

THE
A
HISTORY OF
GUJARAT.

PART I.

ગુજરાતનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

ભાગ ૧ લો.

દાખલા ચંથાલય
(ગુજરાત કોપીરાઈટ વિભાગ)

ક્રમાંક ૬૮૨ કિંમત

ચંથનામ ગુજરાતી સંસ્કૃત ઇતિહાસ

વર્ગીક

ગુજરાતનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ

ભાગ ૧ લો.

પત્રદારે તથા પ્રશ્નો સહીત.

બનાવનાર

પ્રાણજીવનદાસ કાહાનદાસ.

સરકારી ગુજરાતી નિયાજનો વડા શિક્ષક.

અને

જેશંકર સર્વેશ્વર.

સરકારી અંગ્રેજી ગુ. નિયાજનો માણ શિક્ષક.

મું બ ઇ :

પારસી પ્રીટિંગ પ્રેસમાં હે. બ. આંતીઆએ

છાપ્યો.

સંવત ૧૯૩૩

ચને ૧૯૭૬

કિંમત ૬ આના.

આ પુસ્તક મને ૧૮૧૭ ના ૨૫ માં આગે પ્રમાણે
રજીસ્ટર કરાવ્યું છે.

To

J. B PEILE, Esq., M. A.

Late Director of Public Instruction.

This small work is dedicated to him
in token of the respect due to him on ac-
count of the deep interest he takes in the
spread of the Gujrati Language.

By his humble servants,
THE AUTOHRS.

ન. બી. ખીલ. એસ્કવાયર એમ, એ.

માછ ડીરેક્ટર આવ પબ્લીક ઇન્સ્ટ્રક્શન.

ગુજરાતી ભાષાના ફેલાવામાં એએસ સાહેબ જે ભાલક-
શા કેળાડેછે તે વિષેનાં માનની નિશાનીમાં આ નાનું પુ-
સ્તક એમને એમના નજ સેવક ગ્રંથ કર્તાએએ અર્પણ
કરું છે.

પ્રસ્તાવના

આપણા ગુજરાત દેશમાં પ્રાચીનકાળથી તે હાલ સુધી-
માં કપા કપા રજપૂત, મુસલમાન, અને મરઠા રાજાઓ
બંધ ગયા તથા તેઓની વર્તણૂક અને રાજ્યનિતિ કંઈ હ-
તો, અને તેઓમાંના દરેકના વખતમાં શાં શાં પરીણામ નિ-
પજ્યાં તથા તેથી આપણા સ્વદેશી વર્ગોએ શી તહેરની
વપત્તીઓ અને ભયભીત સંકટો ભોગવ્યાં તે વિષેનું, ત-
થા વળી હાલ અંગ્રેજ સરકારની વર્તણૂક અને રાજ્ય-
નિતિ કંઈ છે તે વિષેનું, સુસ્મૃત વૃત્તાંત નાની ચપના વિદ્વા-
ન મૂલરથોને આ સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ વાંચનાથી જાણી શકા-
નમાં આવશે.

આ પુસ્તક નાના નાના પત્રોમાં અને તેની પૃષ્ઠો યો-
ગ પ્રશ્નો મુકીને રચ્યું છે, તે ઐતહાસિક સાક્ષર કે નાના વિ-
દ્યાર્થીઓને સ્મૃતીમાં લેવાને સુવર્ણ યર્ધ પડે. વળી સર્વે
ભારતરોને હમારી ઐત્રી વિનંતી છે કે દરેક પત્રોમાંના પ્ર-
શ્નોમાંથી કોઈ કોઈ પ્રશ્ન દરેક છોકરાને લખાવી, તેમ-
ના જવાબ તેઓની પાસેથી લખાવી મંગાવવા; કે બેથી
છોકરાઓને પોતાના મનની કસરતથી અને ચાલવણીથી
પોતે મજાદુર લખવાની શક્તી વધે અને પાઠશાસ્ત્રી મજ-
બૂત રહે.

આ સુદમ કથા આગા અંક ભાગમાં છપાવી, પ્ર-
થમ પ્રગટ કર્યો હતો. અને તેમાં ઇ. સ. ૧૮૭૦ જ-
ાન્યુઆરીમાં વર્ણન આપ્યું હતું. ત્યારબાદ ઇ. સ.
૧૮૭૩ માં જાપાને એ યંયની બીજી આવૃત્તિ છપાવી, ત્યા-
રે તેમાં ત્રણ વર્ષનું બીજું વર્ણન વધાર્યું હતું. પણ
હાલમાં કેટલાક માસગરોની મુલાકાત બપરથી એના બે ભા-
ગ કરવામાં આવ્યા છે, અને તેમાંનો આ પ્રથમ ભાગ
છપાવી બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. એમાં અંકનંબર બા-
રથાહે ઇ. સ. ૧૫૭૨ માં ગુજરાત પ્રાંત મર કીધો, ત્યાં
ભગીનું માત્ર વર્ણન આપેલું છે. બીજું, બીજા ભાગને
માટે અનામત ગણ્યું છે, તે જરૂર પડશે, તો આગળ છ-
પાવી પ્રગટ કરવામાં આવશે. આ ઇતિહાસની મ-
માપ્રિય સર્વે રાજાઓના નામની રીપ અને તેઓના રા-
જ્યની મુદત આપવામાં આવી છે. તથા તેની પછવાડે ગુ-
જરાતના પેઢિયા વર્ગના મંદ્યાનોની ઇઆદી અને ભરત
પાંડમાં યજ્ઞ ગણના ક્રીડીશ મર મુખાના નામની મુદતવારી
રીપ આપી છે.

આ નુક મણી કા .

ભાગ ૧ લો.

		પૃષ્ઠ.			પૃષ્ઠ.
પત્ર	૧	લો.	૧	,, ૧૫	મો ૧૫
,,	૨	જો	૪	,, ૧૬	મો ૧૬
,,	૩	જો	૮	,, ૧૭	મો ૭૫
,,	૪	થો	૧૧	,, ૧૮	મો ૮૧
,,	૫	મો	૧૬	,, ૧૯	મો ૮૬
,,	૬	ઠો	૨૦	,, ૨૦	મો ૯૨
,,	૭	મો	૨૩	,, ૨૧	મો ૯૭
,,	૮	મો	૨૮	,, ૨૨	મો ૧૦૧
,,	૯	મો	૩૪	ગુજરાતમાં થઈ ગયલા	
,,	૧૦	મો	૩૮	રાજાઓની ટીપ. ... ૧૦૭	
,,	૧૧	મો	૪૨	પેટુલા વર્ગના સંસ્થાનો ૧૧૧	
,,	૧૨	મો	૪૬	ભરત ખંડમાં થઈ ગય	
,,	૧૩	મો	૫૫	લા બ્રિટીશ ઇસ્ટિયા.. ૧૧૨	
,,	૧૪	મો	૬૨		

ગુજરાતનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ

ભાગ ૧ લો.

પત્ર ૧ લો.

પ્રિય ભાઈ

તમે સારી પેઠે જાણો છો, કે મને મારા અભ્યાસના
ખર્ચા આતર આપણા પ્રિય કુટુંબી વિયોગ પાડી હાલ
મુંબઈ જઈ વસવું પડ્યું છે, અને હવે કેટલાક મહીના
મુધી આપણી મુજાકત થાય એવું નથી, પણ મારે એ-
વો વિચાર છે કે તમારા અભ્યાસમાં કંઈ પણ મદદ કરવી-
તે માટે પત્રદ્વારે ગુજરાતના ઇતિહાસનું સાધારણ અને
જાણવાજોગ વર્ણન લખવાનું હું શરૂ કરું છું. અને હું
હમદે શરૂં છું, જે તેથી તમને સારો કામ્યેદો થશે. કારણ કે
દરેક પત્રની સમાપ્તિએ હું થોડા પ્રશ્ન મુકવાનો છું જેના જવા-
બ તમારે શોધી કહાડવા અને ત્યાર પછી કોઈ સારા
વિદ્વાન પાસે પુછાવી જોવા; કે તેથી તમારા મનની આતરી
થાય.

હવે તમે એટલું તો જાણો છો કે, આપણો ગુજરાત
દેશ હિંદુસ્તાનની પશ્ચિમમાં ધણો રસાળ પ્રાંત છે, જેની
ઊતરે મારવાડ તથા કંઈ મેવાડનો મુલુક; પશ્ચિમે ક-

રેલ્વેનાં રાજ્ય તથા અર્ધસમુદ્ર; દક્ષિણે પણ અર્ધસમુદ્ર તથા થાણા જીલ્લો, અને પૂર્વે માળવા, ખાનદેશ અને કંઈ મેવાડનો મુલુક છે. એ દેશની લંબાઈ આસરે ૩૦૦ મૈલ અને પોહોળાઈ ૧૮૦ મૈલ છે. એનું ક્ષેત્રફળ આસરે ૪૮૧૦૦ મૈલ છે, અને વસ્તી આસરે ૬૫૦૦૬૦૦ માણસની છે.

ગુજરાતની જમીન મધ્ય ભાગે ઘાટું કરીને ડાળી, ગોરાડ અને સપાટ છે. તથા મહીકાંડા, પાણણપુર અને એ દેશની પૂર્વ તથા ઇશાનપ્રાણમાં કુંગરો તથા ઝાડી ઘણી છે તોપણ એ દેશની ભુમી રસાળ અને નદી સરેવરે ભરપૂર છે, અને તેમાં સર્વ જાતના ધાન્ય તથા ગજી કપાસ, મીઠું, તમાકુ, અફીણ અને કરીઆણું વગેરે વપારની ઉપયોગી ચીજો ખડોળી પાકે છે. તેમાંથી ૩ તથા કરીઆણું વિલાયત જાય છે, અને કિનખાત, મશરૂ વગેરે આર્થસ્થાન તથા ઈરાન જાય છે.

ગુજરાત પ્રાંતના રાજકિય ભાગ ૧૧ કરવામાં આવેલા છે તેમાં અંગ્રેજી રાજ્યના ચાર ભાગ છે, તે જીલ્લા નામથી ઓળખાય છે. નાના નાના દેશી રજવાડા નોડીને ને પાંચ ભાગ કર્યા છે, તે ઇલાકા અથવા એજનસી એવા નામથી ઓળખાય છે, અને ખીજા તે શીવાય બે મોટા રજવાડા છે, તે દરેકને આખો ભાગ ગણી, સંસ્થાન નામ આપેલું છે. એ રાજકિય ભાગના મુખ્ય શહેરો નીચે પ્રમાણે છે.

રાજકિય ભાગ.

મુખ્ય રોહિડો.

૧ અમદાવાદ જિલ્લો

અમદાવાદ

૨ ખેડા જિલ્લો

ખેડા

૩ ભરૂચ જિલ્લો

ભરૂચ

૪ સુરત જિલ્લો

સુરત

૫ કાઠીઆવાડ એજન્સી

{ રાજકોટ, ભાવનગર. જુનાગઢ,
નવાનગર, દ્વારકા.

૬ પાલણપોર એજન્સી

પાલણપોર, ડાશા, મધણપોર.

૭ મહી કાંઠા એજન્સી

ઈડર, સાદા.

૮ રેવા કાંઠા એજન્સી

નાદોદ, ખારીઆ, લુણાવાડ,
ગોધરા, દોહાલી, નારેપટ.

૯ મુરત એજન્સી

વાંસદ, ધરમપુર રાચીન.

૧૦ ગાયકવાડ સંસ્થાન

વડોદરા, પાટણ.

૧૧ ખંભાતનું સંસ્થાન

ખંભાત.

એ શીવાય ખીજા જાણવા લાયક શહેરો તથા ખંડેરો ઘણા છે. એ પ્રાંતમાં મુખ્ય નદીઓ નર્મદા, તાપી, મહી, સાબરમતી, ખનાસ, સરસ્વતી, ભાદર અને ભાગાવો છે, અને મુખ્ય કુંગરો ગીરનાર, શેત્રુંજી, ચોટીલા અને તારંગા વગેરે છે.

જળી એ પ્રાંતના અમદાવાદ શહેરમાં મરાઠ કિનાર્યા અને રૈશમી તથા સુતરાગી બાણાટ કામ સારાં થાય છે. તેમ કપડવંજમાં કાચના વાસણ અને શાબુ, પાટણમાં રંગણું તથા

માટીનાં વાસાણુ, સુરતમાં ભરત અને ખંખાતમાં અકીક વગેરે થાય છે.

આ પત્રમાં ગુજરાતની રચનાનું વર્ણન આપ્યું છે અને હવેના પત્રમાં ગુજરાતમાં થઈ ગયલા રાજ્યોની કારકીરીનું વર્ણન લખીશ.

લા૦ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ.

૧-આપણો ગુજરાત દેશ હિંદુસ્થાનના કયા ભાગમાં છે, અને તેની અગ્ર દિશાએ કયાં કયાં મુલક છે, તથા એની લંબાઈ, પહોલાઈ, ક્ષેત્ર કળ અને વરતી કેટલી છે ?

૨-એ દેશમાં જીલ્લા, ધલાકા, અને સંરચાનો કેટલાં છે, અને તેઓનાં નામ શું ?

૩-એ પ્રાંતમાં મુખ્ય શહેરો, નદીઓ તથા પહાડો કયા કયાં છે ?

૪-ગુજરાતમાં કયા કયા ધાન્ય તથા પદાર્થ ઊત્પન્ન થાય છે.

૫-એ દેશમાં હુન્નર કળાનાં કામો કયા શહેરોમાં ચાલે છે ?

પત્ર ૨ નો.

પ્રિય ભાઈ

ગયા પત્રમાં તો ગુજરાતની રચના અને જાણુયા જોગ ઊત્પત્તીનું વર્ણન લખ્યું હતું. હવે આ પત્રમાં પૂર્વે ગુજરાતમાં રજપૂત વંશ કોણે સ્થાપન કર્યો, તથા ત્યારપછી શી શી જીથલ પાથલ થઈ તે વિષેનું વર્ણન કરું છું.

અસલ યુજસતમાં રજપૂત વંશ કોણે રધાપ્યો, અને
વિક્રમના ૮ માં સૈફ સુધીમાં કોણ કોણ રાજ્ય થઈ
ગયા, તે વિશે કંઈ માહત્તમ પડતું નથી. પણ ઐધ તથા
જૈન ધર્મના ગ્રંથોમાંથી માત્ર એટલું તો માહત્તમ પડે છે, કે
ચોહલવાડમાં ચમારડીના પહાડની તલાટીમાં ભાવનગરની
પાસે જ્યાં કે હાલ વળા ગામ છે, તે જગ્યાએ અસલ વલભી-
પૂર નામે એક નગર હતું, અને ત્યાં શિલાદીત નામે રાજા
રાજ્ય કરતો હતો. હાલમાં એ નગરનું ખંડીએર એકદમ
નજરે પડે એવું નથી, તોપણ ત્યાં આગળ એક ઘેલો
કરી વહેજો છે, તે જગ્યાએ ચોમાસામાં પૂર આવેછે, ત્યારે
તે જગ્યાની માટી ખોદાઈ જઈને જુના પાયા વગેરે ઘણી
નિસાનીઓ નિકળી આવેછે, અને તે વત્રોગ ત્યાંની પીલ-
ડીઓમાં માદાદેવના ખાણ તથા પોઠીઆ ખંડિત થએલા
દીઠામાં આવેછે.

વળી એવું કહેવાયછે કે એ શિલાદીતની કચેરીમાં ઐ-
ધ તથા જૈન ધર્મવાળા સાધુઓનો વાદવિવાદ થયો હતો, તેમાં
ઐવવાળાનો જય થવાથી રાજા પણ ઐધ ધર્મી થયો
હતો. પણ આગળ જતાં એનો ભાણેજ અથવા ભરમના
રાજાનો જોડકો મૂળ નામે થયો, તેણે જૈન માર્ગનો સારો
પેઠો અભ્યાસ કરીને ઐધ ધર્મવાળાને વાદમાં હરાવીને રા-
તાના મામા શિલાદીતને પાછો જૈન ધર્મી કરીધો; જેથી
વિદ્વાનોએ એ છોકરાને શૂરીની પદ્ધિ આપી હતી.

વલભીપૂરના નાશ વિશે એક એવી ગપ ચાલેછે, કે એ શહેરની પાસે ઇસાવળાના કુંગર આગળ એક સાધુ પોતાના ચેલા મહિત આવી ઉતર્યો હતો, તેને તે ગામમાં કંઈ ભીંષા નહીં માળ્યાથી એક બદનેા ઉઘિા વાળી એવો આવ દીધો કે, એ ગામ પાવમાલ થતે: તેથી તે નગરનો નાશ થયો; એમ કહેછે પણ એ વાત અસંભવિત છે.

પરંતુ એ ગામના નાશ વિશે એક ખીજી સંભવિત વાત છે, તે એ કે; વલભીપૂરમાં મારવાડના પાલી શહે-રથી કોઈ કાકુ નામે વેપારી આવી વસ્યો હતો. તેની છોકરી પાસે એક જડાવ કાંચકી હતી, તે એક દિવસે રાજાની કુંવરીની દૃષ્ટીએ પડી. તે કાંચકી મિલાદીતે પોતાની કુંવરીની હઠને લીધે તેની પાસે બળાતકારે લીધી. એ જુલમથી તે કાકુ ગુસ્સે થઈ કોઈ મ્લેચ રાજા પાસે-ગયો, અને તેને એક લાખ સોનૈયા આપવા કમીને શિલા-દીતપર ચઢાઈ કરાવી. જેમાં શિલાદીત માલ્યો ગયો અને વલભીપૂરનો નાશ થયો. ઇ. સ. ૩૨૬

એ વલભીપૂરનો નાશ થયો તે વખતે સોમનાથનાં આવઠા વંશના રજપૂત ઝીંઝુવાડાની થડમાં પંચાચરમાં આવી વસ્યા; અને તેઓએ ત્યાં ઇ. સ. ૬૯૬ ને સુમારે રાજ્ય સ્થાપન કીધું; તથા તેઓમાં જયશિખરી નામે રાજા થયો.

એ રાજાના વખતમાં કોઈ શંકર નામે કવિ હતો તે એક વખતે કલ્યાણી ગયો અને ત્યાંના સોલંકી વંશી ભુવડ

રાજના દરબારમાં કેટલાંક કવિત કહીને પોતાના મુજરાત દેશની ધગી તારીફ કરી; જેથી તે રાજાનું મન મુજરાત પર ચઢાઈ કરવા આકુળ બાકુલ થયું. ત્યારપછી એણે પંચાસર ઉપર ચઢાઈ કરી અને આસરે બાર ગાંભિને છેટે પડાવ કરીને લુટફાટ કરવા અને લોકોનાં બૈરાં છોકરાં પકડવા લાગ્યો. પણ પાંચલથી જયશિખરીના સાળા સુરપાળે શત્રુના માણસો વેરાણુ, ખેરાણુ થયલા, તથા ગફલતમાં પડેલા જોઈ, એકાએક હસી કરી તેઓનો પરાજય કર્યો.

ત્યાર પછી મુવડ રાજાએ જાતે સદી આવીને એ શહેર-ને ઘેરો ઘાલ્યો, અને બાવન દિવસ સુધી લડાઈ ચાલી. પણ તેમાં તેનું કંઈ ફાવ્યું નહીં. આખરે તેણે સુરપાળને ફાડવાની તદ્દમીર કરી; પણ તે બર્થ ગઈ. પછી બુવડે ઉપ-રાસાપરી હથ્થા કરવા માંડ્યા, તેમાં ભટ નામના સેનાપતીએ જયશિખરીની ફાજને હડાળી. એ વેળાએ જયશિખરીએ પોતાની દાર થવી જોઈને પોતાના સાળા સુરપાળને કહ્યું કે, તારી ગર્ભવંતી બેદનને કોઈ નિર્ભય જગોએ મુકી આવ, કે જેથી મારો પુત્ર થાય તે મારું વેર લેઈ શકે. એ વાત સાંભળીને સુરપાળ પોતાની બેદન રૂપમુંદરીને વનમાં મુકીને આવ્યો, ત્યારે જયશિખરી માસ્યો ગયલો માલમ પડ્યો; તેથી તે લજવાઈને પોતાની બેદન પાસે નહીં જતાં સારા અવસર ની રાહ જોતો ગીરનારના પાહાડમાં ભરાઈ બેઠો.

આ પત્રમાં શિલાદીત તથા જયશિખરી આવડનું વ-

હુંન કશું. હવેના પત્રમાં ખીજ આવડા વંશના રાજાઓનું
વર્ણન લખવામાં આવશે.

લાં તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ.

૧—વલભીપૂર કઈ જગાએ હતું અને ત્યાંનો રાજા
કોણ હતો ?

૨—વલભીપૂરના નાશ વિશે અમંભવિત તથા સંભ-
વિત વાત કઈ છે ?

૩—ત્યાર પછી આવડા રજપૂતે ક્યાં, અને ક્યારે રાજ્ય
સ્થાપન કર્યું ?

૪—પંચાસરના રાજાનું નામ શું, અને તેના પર કોણે
મદાઈ કરી હતી ? તથા તેનું શું પરીણામ થયું ?

૫—જયશિખરીની રાણી અને સાળાનું નામ શું
અને તેઓની હકીકત શી થઈ ?

પત્ર ૩ જો.

પ્રિય બાઈ

ગયા પત્રમાં શિલાદીત તથા જયશિખરી વિશેનું વર્ણન
આવી ગયું. હવે રાણી રૂપસુંદરીના વનવાસમાં શા હાલ થયા
તે વિશેનું વર્ણન લખું છું:—

એ રૂપસુંદરી કોઈ ભીલડીને ત્યાં રહેતી હતી, ત્યાં તેને
કેટલેક દાહાડે એક પુત્ર થયો; જેનું નામ એક શિલગુણસૂરી
નામે જૈન સાધુએ વનરાજ પાડયું. પછી જ્યારે એ વનરાજ
મહીનાનો થયો, ત્યારે એનો મામેા સુરપાળ આવીને તેમને

ગીરનારના પાહાડમાં તેડી ગયો. વનરાજ જ્યારે ચૌદવર્ષની ઊંમરનો થયો ત્યારે પોતાના મામા સાથે બહારવટ કરવા બાંધ્યો, અને તેમાં જે જે લડાઈઓ થઈ, તેમાં તેણે ધણું શૂરવીરપણું બતાવ્યું. અને પોતે રાજાજ હોય, તેમ પોતાના માણસોને રાજ્ય કારબાર સોંપવા બાંધ્યો. આગળ જતાં એક દિવસે કલ્યાણીના રાજાના માણસો યુજરાતની કિપજ તથા કાઠીઆનાડી ઘોડા લેઈને જતા હતા, તેમને એણે લુટીને મારી નાંખ્યા. ત્યાર પછી તેણે આણહિલવાડ (પાટણ) ઈ. સ. ૭૪૬ માં વસાવ્યું.

એને જ્યારે રાજ્યોભિષેક થયો ત્યારે તેણે શ્રીદેવી નામે સ્ત્રી પામે રાજ્ય ટીલક કરાવ્યું હતું; અને પ્રધાનવટ્ટી કોઈ આંખા નામે વેપારીને આપી હતી, જે એનો મીત્ર હતો. તથા એ શેહેરનું નામ આણહિલવાડ પાડવાનું કારણ એ હતું, કે કોઈ આણહિલ નામના ભરવાડે એ રાજાને એ જગાના જમ્બહનો માહિતગાર કીધો હતો. એ વનરાજ એ જગાએ ૬૦ વર્ષ રાજ્ય કરીને ઈ. સ. ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો. ત્યારપછી એના વંશના એ ગાદીએ છ રાજા થઈ ગયા, તેઓનાં નામ બગેરેની વિગત નાંચે પ્રમાણે:-

રાજાનું નામ. ક્યારે ગાદી ક્યારે ઊડ્યો. કેટલાં વર્ષ
 એ બેઠો. }
 એ બેઠો. } રાજ્ય કર્યું.

યોગરાજ	૮૦૬	૮૪૧	૩૫
એમરાજ.....	૮૪૧	૮૬૬	૨૫
ભૂવટ (પીથુ).....	૮૬૬	૮૯૫	૨૯
વિજયસિંગ	૮૯૫	૯૨૦	૨૫
રત્નાદિત(રાવતસિંગ).....	૯૨૦	૯૪૫	૨૫
સામતસિંગ	૯૪૫	૯૪૨	૭

એએમાં યોગરાજ ધણો શૂરો અને તીર મારવામાં ચપ-
ગ હતો. એણે પોતાનું રાજ્ય ધણું વધાર્યું અને ખીજા રા-
જાએ વચે ગુજરાતના રાજાની ચોરમાં તુલના થયલી મટાડ-
વાને ધણી મેહેનત કીધી. પણ એના છોકરા એમરાજે પોતા-
ના આપની મનાઈ છતાં પાટણ સોમનાથને બંદરે વેપારીનાં
બહાણાં લુટ્યાં, તેથી એણે દલમીર થઈ તેને ધણો ઠપકો દીધો;
અને કહ્યું કે, મારા આપ્પાજીનારાની આપર તેં ધુળ મેળવી.

એ સિવાય ખીજા રાજાઓનાં વખતમાંની કંઈ જાણવા
જોગ ખીતાછે નહીં; પણ એ વંશને છેલ્લો રાજા સામતસિંગ
કરીને થયો, તે પ્રમાણીક નહોતો. એ રાજાની બેહેન લીલા-
દેવી સોજંડી વંશના ભૂષનાદિત્યના છોકરા રાજવેર પરણેલી હ-
તી. તેને મૂળરાજ નામે એક છોકરો હતો. એ મૂળરાજને
એકવાર સામતસિંગે દારૂના ઘેનમાં ખોળે બેસાડ્યો હતો; પણ
પાછળથી ના કપ્પલ ગયો, તેથી તેણે રોજ જમા કરીને પોતાના
મામાના ઊપર હસ્તો કર્યો. અને તેને મારીને પોતે ઈ. સ.
૯૬૨ માં ગાદીએ બેઠો.

આ પત્રમાં આવડા વંશની સમાપ્તી કરી. હવે એ રાજ્ય
સોજાકી વંશના હાથમાં ગયું, તેનું ચર્ણન હવે પછીના
પત્રમાં લખાશે.

લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બંધવ.

૧—વનરાજ ક્યાં જન્મ્યો હતો અને એણે બહાદુરીના
માં કામ કીધાં ?

૨—વનરાજે કયું શહેર વસાવ્યું, અને તે કયું સાલમાં ?

૩—એણે રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો ત્યારે કોહોત્તી પાસે રાજ્ય ટીલક કરાવ્યું, અને પ્રધાન કોહોત્તે બનાવ્યો ?

૪—વનરાજે એ શહેરનું નામ અણહિલવાડ સમાઠે પાડ્યું ?

૫—એ રાજ્ય કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કરીને મરણ પામ્યો ?

૬—એ ગાદીએ એના પછી ખીજા કેટલા રાજ્ય થઈ ગયા, તેમાંના દરેકનું નામ શું અને તેણે કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું ?

૭—એ રાજ્યોમાં યોગરાજ કેવો રાજ્ય થઈ ગયો અને તેના વખતમાં કઈ જગ્યાએ અને કોણે વેપારીના બહાણુ છુટયાં હતાં ?

૮—એ વંશના છેલ્લા રાજ્ય સામતસિંગના હાથમાંથી એ રાજ્ય કોહોના હાથમાં ગયું ? અને તેનું કારણ શું ?

પત્ર ૪ થો.

પ્રિય ભાઈ

ગયા પત્રમાં ચાવડા વંશના રાજ્યોનાં ઈ. સ. ૭૪૬ થી ૯૪૨ સગીનું વર્ણન ગયું હતું. આ પત્રમાં સોળંકીવંશના રાજ્યોનાં ઈ. સ. ૯૪૨ થી તે ૧૦૨૬ સુધીનું વર્ણન લખું છું.

એ મૂળરાજ ગુજરાતની ગાદીએ બેઠો, ત્યારે આસપાસના રાજ્યોએ અદ્વેષાહથી તેના ઉપર સ્વારી કરી. તેમાં પ્રથમ અજમેરના રાજ્યએ ચઢાઈ કરી, તથા તેની સાથે તૈલંગણુ-

બા ગજાએ પોતાના સેનાપતી આપને મોકલ્યો. એ વખતે મૂળરાજે વિચાર કર્યો કે, બંનેને પોહોંચી શકવું મુશ્કેલ પડશે. માટે અજમેરના રાજાને કંઈક આપી પાછો ફેરવ્યો, અને તૈલ પદ્ધતિ બચ્ચરપર હુમલો કર્યો. તેમાં સેનાપતી આર્પ માર્યો ગયો, અને તેનું બચ્ચર નાસી ગયું.

ત્યારપછી મૂળરાજે સોરઠ ઉપર ચઢાઈ કરીને ત્યાંના રાજાને પોતાની આજ્ઞા મનાવી, અને કરજના રાજ લાખાને માર્યો. એ લડાઈમાંથી આવ્યા પછી એને આમુંડ નામે એક પુત્ર થયો.

એ કુંવર મોટા થયો ત્યારે એનો પાપ સિદ્ધપુરમાં રૂદ્રમા-
ળનું મોટું દેહદે અંગ્રાવતો હતો, ત્યાં જઈને બેસતો. ત્યાં એણે મહાભારતની કથામાં મોટા મોટા જોદાઓનું વર્ણન સાંભળ્યું,
તેથી પોતાને કંઈ પરાક્રમ કરવાની ઇચ્છા થઈ. અને આમજ
જતાં એણે નમદા કાંઠાનો મુલુક ઝીલી લીધો. ત્યાર પછી
મૂળરાજ ઈ. સ. ૯૯૭ માં પોતાના છોકરા આમુંડને રાજ્ય
ઓંચી પોતે તિર્ય કરવા નિર્ણયો.

એ આમુંડ રાજાના વખતમાં મહમદ ગીજનવીએ
૩૦,૦૦૦ સ્થાવર સહિત યુગરાતપર સ્વામી કરી. તે વખતે એ
રાજા ત્યાંથી સરકી ગયો. અને પછી મહમદ થોડા દિવસ પાટણ-
માં રહીને સોમનાથપર ચઢી આવ્યો, પણ એ તિર્યનું રક્ષણ
કરવાને બ્રાહ્મણોએ દેશનાં રાજા એકઠા થયા હતા, તેથી ત્રીજે
દિવસે મહમદ પોતે ચલ્યો. પણ તે વખતે યુગરાતના રાજા

ચામુંડનો પાટવી કુંવર વલભસેન તથા તેનો ભત્રીજો ભીમદેવ આવી પોહ્યા હતા. એ ભીમદેવે લગાડમાં ૩,૦૦૦ મુસલ-માનોને કાપી નાંખ્યા. તે જોઈ મહમદે મોઝાગરથી ઉતરી ધધ-રની પ્રાર્થના કરીને અને પાછો ઘોડાપર સઢીને પોતાના લશ્ક-ર પાસે એકદમ હક્કો કર્યો. તેમાં રજપૂતો હાર્યા, અને મહમદ શહેરમાં પહોં. પછી એના દીકામાં સોમનાથનું 'દેશ' આવ્યું, તેમાં તે પુસ્તો, અને સોમધર મહાદેવનું જીર્ણ તોડ-વાની આજ્ઞા કરી. તે વખતે 'બ્રાહ્મણોએ કરગરીને કહ્યું કે જો નમે જીર્ણ નહીં તોડો, તો ઘણું દ્રવ્ય આપીએ. પણ મહમદ વિચારીને ભાલ્યો કે મારેતો મૂર્તિ વચવાની કિર્તિ કરતાં ખંડિત કરવાની કિર્તિ લીધે. એમ કહીને પોતેજ પ્રહાર કર્યો અને તેના ચાર કટકા કરીને તેમાંના બે ગીઝની માકલી ત્યાંની જુમામશીદમાં ચણાવ્યા; તથા એક મફે અને ખાજો મદીને માકલ્યો.

એ સોમધરના દેહરા વિશે એવું કહેવાય છે કે, તેમાં અપત્ર થાંભલાનો રંગમંડા હતો, અને તેની વચમાં સોમધ-નું જીર્ણ આઠ હાથ જોડું હતું, જેના માથા ઉપર અવાહીર ના જડેલા છ થાંભલાવાળું એક છત્ર હતું; જેથી એક દીવો મળગાવે આપ્પા મંડપમાં ઝળાં ઝળાં અજવાળું થઈ રહેતું હતું. વળી એવું કહેવાય છે કે, એ દેહરાના ખરચને મુદ્દે ૨,૦૦૦ ગામ ભેટ મળેલાં હતાં, અને નિત્ય ત્યાં પાક પુર્ણ કરવાને ૨,૦૦૦ 'બ્રાહ્મણ' રહેતા હતા. વળી નૃત્ય કરવાને -

૫૦૦ રામજીરી અને ૩૦૦ ગવૈયા હતા. એ તિર્થ ઊપર. ગ્રહણ થવાનું હોય, ત્યારે એ ત્રણ લાખ માણસોનો મેળો ભરાતો હતો. જેના માથાં મુડવાને ૩૦૦ તો હજમ રહેતા હતા. વળી એ લીંગને સ્નાન કરાવના સાડ દર રાજ ગંગા નદીનું પાણી ૫૦૦ ગાંઝી દૂરથી ડાક રાખી લાવવામાં આવતું હતું.

મહમદ આ દેહેરું લુટીને ત્યાંથી સાઠ કોશ દૂર ગંધાવાના કિલ્લા તરફ ગયો; કેમકે ત્યાં ભીમદેવ ભરાઈ બેઠો હતો. મહમદનું આવવું જોઈને તે ત્યાંથી નિકળી નાઠો. પછી મહમદે એ ગામમાં બહુ જીલમ કરીને કંઠક લોકોને લુટીને મારી નાંખ્યા. અને ઐરી છોકરાં હાથમાં આવ્યાં તેમને કેદ કરી લઈ ગયો. ત્યાર પછી એણે સઘળું ચોમાસું પાટણમાં કહાડ્યું. તે વખતે એ દેશની ભૂમી રસાળ અને તેની સુખદાયક હવા જોઈને, ગીઝનીનું રાજ્ય જોતાના છોકરા મઝાગિદને સોંપી, પાટણમાં રહેવાનું મન થયું. તથા લંકા અને પેચુથી હીરા મંગાવવાને વહાણ તૈયાર કરવાનો વિચાર કીધો; પણ એ સઘળો વિચાર એના પ્રધાને સમજાવીને ફેરવી નાખ્યો. તેથી ગુજરાતનું રાજ્ય ચામુંડના ખીજ છોકરા દુલભસેનને સોંપીને તથા ખંડણી ખેસાડીને પોતે ગીઝની તરફ ફર્યો. પણ જે રસ્તે એ ગુજરાતમાં આવ્યો હતો, તે રસ્તો અજમેરનો રાજા વિશ્વજિત તથા ઊપર લખેલા નાગરાજનો દીકરો ભીમદેવ રોકી બેઠા હતા, તેથી તેને સિંધના રણને રસ્તે જવું પડ્યું. જ્યાં કે તે લોકો ત્રણ દિવસ સુધી બુખ્યા તરસ્યા આડઅવળા અથડાયા હતા.

આ પત્રમાં આમુંડ રાજની વખતમાં મુસલમાનોએ સ્વારી કરી તે વિશેનું વર્ણન આપ્યું છે; તે તમે સારી રીતે ધ્યાનમાં રાખશો. હવેના પત્રમાં દુલમસેન તથા ભીમદેવનું વર્ણન આવશે.

લા૦ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ.

૧—મૂળરાજ ગાદીએ બેઠા તે વખતે કોણ કોણ ચડી આગ્યા, અને તેનું પરીણામ શું થયું ?

૨—ત્યારપછી એ રાજ્યે ક્યાં જઈ પોતાની આણ વરતાવી, અને તે વખતે કોહિને માર્યો ?

૩—એ રાજના છોકરાનું નામ શું અને તેણે એના છતાં શું પરાક્રમ કર્યું હતું ?

૪—મૂળરાજે કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું, અને પછી કોહિને સોંપ્યું ?

૫—એ આમુંડ રાજના વખતમાં યુજરાતપર કોણે સ્વારી કરી હતી અને તેનું પરીણામ શું થયું ?

૬—સોમનાથના દેહેરાની રચના તથા મહીમા કેવો હતો ?

૭—મહમદ એ દેહેરું લુટવા પછી ક્યા દિશાપર ગયો હતો અને ત્યાં શું કર્યું ?

૮—મહમદ યુજરાતમાં ક્યાં લગી રહ્યો અને તે વખતે તેને શે વિચાર થયો હતો ?

૯—મહમદ સ્વદેશ ગયો, ત્યારે યુજરાતનું રાજ્ય કોહિને સોંપી ગયો ?

૧૦—એ સ્વદેશ ક્યાં રસ્તે ગયો, અને તેના શા હાલ થયા ?

પત્ર ૫ માં.

પ્રિય ભાઈ

ગયા પત્રમાં ઈ સ ૯૪૨ થી તે ૧૦૨૬ સુધી મૂળરાજ અને ચામુંડ વિશેનું વર્ણન ગયું; હવે આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૦૨૬ થી તે ૧૦૯૪ સુધીમાં જે રાજાઓ થઈ ગયા તેનું વર્ણન કરું છું.

એ દુલભસેને ગુજરાતનું રાજ્ય નિતિથી ચલાવીને દેશની આબાદની વધારી. એ તથા એના ભાઈ નાગરાજ મારવાડના મહેદ્ર રાજાની બેઠેનો સાથે પરણ્યા હતા; તેમ એમની બેઠેન મહેદ્ર રાજા સાથે પરણાવી હતી.

દુલભસેન થોડા વર્ષ રાજ્ય કરી પોતાના બત્રીજા ભીમદેવને રાજપાટ આપી પોતે ધર્મ સાધવા ગયો.

ભીમદેવ મહાબળીઓ અને બાણાવળી હતો. તેણે સિંધના તથા ચીન્ડીના રાજાને ઝીતીનઈ ત્યાં પોતાની આજ્ઞા ચરતાવી; અને માળવામાં જંગલ પ્રસિદ્ધ ભોજ રાજા રાજ્ય કરતો હતો, તેની સાથે એને કટાકટી ચાલતી હતી. ભીમદેવે જ્યારે સિંધ ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, ત્યારે ભોજ રાજાએ પોતાના સેનાપતી કુભચંદ્રને ગુજરાત ઝીતવાને મોકલ્યા હતા. પણ તે પાટણ હુટીને પાછો ફર્યો. તેમ એક દિવસે ગુજરાતના બ્રહ્મકૃષ્ણ દ્વારા નગરીની બાહાર કોઈ દેવીની પૂજા કરવા જતાં રાજા ભોજને સપડ્યો હતો. જેમ ભોજ રાજા દાનેશ્વરી ગણાતો હતો, તેમ ભીમદેવ શૂરવીર કેહેવાતો હતો.

એ સમયે ચંદ્રાવતી નગરીનો મંદુરાજ પરમાર એ આજુ ઊપરના અમલેખાના ગઠ ઊપર રાજ્ય ચલાવતો હતો; તે યુગરાતના રાજા ભીમદેવની આજુમાંથી છુટીને ભોજરાજાની પક્ષમાં પેઠા હતો. ત્યારપછી ભોજ રાજાની કિતિ સાંભળીને કાશીનો રાજા રાજ્યકરણ અહીં આવ્યો, તેની આજુ ૧૩૬ રાજા ઊપર ચાલતી હતી. એ રાજ્યકરણે પહેલાં યુગરાતના રાજા ભીમદેવને મળી એવી સલાહ કરી કે, એક તરફથી માળવાપર ઘું હોતો કર ને બીજી તરફથી હું કરું. પણ એવી સલાહ થતાં પહેલાં ભોજ રાજાના મરણ વિશેની ખબર મળી, તેથી રાજ્યકરણે એક દમ ધારા નગરીમાં ધુસી જઈને બંડાર છુટી લીધા. એ છુટમાંથી યુગરાતના વકીલ ડામરે ભીમદેવની તરફથી એ છુટનો અર્થો ભાગ માગ્યો, પણ તેમાં એવો ઠરાવ થયો કે હવે પછી જે માળખાની ઊપર આવે તે બધી ભીમદેવ લે.

એ રાજા ભીમદેવ ઈ. સ. ૧૦૭૨ માં પેતાના છોકરા કરણને પાટે બેસાડી પોતે ધમ માધવા ગયો. એ સમયે જિયો હતો, એનું મોં શામ વર્ણનું પણ કાંતીવંત હતું તથા એના સરીરપર વાળ વણા હતા. એ રાજાને સૌ મળી વાણુ છેકરા હતા. તેમાં જિલ્લામંત્રીના પેટનો રાજા કરણ, અને એમરાજ તથા મૂળરાજ બીજી રાણીઓના પેટના હતા.

એ કરણ રાજા ગાદીએ બેસી પછી યુગરાતની ખબર

બિધાયવા નિકળ્યો હતો, તે વખતે જે સાકો મોરીઓના કામ કરતા અને ધણા જંગલી હતા તેમને વશ કીધા. એ રાજા દક્ષિણમાંના ચંદ્રપૂરના રાજા રાજદેવીની દીકરી નીનલદેવી સાથે પરણ્યો હતો. એ પછીરાણીને એક પુત્ર થયો તેનું નામ સિદ્ધરાજ જયસિંહ પાડ્યું હતું.

જ્યારે રાજા કરામુ ઇ. સ. ૧૦૯૪ માં મરી ગયો ત્યારે સિદ્ધરાજ જયસિંહ પાટે બેઠો. પણ તે ધણો નાહાળી હમરનો હતો તેથી તે મોટો થયો ત્યાંસુધી તેની મા મીનલદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું, એ રાણીએ વીરમમામમાં મનસર અને ધાજકામાં મજાવ એવાં જે તજાવો બંધાવ્યાંછે.

હાલ તરત આટલી ખીના બખી પત્ર પુરે કરંછું, અને માતા આવવા પત્રમાં હવે ઇ. સ. ૧૦૯૪ થી તે ૧૧૪૩ સુધીનું સિદ્ધરાજ જયસિંહનું વર્ણન બખીય.

જા૦ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ.

૧—ફલભસેને ગુજરાતનું રાજ્ય કેવી રીતે ચલાવ્યું હતું ?

૨—ફલભસેન તથા એનો બાઈ ક્યાં પરણ્યા હતા ?

૩—એ રાજા ધર્મ સાધવા ગયો ત્યારે પાટે કેહોને બેસાડ્યો ?

૪—ભીમદેવે ક્યાંનું રાજ્યઓપર પોતાની આજીવરતાવી.

૫—ભીમદેવે જ્યારે સિંધપર ચડાઈ કરી ત્યારે આટલું મોટું કોણ લુટી ગયું ?

૧—એ વખતે કયો રાજા ભીમદેવની આજ્ઞામાંથી છુટીને આજ્ઞાની પક્ષમાં પેડો ?

૭—ભાંજ રાજાની કિર્તિ સાંભળીને એનાપર કયો રાજા અડી આવ્યો હતો અને તેણે ભીમદેવ સાથે શ્રી મ-સજત કીધી હતી ?

૮—પણ એટલામાં ભાંજરાજાની શ્રી દુરીકતા થઈ અને તેની તે અડાઇનું શું પરીણામ નિપજ્યું ?

૯—એ છુટ કર્યા પછી બંને રાજાઓ વચ્ચે શું ઠરાવ થયો ?

૧૦—ભીમદેવે રાજપાટ ક્યારે છોડ્યું અને તે કોહિને સોંપ્યું ?

૧૧—ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતાં, અને તેઓના નામ શું ?

૧૨—કરણ રાજાએ એના વખતમાં ત્યાં સિકિતે નરમ પાડ્યા હતા ?

૧૩—એ રાજા કોહિની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો ?

૧૪—કરણ રાજા ક્યારે મરી ગયો અને તેના પછી રાજ્ય કોહિને મળ્યું ?

૧૫—સિદ્ધરાજ નાહનો હોવાથી તેનું રાજ્ય કોણ ચલાવતું હતું ?

૧૬—મીનલદેવીએ ક્યાં ક્યાં તળાવ બંધાવ્યાં છે અને તેમનાં નામ શું ?

પત્ર ૬૩૧.

પ્રિય ભાઈ

ગયા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૦૨૬ થી ૧૦૬૪ સુધીનું વર્ણન આપ્યું, તેમાં દુલભસેન, બીમદેવ અને રાજા કરણ વિશિનું વૃત્તાંત ગયું, હવે આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૦૬૪ થી ૧૧૪૩ લગીનું વર્ણન કરું છું.

ગયા પત્રમાં લખ્યું કે સિદ્ધરાજ જયસિંહ નાહાની ઊમરનો, તેથી તેની મા માનજદેવી રાજ્ય કારબાર ચલાવતી હતી. તે એક સમયે ચોલાનું રાજ્ય પ્રધાનને સોંપીને પોતાના છોકરાને સાથે લઈ નર્મદા તરફ ગઈ હતી; તે વખતે માળવાના રાજા યશોવર્માએ પાટણ ઉપર ચઢાઈ કરી, પણ પ્રધાને તેને કંઈ ધન આપી પાછો કહાડ્યો; તે વખતે સિદ્ધરાજ નાહાનો હતો છતાં તેને ગમી નહીં, તેથી તેણે માળવા સર કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. પણ એ વખતે પાટણમાં સહસ્ત્ર લીંગ નામે સરોવર બંધાવા માંડ્યું હતું તે પ્રદંભ્યું ત્યાંસુધી જવાયું નહીં. પણ પછી બાર વર્ષ સુધી જડ્યો, અને આખરે ધારાનગર લીધું. ત્યારપછી શ્રીરથળમાં સુવરાજ ને દેહેશ બંધાવ્યું હતું તે તેણે સમગ્રવ્યું, અને તેનું નામ શ્રીરથળ બદલીને સિદ્ધપુર પાડ્યું.

એ સિદ્ધરાજનો વિવાહ દોઢ રાણીકદેવી નામે કેન્યા સાથે થયો હતો. તે કેન્યાને સૌરઠ દેશનો રાજા હતી લઈ ગયા અને પરણ્યા. તે ઉપરથી સિદ્ધરાજને જુનામકપર

રવાઈ કરીને સોરઠના રાજા રાજેગારને મારીને પોતાના કોઈ સજ્જન નામે પુરૂષને સોરઠનો સુખી ઠરાવ્યો. એ વખતે રાણીકદેવી હાથ આવી તો ખરી, પણ તે સિદ્ધરાજના દે-
ખતાંજ વઢવાણમાં સતી થઈ બાળી મુઠ. બાર પછી સિ-
દ્ધરાજે સિંધ બાંગલાનનો મુલક તથા કચ્છ દેશ સર-
કરી લીધા. વળી ચંદ્રમારેટ એકું કહેછે કે એણે કનોજ-
ના રાજા સાથે ધણીવાર લડાઈ કરી, અને કહ્નુટકરી તે
હિંમતવાળ સુધી બારીસ રાજાને પોતાની આણ મનાવી. એ
રાજા ૪૯ વર્ષ રાજ્ય કરીને ઈ. સ. ૧૧૪૩ માં મરણ પામ્યો.

એ રાજા મહા પ્રતાપી હતો તથા વિદ્વાન અને હુ-
ન્નરી લોકોને આશ્રય આપીને વિદ્યા તથા હુન્નરની વૃદ્ધિ
કરતો હતો. વળી પોતાની પ્રજાના સુખને અર્થે તેણે ખાંડ,
કુવા, અને તળાવો બંધાવ્યાં હતાં. એના વખતમાં એક
હિમાચાર્ય નામે ખોટો પંડિત હતો, તેણે હિમકોશ, હિમ
બાકરણ વગેરે ઘણા સર્વોપયોગી ગ્રંથો બનાવ્યાછે. એ
રાજાને માત્ર એક છોકરી હતી તે જસલમરના રાણા વિ-
જયરાજ પેરે પરણાવી હતી.

એ રાજાના મરણ પછી એની ગાદીએ એના પિતા-
ઈના વંશમાંનો કોઈ કુમારપાળ નામે પુરૂષ બેઠો. એ કુ-
મારપાળ વિશે કોઈ સામુદ્રિકીએ સિદ્ધરાજને આગાહી કર્યું
હતું કે એ તમારી પાટે બેસશે. તે જિવરથી એ સિદ્ધરાજ
દેખ રાખી તેને મારીનાખ્યાની ચેતરણ કરી હતી; પણ
તે જાત જાણી કુમારપાળ જોગીનો વેશ લેઈ નાસી ગયો.

હતો. એની પાછળ રાજ્યે માથું મોકલ્યા હતા, જેના હાથમાંથી દેવલીમાં એક કુંભારે એકવાર બચાવ્યો, અને બીજીવાર કોઈ એકાદ બચાવ્યો હતો. પછી તે ત્યાંથી નીકળીને અંજાતમાં પોતાના મિત્ર બિદાપત્ર પાસે આવ્યો. અહીંયાં એને હિમાચાર્ય મળ્યા. તેણે એને કહ્યું કે તને રાજ્ય પ્રમ થશે. પછી તે બિદાપત્ર મંત્રી પાસેથી થોડું દ્રવ્ય લેઈને માળવે જઈ રહ્યો હતો, તે આ વખતે સિદ્ધરાજના મરાઠુની ખબર મળ્યાથી પાટણમાં આવ્યો.

પણ સિદ્ધરાજે મરતી વખતે કારભારીઓ પાસે એવું વચન લીધું હતું કે મારી ગાદીએ કુમારપાળને બેસાડવો નહીં. તોપણ એ રાજના સેનાપતી કલાવદેવની નેડે એ કુમારપાળની બેઠેન પ્રેમજદેવી પગથી હતી, તેની તેનું આશ્રય વડે એ ગાદી કુમારપાળને મળી. એ વખતે એની ઊંમર પચાસ વર્ષની હતી અને ઘણે રખડવારી તે સારા અંગુભરી થયેા હતા.

આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૦૬૪ થી ૧૧૪૩ સુધીનું સિદ્ધરાજ જયસિંહ વિશેનું વર્ણન આપ્યું, હવે આવતા પત્રમાં ઘણું કરીને કુમારપાળ, અન્નપાળ અને બાળમૂળરાજ વિશેનું વર્ણન કરીશ.

૧૧૦ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ.

૧-સિદ્ધરાજ અને એની મા જ્યારે નર્મદા તરફ ગયા

હતા ત્યારે પાટણપર કોણે ચઢાઈ કરી હતી, અને તેનું પરીણામ શું થયું ?

૨—ખસુ એ વાત સિદ્ધરાજને ખબર થવાથી તેણે શો ડરાવ કીધો ?

૩—પછી સિદ્ધરાજે માળવપર ક્યારે ચઢાઈ કરી, કેટલાં વર્ષ લડાઈ ચાલી અને આખરે તેનું પરીણામ શું થયું ?

૪—વળિ એ સિદ્ધરાજે સોરઠપર શું કરવા ચઢાઈ કરી અને તેનું પરીણામ શું થયું ?

૫—એ વખતે રાણીકદેવીએ શું કીધું ?

૬—ત્યારપછી સિદ્ધરાજે ખીજા કયા દેશ સર કર્યો અને એને વિશે ચંદ્રપારીટ શું કહેછે ?

૭—એ સિદ્ધરાજ ક્યારે નરણ પામ્યો અને કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કરીને ?

૮—એ રાજાના વખતમાં કયો મોટો પંડિત હતો ?

૯—એના પછી એની ગાદીએ કોણ બેઠો અને કોહોની સાહેતાથી ?

૧૦—એ વખતે કુમારપાળ કેટલાં વર્ષનો હતો ?

પત્ર ૭ મા.

પ્રિય ભાઈ

ગયા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૦૯૪ થી ૧૧૪૩ સુધીનું વર્ણન આપ્યું હતું, હવે આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૧૪૩ થી તે ૧૧૭૯ સુધીનું વર્ણન લખ્યું છું.

એ કુમારપાળે માદીએ. પેસનાંજ પોતાના મિત્ર
 બિદાપનમંત્રીના છોકરા વાઘબટને પ્રધાનવડી આપી તથા
 અમાબિના પોતાના જન ખમાવનાશ કુમાર અને એકુતને
 સુખી કર્યા. પણ તે વખતે બિદાપનમંત્રીનો એક ખીજે છોકરો
 રા. વાહલ નામે હતો, તે કુમારપાળની આજુ નહીં માનીને
 નાધોરના રાજા પાસે ગયો, અને તેને બિરકેસીને યુદ્ધરાત
 પર અઢાઈ કરાવી એ વેળાએ કુમારપાળને તાંબા અઢાર
 દેશના રાજા હતા. તેમાંનો કચ્છનો રાજા, આજુને વિક્રમ-
 સિંહ વગેરે કેટલાએક રાજા અને કાળીનું લસ્કર કુમાર-
 પાળની મદદે આવ્યું હતું. ત્યારપછી લડાઈ થઈ તેમાં
 નાધોરના રાજાના લસ્કરમાં બંધાણ પડ્યું અને તે જોઈને
 નાધોરનો આન રાજા પોતે રણભૂમી પર આવ્યો. પછી અને
 રાજાનું કુદરતનું હતું એટલામાં કુમારપાળનું આજુ આન
 રાજાને વાળ્યું, તેથી તે મુર્છિત થયો, ને તેથી કુમારપાળનો
 જય થયો. ત્યારપછી આન રાજાએ હાથી, ઘોડા વગેરે
 કુમારપાળને ભેટ કર્યા, અને પોતાની કુંવારી ઝલનાને તેની
 નેરે પરણાવી.

એવામાં કુમારપાળને ખપર આવી કે, આપણા સરદાર
 વિજયસામંત અને કૃષ્ણસામંતને બિહારના રાજાના લસ્કરને
 યુદ્ધરાતમાં આવવું રોકવાને મોકલ્ય. હતા, તેઓ તેની
 પક્ષે ફરી ગયા, તેથી બિહારનું લસ્કર યુદ્ધરાતમાં પેસીને
 પાટણ બિપર આવેછે. તે બિપરથી કુમારપાળ લસ્કર લેઈને

તેની સાથે ગયો, અને માળવાના રાજાનો પરાજય કરીને પાછો સ્વદેશ આપ્યો.

ત્યારપછી કુમારપાળે ડોહ ભાટને મોકલેલી કોકલુના રાજાની કિર્તિ ધણી સાંભળી તેથી બિદાયનમંત્રિના છોકરા અમરભટ્ટને ફોજ આપી ત્યાં મોકલ્યો. પણ ત્યાંના રાજા મલીકાઅર્જુનને તેને હરાવીને પાછો કાઢ્યો. ત્યાર પછી ફરીથી ખીછવાર ધણી ફોજ આપીને મોકલ્યો, તે વખતે અમરભટ્ટે કબાલીણી નદી બેપર પુલ બાંધી પોતાનું લશ્કર બતાવ્યું. પછી બહાદુર્ય તેમાં મલીકાઅર્જુન માર્યો મર્યો, અને તેની રાજધાની અમરભટ્ટે લુટી ભઠને પોતાના રાજા કુમારપાળની આજુ વર્તારી.

એ રાજાને ઈ. સ. ૧૧૭૪ માં એના ભાઈ મલી-
યાળના દીકરા અન્નેપાળે જોર મઠને માર્યો, અને તે પોતે
ગાદીએ બેઠો. એ કુમારપાળે ૩૧ વર્ષ રાજ્ય કર્યું, અને
જિહ્વાનોને મારી આત્મય આપી મહા પ્રતાપી રહેવાયો.

એ અન્નેપાળ વૈષ્ણવ ધર્મિ હતો, તેથી ગાદીએ બેસતાંજ
જૈન ધર્મપર ધણે જીવન કરવા લાગ્યો અને વળી કોઈ
કપરડીમંત્રી નામ કુમારપાળનો માનીતો હતો, તેને પેહેલી
પ્રધાનવટી આપીને પછવાડેથી જીવું આગ મુકીને નિર્દય
રીતે મારી નાંખ્યો. એ શિવાયે એક ખીજે રામચંદ્ર નામ
હિમાચાર્યનો શિષ્ય હતો, તેને પણ મારી નાંખ્યો. ત્યારપછી
બેપર કહી ગયલા અમરભટ્ટને કોઈ અદેખા શોક અન્ને-

પાળને મળવાને તેડી લાખ્યા. ત્યાં તે એવું બોલ્યો કે મારે દેવતા પિત્રામ, યુરતો હિમાચાર્ય અને રાજા જ્ઞેષ્ઠએ તો કુમારપાળ હતો. એ ઊપરથી અન્નપાળને યુરસો લાગ્યો, તેથી તેને મારી નાખ્યાં. પણ એણે મરતાં મરતાં ઘણાકને માર્યા તથા ધાવણ કર્યો હતા. એ અન્નપાળે માત્ર ૩ વર્ષ રાજ્ય કર્યું. તેમાં એવાંજ દુટ્ટ કર્મો કર્યાં હતાં.

એના પછી એની ગાદીએ એના દીકરો બાળમૂળરાજ ખેડો હતો. ત્રણે કે માત્ર બે વર્ષ રાજ્ય કર્યું હતું. એના વખતમાં એટલે ઇ. સ. ૧૧૭૮ માં કોઈ શાહાજી-દાન ગોળી નામના મુસલમાને યુગરાતપર ચઢાઈ કરી હતી. પણ તેને એના કાકા ભીમદેવ† પરાજય કરી હાંકી કાઢ્યો હતો. એ બાળમૂળરાજ મરી ગયો ત્યારે એ ભીમદેવ ગાદીએ ઇ. સ. ૧૧૭૯ માં ખેડો. વળી એ રાજાને કોઈ ભોજોભીમ કચેરને પણ કહેતા હતા.

આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૧૪૩ થી તે ૧૧૭૯ માં ભીમદેવ ગાદીએ ખેડો. ત્યાંપછીનું વર્ણન કર્યુંછે, હવે આવતા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૧૭૯ થી તે ૧૨૧૫ સુધીનું એ ભીમદેવનું વર્ણન આવશે.

ભાગ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ.

† ભીમદેવને કાંઈ અંધમાં બાળમૂળરાજનો નાહાનો ભાઈ લખ્યોછે, પણ એ વાત કંઈક કામણે ઊપરથી અશક્ય લાગેછે, તથા એમ અદેશી પેહિચિછે ને એ એના બાપને ભાઈ હશે.

૧—કુમારપાળ ગાદીએ બેઠો ત્યારે પ્રધાનવડી કોહોને આવી અને કોહોને સુખી કર્યા ?

૨—વળી એ વખતે યુગ્ગરાતપર કોહોએ ચઢાઈ કરી હતા, અને તે કોહોના સમજાવ્યાથી ?

૩—એ વખતે કુમારપાળની મદદે કોહો આવ્યા હતા, અને પછી બઢાઈ થઈ તેમાં આખરે શું પરીણામ થયું ?

૪—આ ક્રમે થયા પછી કુમારપાળને કોહોની સામા ચઢાઈ કરી પડી હતી, અને તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૫—માનવા તરફ ચઢાઈ કરી પડી તેનું કારણ શું ?

૬—ત્યારપછી કુમારપાળે બીજી કેઈ જગ્યાપર બસકર મોકલ્યું હતું, ને તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૭—ત્યારપછી બીજીવાર કોહો મોકલી તેનું પરીણામ શું થયું ?

૮—એ કુમારપાળ કયા સાલમાં અને કયા મરમુ પામ્યો, અને એની ગાદીએ કોણ બેઠો ?

૯—અન્નેપાળે કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું અને તેમાં એણે શું નિર્દેશપણું કર્યું ?

૧૦—એના પછી કોણ ગાદીએ બેઠો, અને તેણે કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું ?

૧૧—બાળમૂળરાજના વખતમાં કયા મુસલમાને ચઢાઈ કરી હતી, અને તેનું શું પરીણામ થયું ?

૧૨--એ બાળમૂળરાજ ક્યારે મરણ પામ્યો અને તેની ગાદી કોણે લીધી ?

૫૪ ૮ મા.

પ્રિય ભાઈ

ગયા ૫૪માં ઈ. સ. ૧૧૪૩ થી તે ૧૧૭૯ સુધીનું વર્ષન લખ્યું હતું, હવે આ ૫૪માં ઈ. સ. ૧૧૭૯ થી તે ૧૨૨૫ સુધીનું ભાળા ભીમદેવ વિશેનું વર્ષન લખ્યું હતું.

એ ભાળા ભીમદેવના વખતમાં માળવાનો રાજા સા-
હદેવ યુગરાજ સુરવાને ધરાદે આબો હતો, પણ કંઈ કા-
બુદ નહીં. પણ ત્યાર પછી એ રાજાને દીક્ષીના રાજા સાથે
ધાણક પુદ થયાં હતાં, અને તેનું મુખ્ય કારણ કંયા પર-
ભાગ વિશેનું હતું. એ કંયા આજુના રાજા જોતસી પરમા-
રની કુંવરી હતી, અને એના વિવાહ દીક્ષીના રાજા પૃથુરાજ
જોડે અગ્રાજી થયો હતો; ત્યાર પછી એ કંયાનું માથું
પાછળથી ભીમદેવે કપું હતું, પણ તે જોતસીએ કપુજ કીકું
નહીં, અને તે કંયાને તાપડોપ પૃથુરાજ સાથે પરાચારી
દીધો. પરંતુ તે વાત ખબર પડવાથી ભીમદેવે આજુ ઊપર
સ્વારી કરી રાજા જોતસીને હરાવ્યો, અને ત્યાંથી તે કુંવ-
રીને સાડે અઝમીર જઈ ત્યાંના રાજા સોમેશ્વર સાથે લગાઈ
કીધી; તેમાં સોમેશ્વરનો નાશ થયો.

એ ખબર એના છોકરા પૃથુરાજને દીક્ષીમાં પોહ્યાં.
તેથી તે શેઠાવર થઈને બાર દિવસસુધા મોંપર સુન

રહ્યો, અને જાત એકવાર અબ ખાતા માંડ્યું; પણ
પાછળથી તેણે એવી જગાએ એવી પ્રતિષ્ઠા લીધી કે, જ્યારે
ભીમદેવને મારવા, ત્યારેજ પાછડી પેહેળી; પણ એને
દીક્રીના તખ્ત પર રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા થઈ નહીં હતી; તેથી
તેણે અઘાઈ કરવાની હીન કરીને પેહેલું તે કામ કરી લીધું.
એ તખ્ત એને એના દાદા અતંગપાળ પાસેથી મળ્યું હતું,
કારણ કે તે રાજ્યને કંઈ છોડે ન હતો, તેથી પૃથુરાજને
દીકરીનો દીકરો જાણી દમક કરી લીધો હતો.

આ ઊપર બંનેની રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા થયાપછી,
પૃથુરાજે ફોજ તૈયાર કરવા માંડી, અને પછી સારું મૂહુર્ત
જાહેરને ૬૫,૦૦૦ માણસની ફોજ સહીત વાજતે ગાજતે
મોઢેર બહાર નિકળ્યો; પણ આણ્ણીમ ભીમદેવને અગાઉથી
એ વાતની ખબર પડી તેથી તેણે બચ્ચર એકઠું કીકું
તેમાં ૩૦૦૦ માણસ બજારીઆ ઘોડાવાળું કચ્છી આણ્યું
હતું, અને તે શિયાળે ૧,૫૦૦ માણસ સોસડી તથા કાંક-
રેજના ફોળી, કાકીઆવાડના કાકી, અને જાનાવડના જાના
વગેરે આવી પોહોંચ્યા હતા. પછી પૃથુરાજ જમરે ચુજરાત
આગળ આવી પોહોંચ્યો, ત્યારે અંદ ખારોડને એક વેશ
ધારણ કરાવિને પેહેલાં ભીમદેવના દરબારમાં મોકલ્યો. એ
અંદખારોડ જ્યારે ભીમદેવના દરબારમાં આવ્યો, ત્યારે
તેના હાથમાં એક માછીના જેવી જગળ, નીસરણી, પાવડો,
દીવો, અંકુશ, અને વિશૂલ છંદામાં આવ્યાં; તે જોઈને

ભીમદેવે પુછ્યું કે, આ તારા હાથમાં શાને માટે લાવ્યોછે, તે જલદી કહે. એ વખતે ખારોટે જવાબ દીધો કે મારા સાંખર રાજા આવ્યોછે, અને તેના એવો હુકમછે કે જો તમે પાણીમાં પેસો તો આ જળથી, આકાશમાં જાએ, તો નીસરણી મુકીને, પાતાળમાં જાએ તો પાવડેથી, અને અંધારામાં જાએ તો દીવાથી શાધી કાઢીને પકડવા, અને પછી અંકુશવડે કપ્પળ કરી ત્રિશૂલથી મારવા; માટે આ સમજનાં હથીઆર માચીસાથે લાવ્યોછું. પણ એની વાત સાં-જળીને ભીમદેવ જોડ્યો કે, હું લડાઈ વિશે મહા વિક્રાળ છું. અને તારા રાજાને કહેજે કે અગાઉ શું બન્યું હતું તે જુઝી ગયો !

એવા કેટલાએક સવાસ જવાબ થયા પછી ત્યાંથી જીઠીને પૃથુરાજ પાસે આવ્યો, ને સર્વે બનેલી બિના કહી. ત્યારપછી પૃથુરાજે પોતાનું લસ્કર આગળ ચલાવી લડાઈના પ્રારંભ કર્યો. એ લડાઈ જાણે દાવાનળ પ્રમટયો હોય તેની રીતે ચાલી; પણ ક્યાંતુધી બેમાંથી કોઈ હકડું નહીં. આખરે પૃથુરાજએ પોતાનો ઘોડો ક્રોધ કરી આગળ ધમકાર્યો; તેથી ગુજરાતના લસ્કરમાં ભંખાણ પડ્યું. અને ભીમદેવ પૃથુરાજને હાથે ધવાયો. આ લડાઈમાં ભીમદેવ મુખ્ય એમ કહેછે, પણ કેટલાક ઇતિહાસ ઊપરથી તે વાત ખોટી સાબિત થાયછે. પરંતુ એટલું તો ખરું કે સાખરમતીને કાંડે લાલીની નીક વહી હતી.

એવીગતે પૃથુરાજ પોતાના આપનું વેર વાળીને ગયા પછી યુજરાતનો રાજા કનોજના રાજાની પક્ષે રહ્યો હતો. ત્યારપછી પૃથુરાજ કેટલેક દહાડે મહમદગોરી સાથે લડતાં માચ્યો ગયો, અને એ દીક્ષીનું તખ્ત મુસલમાનને હાથ મળ્યું. એ મહમદ શાહજુદીનનો સરદાર કુતુબુદ્દીન ઇ. સ. ૧૧૮૪ માં યુજરાતપર ચઢી આવ્યો, અને ભીમદેવને હરાવીને નસાડી મુક્યો, તથા તમામ દેશ હુદીને દીક્ષી જતો રહ્યો.

ત્યારપછી બે વર્ષ નહીં ગયાં એટલામાં કુતુબુદ્દીનને એવી ખબર પડી કે, યુજરાતનો રાજા અને નાધોરનો રાજા જાગીને અજમેર ઉપર ચઢાઈ કરવાનો ઇરાદો કરેછે; તેથી તે પોતે ચઢી આવ્યો; પણ લડાઈ થઈ તેમાં હાર્યો અને છ મા વાગ્યા, તેથી તેને ડોળીમાં બાંધીને અજમેર લઈ ગયા, અને તેની પછવાડે યુજરાતની ફાત્ત જઈને તે શહેરને ઘેરો ઘાલ્યો. પણ એટલામાં કુતુબુદ્દીનને ગીઝનીની મદદ આવી પોહ્યાં, તેથી તે ઘેરો બીઠી ગયો.

ત્યાર પછી કેટલેક દહાડે કુતુબુદ્દીનને સારું થયું, ત્યાર પછી યુજરાતપર ચઢાઈ કરી; તે વખતે યુજરાતના રાજાને હરાવીને પાટણમાં આવ્યો. એ લડાઈમાં ૫૦,૦૦૦ હિંદુ કપાઈ ગયા હતા, અને કેટલાક યુજામ પકડાયા હતા. આખરે મુસલમાનનો જય થયા પછી કુતુબુદ્દીને એક સરદારને ત્યાં કંઈ ફાત્ત આપીને રાખ્યો, અને પોતે અજમેરને રસ્તે દીક્ષી ગયો; પણ આ યુજરાતમાં રાખેલી ફાત્ત ઝાઝા

હહાડા રજી એવું કંઈ માન્ય પડતું નથી. તેમજ એ રજા ને શામટે જવું પડ્યું એ પણ જણાવું નથી; પરંતુ એટલું તો ખરું જ કે મુસલમાનના હાથમાંથી ખાણું એ રાજ રજાપૂતના હાથમાં ગયું હતું.

એ બીમદેવ રાજા ઈ. સ. ૧૨૧૫ માં મરણ પામ્યો, અને એ યુજરાતની માલીએ વાષેલા વંશની સ્થાપના યદ્ય. એ વંશનો પેહેલો રાજા વિરધવજ નામે થયો. એ રાજાના બાપનું નામ જવણપ્રસાદ અને માનું નામ મદનરાગણી કરીને હતું. એ જવણપ્રસાદ ખરું જોતાં સોળાંકી વંશનોજ હતો. અને કુમારપાળની વખતમાં જન્મ્યો હતો. પણ એ સદા વાષેલા ગામમાં રહેતો હતો તેથી વાષેલાની આડક પડી હતી.

એ વિરધવજ રાજા ધણો બળીઓ અને પરાક્રમી હતો, તથા એણે ઘણાક જાણને વશ કર્યા હતા. એ રાજાનો પ્રધાન બહાડસચીવ નામે હતો, અને તેના હાથ નીચે બીજા બે વસ્તુપાત્ર અને તેજપાત્ર કરીને બાઈઓ હતા. એણે પોતાના હસ્તકનું રાજા ધણું વધાર્યું હતું, તેથી અને તેની સાથે બીમદેવને છોકરો નહીં હોવાથી યુજરાતની ગાનીપર તેનું ફારી મયું.

આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૧૭૬ થી તે ૧૨૧૫ માં સોળાંકી વંશની સમાપ્તિ યદ્ય (વાંચુપીતું) વર્ણન આપેલું છે. હવે આપણા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૨૧૫ થી તે ૧૨૬૭ સુધીનું વાષેલા વંશના રાજાઓનું વર્ણન આવશે.

લાંબા તખ્તે યુજરાતના રાજાઓ

૧-ભીમદેવના પગમાં કયા રાજાએ યુગ્મરાત
જુટાના ઘરાદો કર્યો હતો, અને તેમાં તે પ્રાંતો કે નહીં ?

૨-ત્યારપછી ભીમદેવને કોહાની સાથે યુદ્ધ થયાં, અને
તે શા કારણ મરે ?

૩-એ કંપા કોહાની છોકરી હતી ?

૪-એ કંપા પૃથુરાજવરે પરણી, તે વાત જામણી
ત્યારે ભીમદેવે શું કર્યું ?

૫-સોનેશરના મરણ વિષ્ણુની વાત તેના છોકરા
પૃથુરાજને જ્યારે ખબર પડી ત્યારે તેણે શું કીધું, અને
પ્રાજ્ઞથી તેણે શી પ્રતીતિ લીધી ?

૬-પછી યુગ્મરાતપર પૃથુરાજએ ક્યારે ચઢાઈ કરી,
અને તે વખતે એની પાસે કેટલી ફાજ હતી ?

૭-આણ્ડીગમ યુગ્મરાતના રાજાના બંધકારની મદદ
કેણે કેણે આવી પોહાંવ્યા હતા ?

૮-પૃથુરાજ જ્યારે યુગ્મરાત આગળ આવ્યો ત્યારે
તેણે ભીમદેવની કવિરીમાં કોહાને મોકલ્યો, અને તેના
હાથમાં શું શું આપ્યું હતું ?

૯-ચંદ્રપ્રસારને અને ભીમદેવને શા મવાન જ-
વાળ થયા હતા ?

૧૦-આખરે મહાપ્ર થઈ તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૧૧-ત્યારપછી યુગ્મરાતપર કયો મુસલમાન સરસાર
સૂઢી આવ્યો હતો અને તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૧૨-પછી કુતુબુદ્દીને યુગસાતપર પાછી ડપારે ચ.
દ.ઈ કરી હતી, અને તેનું કારણ શું તથા તેમાં શું
પરીણામ થયું?

૧૩-યુગસાતના સમયે અજમેરને પેરે ઘાત્યો
હતા, તેનું શું થયું?

૧૪-કુતુબુદ્દીને મારું થયા પછી જ્યાં પાછી
યુગસાતપર ચઢાઈ કરી, ત્યાં શું પરીણામ થયું?

૧૫-કુતુબુદ્દીને યુગસાતમાં મુકેલી ફાજની થી ખિતા
બની?

૧૬-બીમરેવ ડપારે મરણ પામ્યો અને તેની મારી
કાણેને મળી?

૧૭-વિરધવજ સમ્રાટના પ્રધાનનું નામ શું, અને
તેના હાથ નીચે ખીત્ત ને કોણ હતા?

૫૪ ૬ આ.

પિય ભાઈ

મયા ૫૪માં ઇ. સ. ૧૧૭૯ થીતે ૧૨૧૫ લગીનું
વર્ષન આપું. હવે આ ૫૪માં ઇ. સ. ૧૨૧૫ થીતે ૧૨૬૦
નું નીનું વર્ષેલા વંશના યુગ સમયના સમયનાનું વર્ષન
લખાઉં.

યુગસાતની મારીપરકાષેલા વંશના અનુક્રમે છ
સમય યુગ, તેમાંના ૧ લો વિરધવજ, ૨ જો વિશ-
વદેવ, ૩ જો બીમરેવ, ૪ થો અરજુનરેવ, ૫ થો મારુત

દેવ, અને ૧ ઠો રાજકરણ થઈ ગયો. એમાંના વિશ્વ
બદેવ રાજના વખતમાં બારે દુકાળ પડ્યો હતો ; પણ તેમાં
એ રાજાએ લોકોનું સારીપે રક્ષણ કર્યું હતું. બી
તે શિવાય વિશનગર અને વિજયપુર એવાં બે શહેર વ
સાબ્યાં હતાં, અને ડાંભાધનો કિલ્લો ખંધાવ્યો હતો. એ
રાજના હાથ નીચે હોરમઝજોગન ધર્માહીમ વમેરે ધણુ
મુસલમાન અમલદાર પણ હતા.

આઠ્ઠપર લખેલા વાંધેલા વંશના રાજામાંથી દરેક
જાણે કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું, અને કપારે ગાદીપર આ-
વ્યા અને ગયા; તે ખરેખર માલમ પડતું નથી. તથા
તેઓના વખતમાં શી શી બિના કાની તે પણ કંઈ જાણા-
તી નથી. એ વંશના છેલ્લા રાજા રાજકરણના હા-
થમાંથી એ મુજરાતનું રાજ્ય મુસલમાનના હાથમાં ગયું.

મુજરાતની ગાદીપર જગ્યાએ રાજકરણ રાજ્ય કરતો
હતો, ત્યારે દીલ્લીના તખ્તપર જલાલુદીન ખીલજી નામે
કોઈ મુસલમાન બાદશાહ હતો ; પણ તેના પછી અલ્લા-
હુદીન ખીલજી નામે કોઈ બાદશાહ ઇ. સ. ૧૨૯૯ માં
થયો. તેણે પોતાના બાપ અલીશખાને તથા ૧૨૯૯ ન-
શરતખાને મુજરાત છત્રચાને મોકલ્યા હતા. એ વખતે
તેમની પાસે ૧,૦૦,૦૦૦ રૂબા, ૩૦,૦૦૦ પાપદલ, ૧,૫૦૦
હાથી તથા ૪૫ નાનાં મોટા અમલદારો હતા. પછી લગ્ન
થઈ તેમાં રાજકરણ હોયો અને દેવગઢ તરફ નાસી ગયો.

તથા ચિની રાણીઓ, છોકરાં, અને હાથી વગેરે સર્વ મુસ-
લમાનના હાથમાં ગયું. પછી મુસલમાને અંખાત શહેર લુ-
ટ્યું, તેમાં નસરતખાંએ કોઈ વેપારી પાસેથી તેનો ગુલામ
હીનવી લીધો; જે કે ધણોજ કુટડો હતો. વળી એ વખતે
મુસલમાને સોમનાથનું નવું ખેચાડેલું બીંગ તોડી
નાખ્યું હતું.

આ વખતે મુસલમાને ગુજરાતપર ત્રવારી કરી, તેનું
કારણ ભાટ લોક એવું બતાવે છે કે, ગુજરાતના રાજા
રાજકરણ પાસે માધવ અને કેશવ એવા બે પ્રધાન હતા,
જેઓ નાગર બ્રાહ્મણ હતા; તેમના માધવની સ્ત્રી પદ્મતી
હતી, તેને એ રાજાએ જખ્મસીથી હીનવી લીધી હતી,
અને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાંખ્યો. તે ઉપરથી મા-
ધવ પ્રધાને દીલ્લી જઈને આદલ્લાહ અલાઉદ્દીનને સમજા-
વી ગુજરાતપર ચડાઈ કરાવી. વળી એવું કહેછે કે એ મા-
ધવે આદલ્લાહને ૩૬૦ મોડા ભેટ કરીને મુસલમાની પ્રધા-
નતરી લીધી હતી.

આ ઉપર લંખેલી લડાઈમાં જે રાણીઓ પકડાઈ
હતી, તેમાંની એક કૌલાદેવી નામે હતી, તે ધણી રૂપકાંત,
બુદ્ધીમાન, અને અંચલ હતી; તેને આદલ્લાહે મોતાની સ્ત્રી
કરી રાખી હતી, અને ઉપર લખેલો અંખાતમાંથી પકડા-
યેલા ગુલામ આદલ્લાહનો ધણા માનીતો ચર્ચ પડ્યો હતો,
નેનું નામ તેણે મલીકકાકુર પાડ્યું હતું. આગળ ચોડા

દહાડા ગયા પછી કૌલાદેવીએ બાદશાહેને કહીને પોતાની આકરી દેવલદેવીને ગુજરાતથી પકડી મંગાવી. જે કુંવરીને દેવગઢનો રાજા સુકળદેવ બાગલાંતમાંથી પોતે પરણવાને લઈ જતો હતો, ત્યાંથી અલીપ્રખાંએ હરણ કરી લેધને બાદશાહ પાસે આકલાવી દીધી હતી. પછી બાદશાહે તેને પોતાના છોકરા ખીજરખાં સાથે પરણાવી હતી.

આ પત્રમાં વાંચેલા વંશના રાજાના હાથમાંથી ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં. ઇ. સ. ૧૨૯૭ માં ગઈ, ત્યાંલગીનું વર્ણન લખ્યું છે. 'હવેના પત્રમાં ઇ. સ. ૧૨૯૭ થીતે ૧૩૨૧ સુધીનું મુસલમાનની કારકીર્દીનું વર્ણન આવશે. **લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ#**

૧-ગુજરાતની ગાદીપર વાંચેલા વંશના કેટલા રાજા થઈ ગયા, અને તેઓમાંના દરેકનું નામ શું ?

૨-એમાંના વિશળદેવ રાજાએ કયાં શહેર વસાવ્યાં હતાં, અને ક્યાંના કિલ્લા બાંધ્યાં હતાં ?

૩-રાજપૂતરાણના હાથમાંથી ગુજરાતની ગાદી કોણના હાથમાં, અને કયા સાલમાં ગઈ ?

૪-ગુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં શી રીતે ગઈ ?

૫-મુસલમાને ગુજરાતપર અડાઈ કરી તેને વિશ્વ બાંદખોડો શું કારણે બતાવેલું ?

૬-એ લખાણમાં જે રાણીઓ પકડાયેલી તેમાંની કેકેને બાદશાહે પોતાની સાથે લીધી ?

૭-મધીકાકર કોણ હતો ?

(આદ્યશિક્ષા પોતાના છોકરા ખીજરખાને કહે છેક-
રી ગાંધે પરણ્યાં, અને તે છોકરી એના હાથમાં છો-
રીને આવી ?

૫૪ ૧૦ નો.

પ્રિય બાપ

અમા ૫૩મ્મ ઇ. સ. ૧૨૧૫ થી તે ૧૨૯૭ લગીનું
વ્યવેતા વંશનું વર્ણન આપ્યું. હવે આ ૫૪માં ઇ. સ.
૧૨૯૭ થી તે ૧૩૧૧ સુધીનું મુસલમાનની પ્રાકીર્ણનું
વર્ણન આપ્યું.

આથી રીતે અમાઝદીને ગુજરાતપર ૪૪૫ મિલબા
પછી અર્ધાખાને તે જમોનો સુતો ઠરાવ્યો. અર્ધાખ-
ખામિ પાઠશાળાં ધોળા આરસપહાણની મધીદ ખંધારી,
અને તેમાં થાંભલા એકબાનો વૃક્ષો છે કે માલુસો ગણે
ગણે તે ખુલે. એણે ગુજરાતમાં ધણું વર્ષતરી અમલદારી
એમવી. પછી અલાઉદ્દીને પોતાના પછર મલિકકાકરના ક-
હેવા ઉપરથી એને ખાંડે ભોલાઈ લીધી ; અને તાહક
ગારી તાંપરો.

આ ફરશર અપાઈ ગુજરાતમાં ખંડે કાઢ્યું, અને
ત્યાંના સહુએ મુસલમાન પાસેથી ચીતેક પાછું લીધું;
તથા સમંદેવના જમાલ હાથાણે દક્ષિણમાંથી મુસલમાનોને
મારી પ્રભા. આહુગમ દીલ્લીમાં મલિકકાકરે આરથાહના

જડા હીકરા ખીજરખાંના હુપર કંઈ તોડોમત લાવી ચલાવી
અરના કિલ્લામાં કેદ કરાવ્યો. પણ એટલામાં અલાહીની
પોતે મરણ પામ્યો. ઇ. સ. ૧૩૧૬. જેને વિશે એવું કહે-
વાયકે કે એ વજીરને એને ઝેર દીધું હતું. વળી એના
મુઆ પછી એ વજીરે ખીજરખાંની આખી ફોડી નાંખી,
એને તેના નાના છોકરાને ગાદીએ બેસાડીને પોતે અમલ
ચલાવવા લાગ્યો. પણ તરતજ અમીર હમરાંબાએ એ દુ-
ષ્ટને મારી નાંખાવીને ખાદ્યાહને ખીજો છોકરો મુબારકશાહ
કેદમાં હતો, તેને ગાદીગર બેસાડ્યો.

મુબારકશાહ તખ્ત ઉપર બેસતાંજ, મુજરાતની જડ-
ખડ ખાંધ કરવાને મલિક કમાલુદ્દીનને મોકલ્યો; પણ તે
ત્યાં માર્યો ગયો. પછી તેણે એનુલમુલક મુલતાનીને એક
ફોજ આપી ત્યાં બંદોબસ્ત કરવા મોકલ્યો, જેણે તે દેશ
જેમ તેમ કરી યાજો પાડ્યો. ત્યારપછી ખાદ્યાહે પા-
તાવા મુઝરા મલિક હીનારને જરૂરમાં એવું નામ આપી
ત્યાંનો અમલદાર ફરાવી મોકલ્યો. તેણે જુલુ ચાર મહીના
માં મુઝળા પ્રાંતનો આરીપેક બંદોબસ્ત કર્યો. પણ એ અ-
મલદારને પછી થોડા દહાડામાં ખાદ્યાહે પાછો બોલાવીને
વગર કારણે મારી નાંખ્યો; અને હીઝામુદ્દીનને ત્યાંની સુ-
ખાગીરી આપી કારણકે એ મુખાનો બાપ મુશકના
ખાદ્યાહનો ઘણે પપોરો હતો. પણ એ બંને બાપાએ
અમલ પગાર બતના હિંદુ હતા. તેથી મુજરાતના હિંદુ-

લોક સાથે મળી જઈ બાંડ કરવાની મસલત કરવા લાગ્યા. પરંતુ તેની સાથેના ખીન અમલદારને તે વાત ખામર પડ્યાથી તેને પકડીને દીલ્લી મોકલી દીધો. પછી મુખ્યારક્ષકે મલેકવજીરની કોરેમી નામના એક પ્રવીણ સરદારને ત્યાંની અમલદારી આપી. જેણે ગુજરાતનો બંદોબસ્ત સારો રાખ્યો હતો.

પણ થોડા દહાડા ગયા પછી બાદશાહે ઉપર જણાવેલા મલિક ખુશરૂખાને ગુજરાતનો સુબો ફરવ્યો. જેણે ગુજરાતની અમલદારીથી સંતોષ ન પામતાં, સમ્રાટ રાજ્ય પોતાને હસ્તક કરી લેવા માટે દુષ્ટ અને અશ્રિત મનસુબા કરવા માંડ્યા; ને પોતાની પક્ષમાં કેટલાક હિંદુઓને એકઠા કરી લઈને, તથા બાદશાહને દગેથી મારી નાંખાવીને પોતે દીલ્લીના તખ્ત ઉપર બેસી નાસરૂદીન નામ ધારણ કર્યું. ઇ. સ. ૧૩૨૧.

આ દગલબાજીનો હેવાલ પંજબના સુબા ગાજી-અંતગલખને માલમ પડ્યો, તેથી ઘણા કોપાપમાન વધીને એ અંડાગ્ર ઉપર તેણે સવારી કરી, અને તેને માર્યો. ત્યાર પછી બાદશાહના મહેલની દેવડી આગળ ઉભા રહીને એ ગાજીખાંએ સમ્રાટી રૂબરૂને નમ્રતાપથી કહ્યું કે, તમારી નગરમાં આવે તેને ગાદીએ બેસાડો; કેમકે હું તો તમારા જેવો જ છું. અને મેં જે આ દુષ્ટને માર્યો તે તમારો મુત્ર દુશ્મનથી છોડવાનેજ મારો પાલુ તે વખતે એ ખીલજી

વંશમાંનો કોઈ પુરુષ રહ્યો નહીં હતો; તેથી સમજા અ-
મીરાએ મળીને એનેજ ગાદીપર બેસાડ્યો, તથા વ્યાસદેવ
તગલખ એવું નામ આપ્યું.

આ વચમાં ઈ. સ. ૧૨૯૭ થીતે ૧૩૨૧ સુધીનું ખીલજી
વંશનું વર્ણન કર્યું; હવે આપના પદમાં ઈ. સ. ૧૩૨૧
થી તે ૧૩૯૬ સુધીનું તગલખ વંશનું વર્ણન લખીશ.

લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ*

૧-અલાહદીન ખીલજીએ ગુજરાતપર જય મેળવ્યો
પછી ત્યાંનો સુબો કોહાને કેરાવ્યો, અને તે સુબાએ પાટ
લમાં પોતાની નામનાને સાર શું બાંધાવ્યું ?

૨-ત્યારપછી અઝીઝખાંના આગળ જતાં શા હાલ
થયા, અને તે કોહોના શિષ્યવ્યાથી ?

૩-આ ફરશરથી ગુજરાતમાં જે બંડ હાલુ, તેમાં
કયી થી બિના બની ?

૪-એ વખતે દીક્ષીમાં મલિકકાદુરે કોહોને કેદ કરા-
વ્યો, અને તે કયા કિલામાં ?

૫-પછી અલાહદીન ક્યારે મરણ પામ્યો, અને
તે શાથી ?

૬-એ બાદશાહના મુઆ પછી મલિકકાદુરે શું
કીધું, અને પછી આગળજતા તેના શા હાલ થયા ?

૭-પછી દીક્ષીના તખ્તપર કયો બાદશાહ થયો, અને
તેના વખતમાં ગુજરાતમાં કોણ કોણ સુબા થઈ ગયા, તત

આ તેમાંના કયા સુખાએ ખંડ ઉઠાવવાની ચમત્કવિ કીધી હતી.

૮-તેઓમાં છેલ્લો સુખો કોણુ થયો હતો, અને તેણે આશ્વાહ સાથે શી દગલખાજી કીધી ?

૯-પુશ્પાએ ત્રણ ઉપર બેઠાની વખતે કયું નામ બોરણુ કર્યું; અને પછી એ કુટની શી હકીકત બની ?

૧૦-પછી એ ત્રણ ઉપર અમીર શોકાએ કોણને બેસાડ્યો, અને તેને શું નામ આપ્યું ?

૫૪ ૧૧ મા.

પ્રિય ભાઈ

કયા ૫૪માં ઇ. સ. ૧૨૬૭ થીતે ૧૩૨૧ સુધીનું ખીલજીનું વિશિષ્ટ કર્તાં આપ્યું હતું, હવે આ ૫૪માં ઇ. સ. ૧૩૨૧ થીતે ૧૩૬૬ સુધીનું તમજાવતું ૫-ર્ષન કરું.

આશુદીન તમજાવના વખતમાં કોઈ તામુલમુદક ના-મ અગ્રરાતનો સુંબો થયો હતો. એ આશ્વાહ સાથે ચાર વર્ષ રાજ્ય કર્યા પછી એકાએક કોઈ દેહેશ ગુટી પડ્યાથી જોવાના છ સોબતી સહીત છુંદાઈ મુઆ. એમાં એક એ-નો વહાલો છોકરો પણ મુઆ હતો. એ દેહેશ ગુટી પ-ડ્યામાં એના છોકરા પૂનાખાનનું કંઈ કાવતું હશે એવું અનુમાન થાયછે.

એના મુઆપણીએ પૂનાખાને ત્રણપર બેસી મુજતાન મદદ નામ આપ્યું કર્યું. ઇ. સ. ૧૩૬૪. ૫૬૬૬ ત-

ગલજે યુગ્ગરાતની સુનેદારી કોઇ અમલદાર નામના પુરુષને આપી. પછી આમજ જતાં માળવાના યુરમુખાએ ૭૦ મૈ-ગલાઈ અમીરોને મારી નાંખ્યા, તેથી યુગ્ગરાતના અમીરો-એ ખંડ મચાવ્યું. તે ખંડ તોડવાને બાદશાહે પોને અ-દી આવીને ખંખાત તથા સુરેત શહેર છુટાં; અને કડી આમજ બગવાજોરોનો પરાજ પ કરીને તથા ત્યારપછી થો-ડા દહાડા પાટણમાં રહીને સમ્પતનો ખંદોબસત કર્યો. ત્યાર-પછી વળી એક વખતે બાદશાહનો વજીર મલીકમુકબીન કંઈ માલ ખાતનો તથા થોડા લઈને દીક્ષી તરફ જતો હ-તો, તેને ભરત અને ડોહાઈતા ગ્રામમાં માંબલ લોકોએ છુટી લીધી. તે છુપરથી બાદશાહ ક્રોધાપમાન થઈને પાંચ યુગ્ગરાતપર ચડી આવ્યો, અને મુનાધરના કિલાને પેરો બાંધ્યો. ત્યારપછી કેટલેક દહાડે ગોંડળ આમજ લડાઈ થઈ, તેમાં બાદશાહની કંઈ પૂરી જીત થઈ નહીં. પછી ફરલેહ દહાડે બગવાજોરની-પાછળ લાગતાં સિંધમાં ફૂંકાં શહેરમાં ઈ. સ. ૧૭૫૧ માં તે મરણ પામ્યો, અને તેનો ભત્રીજો શ્રીરાજશાહ તમપર ગયો.

શ્રીરાજશાહે યુગ્ગરાતની અમલદારી ગરબાને આપી હતી, પણ તે થોડા દહાડામાં મરી ગયો, ત્યારપછી તેના હોકરાને તે પદ આપીને તેનું નામ પણ ગરબાં સમ્યું. એટલામાં મપમુદીન દમધાની નામના કોઈ પુરુષે યુગ્ગરાતમાં ઈંબરે ચામ્યો; અને તે સ્થાને ચામ્યો કે ડો-

જન કરતાં મારે કંઈક વધારે આવડું, ને વળી તે સિવા-
યં દર વર્ષે ૧૦૦ હાથી, ૨૨૦૦ આરખી ઘોડા અને ૪૦૦
ગુલામ આવવા. પણ આંતે મમસુદીનથી તે વચન પળાયું
નહીં, તેથી બાદશાહે ફાજ માફલી તેને મારી નાંખાવ્યાં.
પછી ગુજરાતની અમલદારી મંલેક મુજરરને આપી, જેને
કે પાછળથી પ્રતુલમુદક રાસ્તીખાંને કિતાબ મળ્યો હતો.
સુલતાન શીરોજશાહ ઈ. સ. ૧૩૧૮ માં મરણ પામ્યો,
ત્યારે એના છોકરાને છોકરો ગ્યામુદીન બીજો એની મા-
તીએ બેઠો. એ બાદશાહ બર જુવાનીને લીધે હમિશા
માજશોખમાં મર્યો રહેતો હતો, તેથી તેના મરદાર મસ-
કરકુદીને ઈ. સ. ૧૩૮૯ માં એને મારી નાંખ્યાં તેનું
માયું દરબાર આગળ લટકાવ્યું. એના મુઆ પછી શીરો-
જશાહના ત્રીજા દીકરાને દીકરો અબુબેકર ગાદીએ બેઠો.
એણે એક વર્ષ રાજ્ય કર્યું એટલામાં એના કાકા નાસરુદી-
ને એની પાસેથી રાજ્ય છીનવી લઈ એણે તે ગાદીએ બે-
ઠો. ઈ. સ. ૧૩૯૦.

એ બાદશાહેને ખંખાતના લોકોએ એવી પ્રીઆદ
કરી કે ઉપર કહેલો પ્રતુલમુદક રાસ્તીખાં ધણો જુલમ કે-
રે, તે ઉપરથી બાદશાહે ઈ. સ. ૧૩૯૧ ના ફત્વ્વાથી
મહીનાની-૨૧ મી તારીખે કોઈ જ પ્રખ્યા નામના એક કુર-
દારને તે જગ્યાએ બેઠો, અને તેને રાજ્યમાં જે ધારણ
કરવાની પરવાનગી આપી, જપ્તમાં વાળ્યું આમ-

જાં આર્યોને બાદશાહનો પરવાનો. ધરતુલમુદ્ધ રાસતીખાને
 ત્રાકકયો. પણ તેણે કંઈ જવાળ આપ્યો નહીં, ને આ-
 ખરે કંઈ નામના શહેર આગળ ગેડની લડાઈ થઈ, તેમાં
 રાસતીખાં માર્યો ગયો. પછી જરૂરખાંએ પાટલુમાં જઈને
 પોતાનો અમલ ખેંચાડ્યો. ત્યારપછી જે જગોએ પોતે
 જ્યાં મેળવ્યો હતો, ત્યાં જીતપુર નામે શહેર વસાવ્યું. અ-
 ને પછી પાટલુના જેહરજી રાજાને, મંડળમદતા રાજાને,
 ભાંજાજાના રાજાને અને હડરના રણમજલુ વધેરને પો-
 તાને વશ કર્યા. અને પછી સોમનાથના રહેણાં પાડી નાંખી
 લે તે પછરે મચીદ ચણાવી. પછી એ સુખાએ માળવામાં
 ધાર શહેર ઉપર કબજી કરી; તેમાં તે નમરીનો રાજા હુ-
 સંગ કેદી પકડાવો.

એણેમાં દીકરીનો બાદશાહ મરણ પામ્યો, અને તેનો
 દીકરો મહમદજગલખ ગાદીએ બેઠો. ઈ. સ. ૧૩૬૪. તે-
 લે એ સુખાના છોકરા તત્તારખાંને પોતાનો પ્રધાન બના-
 વ્યો હતો. પણ મલુક છકિયાજખાં નામના એક સરદારે
 એને હરાવ્યો, તેથી નાચીને પોતાના બાપ પાસે ગુજરાત
 જતો રહ્યો. એ વખતે એતો સાચે એનો છોકરો અહ-
 મદશાહ પણ હતો. આ વખતે દીકરીના તત્તારખાંને
 મરણપદ આલતી જોઈને જરૂરખાં, મુજબરશાહ એવું ના-
 મ ધારણ કરીને, સતતંત પણે ગુજરાતનું રાજ્ય કંપા લા-
 મ્યો. ઈ. સ. ૧૩૬૬.

તારાની કેટલાંક કૃતિઓ રહીને સમરકંદનો બાદશાહ
 તૈમૂરલન દીક્ષીપર ચડી આવ્યો, અને તે એ દેશ છુટી
 ઉજડ કરીને પાછો આવ્યો ગયો. તે વખતે બાદશાહ ગુ-
 જરાતમાં નામી ગયો હતો, તે પછી આવ્યો, અને મહુક
 છકાપાલખાને પાછો પ્રધાન બનાવ્યો. તે જોઈને તાતાર
 આવે પોતાના બાપને દીક્ષીપર ચઢાઈ કસાને કહ્યું, પણ
 તેણે માન્યું નહી, તેથી તાતારખાંશ તેને કેદ કરી ગુજરા-
 તનું રાજ્ય પોતે લીધું અને પછી મહુક છકાપાલખાની
 સામે જવાનું કરતો હતો, એટલામાં માદો પડી મરણ પા-
 મ્યો. તે સાંભળીને મુજરાશાહ ઘણો દલગીર થયો, પણ
 પત્ની પોતાના અગીર હુમરાયોના કેહવાથી માન્યું રાજ્ય ચ-
 લાવવા લાગ્યો.

આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૩૨૧ થીતે ૧૩૯૧ સુધાનું વ-
 સ્તુત આપ્યું : હવે આવના પત્રમાં ઈ. સ. ૧૩૯૧ પછીનું
 ૬૧૧૧ મન્ય વિષયનું વર્ણન આવશે.

લાગુ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ*

૧--ગામુનીન તમજામે કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કર્યું અને
 તેના વખતમાં ગુજરાતમાં સુખ કેટલું હતું ?

૨--આસુદીનનું મરણ શી રીતે થયું; અને તેના
 પછી દીક્ષીના તથા બીજા કોયે બાદશાહ થયો ?

૩--તે બાદશાહે ગુજરાતની સુખેલરી પેટલી કેટલાં આવી ?

૪-ગુજરાતમાં ખંડ કોણે ઉઠાવ્યું હતું, અને તે માં શાણધી ?

૫--તે વખતે બાદશાહે ગુજરાતમાં આવી ક્યાં શે-
હો છુટપાં, અને બજવાગોરનો પરાજય આ આગળ કર્યો ?

૬--આગળ જતાં માગણીએ કોહોને છુટપો, અને
ક્યાં આગળ ? ને તે મોટા બાદશાહે ગુજરાત ઉપર ચડાવી
કરી, તેનું શું પરીણામ થયું ?

૭--એ બાદશાહ કઈ જગ્યાએ અને ક્યારે મરણ પા-
મ્યો, અને તેની પછી કોણ ચડ્યો ?

૮--પરિશિષ્ટશાહે ગુજરાતની અમલદારી કોહોને આ-
વી હતી; અને ત્યારપછી ગુજરાત દેશ કોણે હજારે લીધો,
અને તે શી સરતે ?

૯--મમમુદીને વચન નહીં પાળવાથી બાદશાહે તેના
મા હાલ કર્યો, અને ગુજરાતની સુબદારી કોહોને આવી,
તથા તેને શા કિતાબ આપ્યો ?

૧૦--શીરોજીશાહ ક્યારે મરણ પામ્યો અને એ
ના તખ્તપર પછી કોણ બેઠો ?

૧૧--ગ્વારુદીન તમલએ ક્યાંસુધી રાજ્ય કર્યું, અને
પછી તેની શી હકીકત થઈ ?

૧૨--એના પછી બાંભો કયો બાદશાહ ચડ્યો, અને
તેણે કેટલી સુદત રાજ્ય કર્યું, અને પછી શું થયું ?

૧૩--નાચરૂદીન બાદશાહ આગળ અંબાનના સિદ્ધિ
કોહાને વિશે અને શી પ્રીત્યાદ કરી ?

૧૪--બાદશાહે એ પ્રીત્યાદ ઊપરથી ત્યાં કયા મર-
દારને સુખો કરાવે એ કહ્યો ?

૧૫--તયા તયા જુના સુખા વચે ક્યાં આગળ બડા-
દ યહ, અને તેનું શું પરીણામ થયું ?

૧૬--ત્યારપછી જરૂરખાંએ કયું કોટ્ટર વસાવ્યું, અને
કયા કયા રાજાઓને ભેર કર્યો ?

૧૭--પછી જરૂરખાંએ ક્યાં સ્થાયી કરી, અને કયા
રાજાને કેદ કરી લાવ્યો ?

૧૮--નાચરૂદીન બાદશાહ કયારે મરતુ પામ્યો, અને
તેની ગાદીએ કોણ બેઠું ?

૧૯--મહમદ તમલખે પ્રધાન કોહાને બતાવ્યો હતો ?

૨૦--તાતારખાંને કાણે હરાવ્યો, અને તેને ક્યાં જઈ
રહેવું પડ્યું ?

૨૧--આવું દીક્ષીના તમનું અંધારું જો કહ્યો ગુજરા-
તના મુખા જરૂરખાંએ શું કર્યું ?

૨૨--મહમદ તમલખાંને ગુજરાત શા મુઠે નાચી આ-
વવું પડ્યું હતું ?

૨૩--આગળ જતાં મુજબશાહને કાણે કેદ કર્યો હતો,
અને પછી તેનું શું થયું ?

૫૨ ૧૨ મો.

પ્રિય બાઈ

ગયા ૫૧માં ઇ. સ. ૧૩૨૧ થીને ૧૩૯૬ સુધીનું
વર્ણન આવી ગયું; હવે આ ૫૧માં ઇ. સ. ૧૩૯૬ થી
સ્વતંત્ર રાજ્યનું વર્ણન કરેલું.

મુજપરશાહ મુજરાનમાં સ્વતંત્રપણે રાજ્ય કરતો
હતો, તે દરમ્યાનમાં ઇસ્લાવજાના કોળી લોકો જે કે મોરા
રહેતે લોકોને લુટતા ધરતા હતા, તેમને શિક્ષા કરવા આ
ક પોતાના પૈત્ર અહમદખાને એક ફાજ આપી મોકલ્યો.
એ અહમદખાએ ત્યાંથી નિકળીને ખાણી સરોવર આ-
ગળ પડાવ નાંખ્યો. ત્યાં તેણે ચાર ચાર સૈયદોને
એકઠા કરીને પુછ્યું કે, જેણે કાઢનો ખાપ નાહક માર્યો
હાય તેનું વેર જાળવું બહાર છે કે નહીં? તે વખતે સૈય-
દોએ તેનો પુછવાનો બિદ ન સજાવ્યાથી હા કહી. તેવાજ
અહમદખાં પાછો પાટણ આવ્યો, અને મુજપરશાહને કહે
કયો. ત્યારપછી બિણે ઝેરનો ખાણો લાવી તેને પીવા
આપ્યો; જે ખાણો પીતી વખતે તેણે અહમદશાહને ધણી
શિખામંણ આપી હતી. એ વાદશાહે ઇ. સ. ૧૪૧૧ ની
રજમી જુલાઈએ આવી રીતે દેહ છોડી. અને પછી અ-
હમદશાહ તે ગાદીએ પડે.

એ અહમદશાહ ગાદીએ બેઠો તે વખતે ૨૧ વર્ષની
ઉમરનો હતો. એ વખતે એના કાકાનો છોકરો માહુદ જેકે
જરોદગાનો અમલદાર હતો; તેણે ભરૂચમાં જાળે રાજ્યપદ

ધારણુ કર્યું. તે ઉપરથી અહમદશાહે તેના ઉપર સદાઈ કરીને તેનો પરાજય કર્યો. પછી ત્યાંથી પાછો આવતા સાંખરમતીને કાંઠે અસાવળા ગામ આગળની જમીન પસંદ પડ્યાથી, તથા શેખ અહમદ ખતુગંજખાન પીરના કલ્લાથી તેણે ત્યાં શહેર વસાવવાનો નિશ્ચય કીધો. વળી કોઈ એવું હતું કહેછે કે એ ગામના આશાભીલની છોકરી સાથે બાદશાહને માહબત લાગી હતી. ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૪૧૨ માં જ્યારે એ શહેર તૈયાર થયું, ત્યારે પોતાની રાજ્યભાદી પાટણમાંથી કહાડીને એ શહેરમાં સ્થાપી અને એ રાજ્યધાનીનું નામ પોતાના નામ ઉપરથી અમદાવાદ પાડ્યું.

એ વખતે પ્રીયજીવ્યાંએ મોડાસા આગળ ખંડ ઉપાડ્યું. જેમાંકે ઇડરનો રાવ રણમલજી પણ સામેલ હતો. પણ તે વાત સાંભળતાંજ અહમદશાહે સદાઈ કરી તેમને રંગપુર તરફ નસાડી મુક્યા. પછી થોડે દહાડે એ બન્ને બળવામોરો વગે શરૂદટ માલી; તેથી રણમલજીએ તેના હાથી પોડા વગેરે અહમદશાહને સ્વધીન કરીને પોતે શરણુ આપ્યો.

એ વખતે માળવાના સુલતાન હુસૈને અહમદશાહના શત્રુઓને આશ્રય આપ્યો હતો, તેથી તેના ઉપર એણે જ્ય મેળવી શત્રુઓને વગેરી નાંખ્યા. પણ તેમાંના એક ગીરનારમાં સોરડના રાજાને આશ્રયે જઈને રહ્યા હતા; તેના ઉપર પાછળથી સદાઈ કરી તે રાજાનો પરાજય કીધો. અને તેનાપર ખંડણી મેસાડીને પાછો અમદાવાદ તરફ

પ્રેમી. રસ્તામાં આવતાં સોમાપુરના દેવલનો એણે નાશ કર્યો, જેમાંથી કે તને ઘણુંજ જવાહીર મળ્યું હતું. આગળ જતાં રૂંધતે રૂંધતે તેણે યુજ્જયતમાના ઘણાક ગજ-આ ઉપર ખડાઈ બેસાડીને ઇ. સ. ૧૪૧૪ માં પોતાના એક કાળભાઈને તાળુલમુકનો એલકાળ આપ્યો, અને તેને યુજ્જયતમાના હિંદુઓના દેવલ તોડી નાખીને મુસ્લમાની ધર્મનો વધારો કરવાનું કામ સોંપ્યું. જેમાંકે તેણે ઘણી રૂંધતે મેળવી હતી.

ત્યારપછી બાદશાહે વાઘેલાનું રાજ્ય લીધું, તે વખતે તે વંશમાંના વરહોજ અને જેતોજ નામના બે પુત્રો પોતાના કુટુંબ સહીત બીજાડીગઢ તથા સરધાર કરીકે ગામકે ત્યાં જઈ મુક રહ્યા. અને પછી તેઓ ૧૫૦ સ્વાર સહીત બહારવટુ કરવા લાગ્યા; તથા અમદાવાદ સુધી ઉપદ્રવ કરતાં આવી પોહ્યા. તે વખતે અહમદશાએ તેઓને પકડવાને માટે બહુજ મહેનત કરી, પણ કંઈ શક્ય નહીં. પણ આમજ તેઓની ખરચી ખુટી પડવાથી નિર્બળ થઈ પડ્યા. ત્યારે એક વખતે એ બન્ને બાહ્યે કડી અને અમદાવાદની વચ્ચે સાંતજ ગામ આગળ એક રાત્રે આવી સ્થળા, તે વેળાએ રજપૂત ભંડારી અમો કરીને ડોહ પુરખ ખાતરનું માડું લઈને જતો હતો, તેને જોઈને વાઘેલાનો માણસ ત્યાં આગળ હતો, તે સંતાઈ ગયો; પણ એલા માડું હાંકનારે તેને જોયો. તેણે અખાને કહ્યું કે તુજાવતી પાછો ડોહ બાહ્યવટીયા આવી પડેલા જણાવે,

તે વેળાએ આખાએ કહ્યું કે તું ડરીશ નહોં, એમાં કોઈ મારા જેવો રત્નપૂન નથી, જો હાતતો ત્રીજો દહાડે માથ પાછે વાળ્યો હુંત. એ વાત પેલા માણસે સાંભળી, તેથી તેણે ઠોકોરને જાહેર કરી. તે ઉપરથી ઠોકોરે તેને બાબાવી મંગાવ્યો, અને પુછ્યું કે તમે ગાડામાં બેઠા શું કહ્યું હતું? ત્યારે તેણે જણાવ્યું હતું તેવું જ કહ્યું. તે સાંભળીને ઠોકોરે તેને હજાર રૂપિયાનો ઘોડો અને બીજું જે માગે તે આપવાનું કબુલ કર્યું; તથા તેને સાથે લઈને અમદાવાદ તરફ ગયો.

એએ અમદાવાદની નજીક જઈ પોહ્યાં ત્યાં તેવારે દુરમા નામે બાદશાહની બેગમ તથા બીજા સરદારોની સીએ ૫૦૦ રથના રથાળા સાથે સરમિજની પાસે મફરવાને રાજે જતી હતી. તેએ ચાકર નશર વગેરેને પાછળ મુકી ખાતે સિંહલીએ ઘોડી આગળ જતી હતી, તે જોઈને પેલા આખા ભંડારીએ બન્ને ઠોકોરને સમજાવ્યું, કે આ તમે જો તમે આ બેગમાને પકડશો, તો તમારો યાસ સેહેજમાં મળશે. એ વાત માની તેએએ બેગમાને ઘેરી લીધી. તે જોઈને બેગમાએ પુછ્યું કે તમા કોણ છો? તથા અમને શા માટે ઘેરો છો? ત્યારે ઠોકોરે જવાબ દીધો કે અમે વરહોળ અને જેતોળ નામના બાદશાહીઆ છેએ. અને અમારો શ્રાસ બાદશાહે છીનવી લીધો, તેથી અમે મરહૂમીઆ થયા છેએ; તે માટે અમે તમારા રથ હાંકી લઈ જઈશું. એવું સાંભળી દુરમા બેગમ બાબી કે, જો તમે

મારી લાજ લેશ તો મારે મરવું પડશે. મટિ તેના કરતાં
જો મને છોડશો તો હું તમારું કામ તરત કરાવી આ-
પીશ. તે ઉપરથી તેમણે વચન લઈ બેગમાને છોડી દીધી.
ત્યારપછી બેગમ તેજ રાત્રે ખાદશાહ સાથે રાત્ર સેઈ બેઠી,
અને સર્વે વીતેલી વાત કરીને કહ્યું કે, જો તેઓ મને
સેઈ ગયા હાત, તો તમારી શી સોબા વધત? મટિ મારા
આપેલા વચન પ્રમાણે તેઓને ગ્રાસ મળવાજ નોહાવે.

ત્યારે એ વાત મારીને ખાદશાહ માણિક્યદ અને
માતીચંદ નામના બે કારભારીઓને તે હકોરને સમજા-
વી લઈ આવવાને મોકલ્યા. તેઓ તેમને સમજાવીને તેડી
લાવતા હતા, એટલામાં દરવાજા આગળ દિવસની વખતે
એક ન વંચી ખાપડી નોહને હકોર મનમાં એવું યુમાન
લાવ્યા કે જે ગામની સ્ત્રીઓ આવી નિર્જનજે, તો તેના
છોકરા જે કારભારી તે પણુ તેવાજ હશે. એવા પેહુમથી
તેઓ પાછા ર્યા. તે વાત ખાદશાહને અખર પડવાથી અ-
ચીર જમરાવોને તેડવા મોકલ્યા. તેઓએ હકોરને સમજા-
વીને તથા પોતે તેના જામીન થઇને ખાદશાહ પાસે સેઈ
આવ્યા. પછી ખાદશાહ તેમને જુના કપડાં ઉતરાવી નવાં
પેહરાઓ, અને તેમની યાત્રીપેડે માવજત કરી. તે ઉપરથી
હકોરે ખુશી-અઈ પોતાની બેહન લાલાને તેની સાથે પર-
લાવી. જેથી ખાદશાહ તેમનું ૫૦૦ મામનું કસોલ પ્રમણું
પાછું આપ્યું.

આ પત્રમાં ૬ મ. ૧૭૯૬ પંક્તીનું મુજબરશાહ વિ.

શત્રુનું અને ઘોડું અહમદશાહ વિશેનું વર્ણન આપ્યું; હવે આવતા પત્રમાં અહમદશાહનું બાકી રહેલું વર્ણન ઇ. મ. ૧૪૪૩ સુધીનું લખીશ.

લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ*

૧-મુજબરશાહનું મૃત્યુ થી રીતે અને ક્યારે થયું, અને પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું?

૨-અહમદશાહે ગાદીએ બેઠા પછી તરત કોહાને પરબ પ કર્યો, અને ત્યાંથી આવતાં કયું શહેર વસાવવાનો નિશ્ચય કર્યો?

૩-એ અમદાવાદ શહેર ક્યારે વસ્યું, અને પોતાની રાબત ગાદી કયાં હતી ત્યાંથી અહીં આણી?

૪-પછી બાગસાં આગળ કોણે બંડ ઉઠાવ્યું, અને તેનું પરીણામ શું થયું?

૫-એ વખતે અહમદશાહના શત્રુને કોણે આશ્રય આપ્યો હતો, અને તેની થી હકીકત થઈ?

૬-પછી બાદશાહે કયા રાબતનો પરબ પ કરી બંડણી બેસાડી, અને તેની થી હકીકત થઈ?

૭-હિંદુધર્મનો નાશ કરી મુસલમાની ધર્મ વધારવાને બાદશાહે કોહાને નેમ્યો? અને તે ક્યારે?

૮-બાદશાહે વાંધેલાનું રાબત લીધા પછી તે વંશના કયા પુરુષે બાહારજદુ કરવા ભાગ્યો? *

૯-એ ગરામીઆએ અમદાવાદ આગળ સરમિલની પાસે શું કર્યું, અને તેમ કરવાની મુલાકાત કોણે આપી?

૧૦-એ અમા ભંડારી કોણ હતો અને તેનો સ-
માગમ એ ગરાસીઆ સાથે શી રીતે થયો હતો ?

૧૧-પછી એ ગરાસીઆએ નેગમને શું વચન લેહને
છોડી, અને તે વચન નેગમે પાળ્યું કે નહીં ?

૧૨-બાદશાહે એ ઠાકોરને તેડવાને કયા કારભારીને
મોકલ્યા હતા ?

૧૩-એ ગરાસીઆએને શા વેહમ આપેથી અરથે
રહેતેથી પાછા ફર્યા ?

૧૪-ત્યારપછી બાદશાહે કોહાને મોકલ્યા, અને તે-
આ તેમને લાવ્યા કે નહીં ?

૧૫-એ ગરાસીઆની બાદશાહે માવજત કર્યાથી તે-
મણે તેની સાથે કોહાને પરણાવી ?

૧૬-તે ઉપરથી તેમને કયું અને કેટલાં ગામવાળું
મંગણું પાછું મળ્યું ?

૫૩ ૧૩ મો.

પ્રિય ભાઈ

ગયા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૩૮૬ પછીનું મુજબરશાહ વિ-
સનું અને થોડું અહમદશાહ વિશિનું વર્ણન બામુદું હતું;
હવે આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૪૪૭ સુધીનું અહમદશાહનું બા-
ની રહેલું વર્ણન બામુદું.

ગયા પત્રમાં કહેલાં વરહોજી અને જોતોજી એ બન્ને
ગરાસીઆ એક દિવસે ભંડારીમાં બેઠા હતા, તેવામાં બી-
હોલા સમતમિંહ કરૂંને કોઈ ૩૫૦ ગામનો ઠાકોર મણુ

તડકાને લીધે માથાપર કપડું નાંખી બાદશાહના મેહુલ નીચે
 નીચે જતો હતો. તે જોઈને તેઓએ મશ્કરી કરીને કહ્યું
 કે, આ માથા ઢંકો કોણુ જાપડે ? ત્યારે સામતસિંહે જવાબ
 દીધો કે બાઈ હમે તો માથા ઢંકા નથી; પણ જેની પિંછેન
 તુલ્યેરે દીધી હોય તે માથા ઢંકો કહેવાય. એવું બાલવું
 સાંભળીને બન્ને બાઈઓને ગુસ્સો લાગ્યો. તેથી એવો
 ઘાટ થયો કે, આપણે એની ચોદ વર્ષની રૂપાળી છોકરીને
 કોઈપણ યુક્તિથી બાદશાહવેરે પરણાવીએ તોજી ખરા.

પછી તેઓએ બાદશાહને સમજાવ્યું કે, બીહોલા
 સામતસિંહને ત્યાં એક મોટી રૂપાળી કંપા છે; તેની
 જોડે આપના નેકા થાય તો હમારે માથેથી કલંક ઊતરે.
 એ વાત ઊપરથી બાદશાહે આગ્રહ કરીને સામતસિંહ
 પાસે તે કંપા પોતાને આપવાનું કહ્યું કરાવ્યું. અને
 બાદશાહે તે લગ્નના ખર્ચને માટે આતીશય બન હાંટપર
 ભરીને તેને ઘેર મોકલી દીધું. એ વખતે સામતસિંહે
 વિચાર કર્યો કે આપણે બાદશાહ આગળ ફેટલાંએક ગ-
 લ્લાંતલ્લાં માર્યાં તે બર્થ ગયાં, અને હવે આગળ સીધી
 રીતે આપણું કામ ચાલે તેવું કંઈ જણાતું નથી. માટે
 તેણે પેચ કરીને બાદશાહનેજ પૈસે બીહોલ ગામનો કોઈ
 અને પુરજી બંધાવી તેમાં લશ્કર તથા દારૂ ગોળો તૈયાર
 કર્યો, અને વળી પોતાના ગામથી ચોદ માહને છોટ ધો-
 રીપાવડીનો કિલ્લો હતો, ત્યાં પોતાનો મેહુલ બંધાવી તેમાં
 એક વિશાળ ભાંપડું કરાવ્યું. પછી આણીગમથી જ્યારે

આદ્યાહ ધામધુમથી લગ્ન કરવાને આપ્યો, ત્યારે રમેલી દગલબાજી પ્રમાણે લડાઈ થઈ; જેમાંકે સામતસિંહનો આ-
ખરે પરાજય થયો, અને ચોરીપાવટી તરફ નાડો. પણ ત્યાગ-
પછી આદ્યાહને ત્રણ મહીના રહીને ત્યાં અડાઈ કરી, અને
મોટી લડાઈ થઈ, તેમાં સામતસિંહ પાસે દારૂગોળો ખુટ-
વાથી તે સોના રૂપાની ગોળી કરાવીને લડ્યો; પરંતુ તે
અંતે હાર્યો અને ધુવાના પર્વત ઉપર જતો રહ્યો. પછી
પોતાની પુત્રી ઇંડરના રાવને પરણાવીને સામતસિંહ આહા-
રવટ્ટ કરવા લાગ્યો; તેમાં બાર વર્ષ સુધી આદ્યાહને હુરાત
હીધો. છેવટે આદ્યાહ તેને દેગામ પ્રગણનો ચોરાસી ગા-
મનો વાંટો આપ્યો, જેથીકે સામતસિંહ પાછો બીહાલમાં
આવી રહ્યો.

આગળ થોડું રહીને પેલી લાલા મરણ પામી, તેથી
અહમદશાહ ધણો ઉદાસ રહેવા લાગ્યો. તે ઉપરથી કાર-
બારીઆએ એક બ્રાહ્મણને એવીજ કંન્યા શોધવાને માકલ્યો;
જેણે રાવ સત્રાસલજીની કંન્યા શોધી કાઢાડી. તે કંન્યાનું
માયું આદ્યાહ સત્રાસલજીને તેડાવીને પોતે કર્યું. પણ તેણે
મસીને ના કહી તેથી કેદ કરી લીધો. પછી એ સમાચાર
જપારે સત્રાસલજીની સ્ત્રીને મળ્યા, ત્યારે તે ધણીજ દલગીર
થઈ, અને પોતાના બંધુના કુટુંબારા સારું પોતાની છોક-
રીને સલુગારી આદ્યાહ પાસે માકલી દીધી; તેથી આદ-
શાહે સત્રાસલજીને ખેડીમાંથી છોડી દીધો. પણ તે જપારે
ધેર ગયો અને પોતાની છોકરીને નહીં જોઈ, ત્યારે તેણે

પોતાની બેરીને પુકડ્યું. તેવારે તેણીએ સમજી બનાવેલી
ખિતા કહી સંભળાવી. જેથી તેણે પોતાની બેરીનો
ધીન્કાર કર્યો; અને તરવારથી પોતાનો પ્રાણ ત્યાગ કર્યો.
એના મરણ પછી બાદશાહે તે કન્યાના બાઈને તથા
• ખીજા કેટલાક રજપૂતોને જોર જુલનથી વગાડ્યા.

પછી ઇ. સ. ૧૪૧૮ માં માળવાના સુલતાન હુશંગ
અને તેની માથે આસીડનો રાજ મળી જઈને સુલતાન
અને નંદુરબારના પ્રગણાં લેવાને ધારતા હતા; તેણી તરફ
અહમદશાહ તેનું રક્ષણ કરવાને જઈ પોહોંચ્યો. પણ આ-
હીગમ ઇરેનો રાણો, આંપાનેરનો રાવજ અને મંડળમદ
તથા નાદોદના રાજ વગેરે એક સંપ થઈને માળવાના સુ-
લતાન હુશંગને ગુજરાત પર હાથો કરવા સાથે પોલાવવાને-
વિચાર કર્યો. તથા તે વાત સંભળીને સોરઠના રાજાએ
ખંડણી ખંધ કરી. એ સમાચાર અહમદશાહેને કળતાંજ-
તરત નર્મદા નદી ઉતરીને પોતાની છાવણી મહી નદીના
શંકા ઉપર કરી. અને પછી ત્યાંથી થોડી ફાજ લેઈને
માડાસે જઈ પોહોંચ્યો; તથા અર્ધે રાત્રના ઉપર ફાજ મા-
કલી તેઓનું જોર નરમ પાડ્યું. પછી ચોમાસુ ગયા બા-
દ હુશંગને હરાવી માડુના કિલ્લા સુધી જઈ પોહોંચ્યો.
એ વખતે માળવાના બાદશાહે સલાહ કીધી, તેથી તે પા-
છા કર્યો, અને ત્યાંથી આવીને તેણે ઇરે સરકરી લેઈને
આંપાનેર ઉપર ચઢાઈ કરી ખંડણી કબ્જ કરાવી. એ પ્ર-
માણે મર્ધ રાજાઓનું ખંડ વખેરી નાખ્યું, તથા હિંદુઓ-

ના દેવસો તોડી નાખી તે જગાએ મશીદો બંધાવી.

ત્યારપછી ઇ. સ. ૧૪૨૬ માં ઇડર ઉપર પાંચે મંદિરો. પાંચ ત્યાં કંઈ એની હામ ચાલી નહીં તેથી તે દેશ ઉપર દાખ મેસાડવાનો વિચાર કરીને હાથમતી નદીના કીનારા ઉપર ઇડરઘટના શિખર ઉપરથી દેખાપ એવો એક કિલ્લો બાંધ્યો; અને તેનું નામ અહમદનગર પાડ્યું. ઇ. સ. ૧૪૨૮ માં નારણસે ખંડણી નહીં બંધાવી અહમદશાએ ઇડર ઉપર પ્રવેશ કરી, તેમાં ઇડરવાડનો એક કિલ્લો મળ્યો; જેમાં કે એણે એક માટી મશીદ બંધાવી.

એ બિના બંધા પછી માછી, માહીમ અને મામાદેવીમાં કુતુબખા નામનો અહમદશાહનો એક સુબો હતો, તે મરણ પામ્યો. તેથી શાહાણી સુલતાન તે જગોનો કબજો કરી પડ્યો. તે ઉપરથી અહમદશાહે દીવ, ધોધા અને ખંખાતને બંદર સત્તર વહાણનો કાપ્સો તૈયાર કરી તેના ઉપર ચઢાઈ કીધી, તેમાં અહમદશાહની પ્રતે યદ. ત્યારપછી ચાણુ આગળ ખીજી લડાઈ થઈ તેમાં પણ એની પ્રતે યદ. આગળ ઇ. સ. ૧૪૩૧ માં એ શાહાણી સુલતાને સુલતાનના તાબા માહેલાં ખાંદેશ જીતા ઉપર હુમલો કર્યો, પણ અહમદશાહે તેને હરાવ્યો.

ખીજે વર્ષે અહમદશાહે રાજસ્થાન ઉપર ચઢાઈ કરીને ડુંગરપોરના રાવળ ઉપર ખંડણી મેસાડી. અને પછી મેવાડમાં પૂરીને કોટા જુદી અને નંદુલખના સમુ પા-

સેથી ખંડણી લીધી. એ ૫૦ મેળવ્યા પછી અહમદશાહે
ચાતાની આખરની જીંદગી માળવા પ્રાંત લેવાના પ્રયત્ન-
માં કાઢી; પણ તેમાં કંઈ નહીં શકતાં હ. સ. ૧૪૪૩ ના
જુલાઈ મહીનાની ૪ થી તારીખે અમદાવાદમાં મરણ પા-
મ્યો. અને તેની પાછળ તેનો છોકરો મહમદ ગાદીએ બેઠો.

આ ૫૩માં અહમદશાહના બાકી રહેલા હ. સ. ૧૪૪૩
સુધીના વર્ણનની સમાપ્તિ કરી; હવે આવતા ૫૩માં હ. સ.
૧૪૪૩ થીતે ૧૪૫૮ સુધીનું વર્ણન કરીશ.

લાંબા તમારે શુભેચ્છુ આંધવ*

૧-ગરામીઆ વરહોજી અને જેતોજીએ કયા ઠાકો-
રની મદદ કરી કીધી, અને તેનો પ્રતિજ્ઞાતર ઠાકોર શો
આયો ?

૨-તે ઉપરથી એ ગરામીઆએ બાદશાહે શું સ-
મજાવ્યું ?

૩-એ શિખવાણી પ્રમાણે બાદશાહે શું કીધું, અ-
ને તેમાંથી પરીણામ શું નિપજ્યું ?

૪-આખરે એ લડાઈમાં કોણનો પરાજય થયો, અ-
ને તે કયાં નાશી ગયો ?

૫-પછી ધિરીપાવટી આગલ બીજી લડાઈ થઈ, તે-
માં સામતસિંહ દારૂગોળો ખુટપાથી શાની ગોળીઓ કરાવી
લદ્યો અને અતે તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૬-ત્યારપછી એ સામતસિંહ પોતાની પુત્રી કોણની સા-
થે પરણાવી દીધી અને પોતે શું કરવા લાગ્યો ?

૭-એવું બાહારવડું કેટલાં વર્ષ કીધું અને તેમાં આ-
ખરે શા નિવેડો નિકળ્યો ?

૮-આગળ જત. બાદશાહ શાથી ઉદાસ થયો, અને
તે મરાડવાને તેના કારભારીઓએ શા ઉપાય કીધો ?

૯-એ બ્રાહ્મણ કેમ કંન્યા સોઢી કાઢાડી, અને તે કંન્યા
બાદશાહને શી રીતે મળી તથા તેમાં બીજી શી બિના બની ?

૧૦-ઇ. સ. ૩૪૧૮ માં અહમદશાહે કયા પ્રગણના
મહાલમાં રાજ કર્યો હતો, અને ત્યારપછી કયા કયા રાજાઓ
તેના પરાજય કરી તેમનાપર ખંડણી મેસાડી ?

૧૧-ત્યારપછી એ બાદશાહે ઘડેર ઉપર પ્રીતિ મરા-
ઈ કપારે કરી, અને તે વખતે બડાઈનું નહીં શવ્યાધી કયો
કિસ્સો બંધાવ્યો ?

૧૨-પ્રીતિ બીજી મરાઈ કપારે કરી, અને તેમાં શું
પરીણામ થયું, તથા તે મરાઈ કરવાનું કારણ શું હતું ?

૧૩-એ બિના બન્યા પછી બ્રાહ્મણી સુલતાન સાથે
શા કારણથી અને કયું જગોએ બડાઈ થઈ, તથા તેમાં શું
પરીણામ થયું ?

૧૪-ત્યારપછી એ બ્રાહ્મણી સુલતાને કયાં અને કયા-
ર હુમલો કીધો, અને તેમાં કોણનો પરાજય થયો ?

૧૫-ઇ. સ. ૧૪૩૨ માં અહમદશાહે કયાં મરાઈ ક-
રી અને કોણની પાસેથી ખંડણીમાં લીધી ?

૧૬-પછી અહમદશાહે આખરની જીંદગી કયો પ્રાંત
સવાના પ્રપન્નમાં કાઢી ?

૧૭-મહમદશાહ ક્યારે મરણ પામ્યો અને તેની પા-
છળ કોણ ગાદીએ ખેંડા ?

૫૧ ૧૪ મો.

પ્રિય ભાઈ

મયા ૫૧માં ઈ. સ. ૧૪૪૩ સુધીનું વર્ણન આવી ગ-
યું. હવે આ ૫૧માં ઈ. સ. ૧૪૪૩ થી તે ૧૪૫૮ સુધી-
નું વર્ણન કરું છું.

મહમદશાહે ગાદીપર બેઠા પછી ઈડરના રાવ ઉપર અ-
ઢાંધ કરી, તે વખતે રાવ ડુંગરોમાં સંતાઈ રહ્યો હતો; પ-
છે તેનો કંઈ ઇલાજ નહોતો જાણી શક્યાથી આદશાહ પાસે માથ
માગીને પોતાની પુત્રી તેની સાથે પરણાવી. ત્યાંથી મહ-
મદે વાગડ ઉપર અઢાંધ કરી ત્યાંની ખંડણી વસુલ કરી
લઈને અમદાવાદ પાછો આવ્યો. ત્યારપછી ઈ. સ.
૧૪૪૯ માં ચાંપાનેરના રાવળ મંગાદાસ ઉપર અઢાંધ કરી-
ને તેનો પરાજય કર્યો. પણ પાછળથી એ રાવળે પોતાની
મદદે માળવાના આદશાહને બોલાવ્યો; તેથી મહમદશાહથી
ટકી શકાયું નહોતું; પણ પાછું ધરવું પડ્યું. એ વખતે મા-
ળવાના સુલતાન મહમદે યુગરાતને ખાલસા કરી સેવાની
તૈયારી કરી. પણ એટલામાં યુગરાતના અમીરે એ પો-
તાના આદશાહનું હીમ્મત્કારપણું જોઈને તેને ઝેર દઈને
મારી નાંખ્યો. તા. ૨૧ મી ફેબ્રુઆરી ૧૪૫૧.

એ મુઆ પછી એની ગાદીએ એના કુલ-
ખાદશાહે બેસાડ્યો. તેણે તરતજ સરખેજ અને વઢવાની

જ્યે સત્તુ આગી પોહોં ત્યા હતા તેની સાથે લડાઈ કરી. તેમાં તેણે માગવાના સુલતાનને હડાવે. પણ તે વખતે જ્યે મહમદ સુલતાન મરહુમ્મા યહમિ યુઝ્ઝાતના લશ્કરની વચમાં રહીને બાદશાહનો કમરપટો અને મુગટ લેઈ ગયો. પછી કુતુબશાહ પોતાના રાજ્યનું ઈશરે રક્ષણુ કર્યું, માટે તેનો પાડ માનીને પોતાને વતન આવ્યો. આગળ બીજી સુલતાનપુર લેવાને કુતુબશાહે લશ્કર મોકલ્યું હતું. તે વખતે જ્યે બન્ને બાદશાહ જ્યે એવી સલાહ થઈ કે આપણે માંહોમાંહે કરી લડવું નહીં; પણ હિંદુઓમાં મોટા રાજા કુંભાજી તેનો આપણે બન્ને જણે મળી નાશ કરવો.

એ કરાવ પ્રમાણે કુતુબશાહે નાધોરના રાજાની કુમરે ચીતોડ ઉપર સ્વારી કરી, પણ ત્યાં કંઈ શયે એવું નહોતું માલમ પડ્યાથી શીરોઈ ઉપર સ્વારી કરી. અને ત્યાં જ પ મેળવ્યા પછી કુમળનેરના કિલ્લા ઉપર ગયો. ત્યાં આગળ રાણા કુંભા પોતે સામે આવ્યો, અને કુટલીક લડાઈ થઈ; તેમાં અતે રાણા કુંભાનો પરાજય થયો. તેથી તેણે સલાહ કરવાની વિનંતી કીધી. અને કુતુબશાહને ધણુંક દ્રવ્ય આપ્યું. પછી એ સુલક વેહુંચી લેવાને સાડ ચાંપાનેરમાં કુતુબશાહે અને સુલતાન મહમદના વડીલાએ સલાહનો લેખ કીધો. ત્યારપછી બીજે વર્ષે કુતુબશાહે ચીતોડ ઉપર ચઢાઈ કરી આબુધદનો કિલ્લો લીધો. અને પાછળથી કુંભારાએમાં સાધારણ બે લડાઈઓ થયા પછી રાણાને શરણ આપવાની જરૂર પડી.

વળી ઇ. સ. ૧૪૫૮ માં નાથોરને જોર કરવા સાથે રાણા કુંભાએ હથીઆર પકડ્યાં. પણ તે વખતે કુટુબશાહે તેના ઉપર ચઢાઈ કરીને જય પામતો કોમળનેરના કિલ્લા લગી આવી પોહ્યાંયો, અને રાણા કુંભાનો ધરીને અટકાવ કર્યો. પછી એ બાદશાહ અમદાવાદમાં આવીને સને ૧૪૫૮ ની તા. ૧૩ મી મેએ મરણ પામ્યો, અને એનો કાકો સુલતાન દાઉદ તખ્તપર બેઠો. તેણે એક માસ ને સાત દાહાડા રાજ્ય કર્યું, એટલામાં તે, રાજ્યને આપે ૨૫ માસ પડવાથી અમીરાએ તેને ઉઠાડી તેના આરમાઈ બાઈ મહમદને ગાદીએ બેસાડ્યો.

મારા આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૪૪૩ થી તે ૧૪૫૮ સુધીનું વર્ણન આપ્યું, હવે આવતા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૪૫૮ થી તે ૧૪૮૨ લગીનું મહમદ બેગડા વિશિષ્ટ વર્ણન લખીશ.

લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ*

૧-મહમદશાહે ગાદીપર બેઠા પછી ક્યાં ચઢાઈ કરી અને તેનું પરીણામ શું થયું ?

૨-વળી તેણે બીજી ચઢાઈ ક્યાં કરી અને કપાઈ, તથા તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૩-પછી એ બાદશાહ કપાઈ મરણ પામ્યો અને તે શાથી ? તથા તેની પાછળ ગાદીએ કોણ બેઠો ?

૪-એ કુટુબશાહ કોહ્લોની સામે લડવા મયો અને તે માં પરાજય કોહ્લોનો થયો ?

૫-પછી એ બંને બાદશાહ વચ્ચે શી સલાહ થઈ એ ને તે કપારે ?

૬-એ સલાહ પ્રમાણે કુટુંબશાહે કપાં કપાં ચલાવે કે શી અને તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૭-ત્યારપછી એ ચિતોડપર એણે બીજી સ્વામી કપારે કરી અને કપે કિલ્લો લીધો ?

૮-જાણી એ ચિતોડપર એણે ત્રિજી સ્વામી કપારે અને શા માટે કીધી તથા તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૯-કુટુંબશાહ કપારે મરણ પામ્યો અને એની ગાદીએ બીજો કોણ બેઠો ?

૧૦-દાગદશાહે કેટલા દહાડા શાબ્દ કર્યું અને પછી તે તખ્ત રહીત કેમ થયો તથા તેની પછાત બીજો કોણ બેઠો ?

પત્ર ૧૫ માં.

પ્રિય બાઈ

ગયા પત્રમાં મેં ઇ. સ. ૧૪૪૩ થીતે ૧૪૫૮ સુધીનું વર્ણન આપ્યું હતું; હવે આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૪૫૮ થી તે ૧૪૮૨ સુધીનું મહમદ બેગડા વિશેનું કંઈક વર્ણન કરું છું.

એ મહમદ બેગડા બાઈએ બેઠો ત્યારે માત્ર ૧૪ વર્ષની ઉંમરનો હતો, તોપણ તે બાહાદુર ધણો હતો. કેમકે તેવળાએ વજીરને મારવા સર ૩૦,૦૦૦ માણસનું બંડ ઉઠાડ્યું હતું, અને તેઓ સર્વે બાદશાહનો મેદાન ધેરી વધ્યા હતા. તેમની વચ્ચેમાં એ બાદશાહ પોતાના કારબા-

રીઝોની મના છતાં બનુપબાણુ લેખને દરવાજા ઝાલાવી બહાર નિકળી પડ્યો. અને ડોકો વગડાવતો ધીરે ધીરે શુઝુઝોની વચે રહીને આગળ ચાલ્યો, તથા પોતાની ધૈર્યતાથી અને ચતુરાઈથી બળવો ખેંચાડીને વજીરનો જીવ ઉઠાવ્યો.

પછી ઇ. સ. ૧૪૬૧ માં માળવાના ખાદ્યાહ મહમદ ખીલજીએ દક્ષિણમાં નીળમથાહ ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, તેથી તેણે બેગડા પાસે મદદ માંગી, પણ એ વખતે મહમદ બેગડાથી ત્યાં જવાનું બની શક્યું નહોતું. પરંતુ તેણે તેના બચાવ શરૂ માળવા ઉપર ચઢાઈ કરી. જેથી મહમદ ખીલજીને પાંચું શરૂ પડ્યું હતું.

આગળ જતાં એ મહમદ બેગડાને મહમદ પેગંબરે સ્વપ્નામાં મુક્તિમુજકોનું પારીવત્ય કરવાનું શરૂઆત્યું એવા ખાહનાથી તેણે ઇ. સ. ૧૪૬૬ માં સોરઠદેશ ઝીલવાની તૈયારી કરવા માંડી. પછી તે ફોજ લેખને ચાલ્યો, અને ગોરનાર જ્યારે ૮૦ મૈલ દુર રહ્યું, ત્યારે પોતાના કાકા તગલખખાંતને ૧,૦૦૦ માણસ આપી, ત્યાંની મોહાખીલ નામની બહારની જગા રોકી લેવાને આગળ મોકલ્યો. તેણે ત્યાં જતાંજવારને પોહારેગીર રજપૂતને કતલ કરી નાંખ્યા. તેથી રાણો કુંગરપરથી હતરીને તેની સુખા આગ્યો. અને પછી લડાઈ ચાલી તેમાં મુસલમાનનો પરાજય તો થયો, પણ એ ટકામાં ખાદ્યાહ પોતે આવી પોહાંચ્યો, તેથી રાવનો અતે પરાજય થયો અને ધાપલ લેખને નોંધી. ખાદ્યાહ તેની પુઠે લાગીને કિલ્લાને ખેરે ધાપલ માંડ્યો, તે

ધી રાણાએ શરણ આપીને બાદશાહને ખંડણી આપી પાછો ફર્યો. તો પણ એ બાદશાહ બીજી વાર ચલાઈ કરવાને બાહાનું સોધ્યા કરતો હતો, અને તેવામાં તેને એવી અખર મળી કે, એ રાત્ર મંડળીક રાજ્ય ચિન્હ બારણે ફરીને કોઈ દેવલમાં બડી ધામધુમથી પૂજા કરવા ગયો હતો. તે ઉપરથી તેને શિક્ષા કરવાને બાહાને ૪૦,૦૦૦ ચાર લાખને ચઢ્યો, પણ તે સ્વારીની સુચના મળતાંજવારને રાત્ર શરણે આવીને ખંડણી તથા રાજ્ય ચિન્હ બાદશાહની આગળ મુક્યાં; જેથી કે બાદશાહને પાશુ પ્રવું પડ્યું.

પરંતુ તેણે ફરીથી તેજ વર્ષે બીજી સ્વારી કરી. તે વેળાએ મંડળીકે બાદશાહને એવી વિનંતી કીધી કે, જે કંઈ મારી પાસે છે તે સર્વે કહો તો આપું, પણ મારી પ્રજાને બાબી કાપર કરો નહીં. પણ તે વાત સાંભળીને બાદશાહે જવાબ દીધો કે, જો તારે શાંતી ભાગવવી હોય તો અમારો ધર્મ માન્ય કર. તેથી તે ત્યાંથી નાસીને જુનાગઢમાં જઈ ભરાયો. ત્યાં પણ બાદશાહ પુક લાગ્યો, તેથી તેને ત્યાંથી અગ્નિ ગીરનારપર જવું પડ્યું; પણ આખરે તેના કિલ્લાર બુને મરવા લાગ્યા, તેથી બાદશાહને શરણ જઈ મુસલમાની ધર્મ સ્વીકારવો પડ્યો. અને પાછળથી મુસલમાને તેને “ખાનજહાન” કહેતાં જગતનો ધણી એવો કિતાબ આપ્યો હતો, જેની કપર હાલ અમદાવાદમાં કંદોઈની પાળમાં છે અને મુસલમાન સૈદ્ધિ અદાપી સુધી તેની પૂજા કરે છે. આ પ્રમાણે સૌરઠ દેશ મહમદ બગ-

ડાને સ્વાધીન થયા પછી તેણે સૈપદ અને ખીજન વિદ્વાન
પુરુષોને ત્યાં બોલાવી વસાવ્યા; અને વળી તેની સાથે સુ-
સ્તશાખાદ નામે શહેર પણ વસાવ્યું.

પછી ઇ. સ. ૧૪૭૨ માં કર્ણ ઉપર ચઢાઈ કરી ત્યાં
જ પ મેળવ્યો, અને ત્યાંથી પછી સિંધ દેશમાં જઈને જટ
તથા ખલોચી લોકોનો પરાજય કરતો સિંધુ નદી સુધી જ-
ઈ પોહિંચ્યો. પછી ત્યાંથી પાછા ફરી સ્વદેશ આવતાં (જ-
ગત) દ્વારીકાના બેઠપર જઈએ ત્યાંના ચાંચીઆનો નાશ
કરીને ત્યાંના રાજા બીમદેવને કેદ કરી લીધો. અને પ-
છી તેને અમદાવાદ લાવીને શહેરની આજુબાજુ સુએલા
કુતરાની માથક ધસડાવીને મારી નાંખ્યો. વળી તે વખત
બાદશાહે તે ઠાપુમાંની સુર્તિ તોડી નાંખીને ત્યાં આગળ
એક મચીદ બંધાવી, તથા ત્યાં એક અમલદાર નેમ્યો.
એ ચઢાઈ કરવાનું કારણ એવું કહેવાયછું કે એ ચાંચી-
આ લોકે એક મુશાફરી વહાણ પકડી લાવીને પોતાના બં-
દર આગળ લૂટવું, તેમાં એક ધર્મી વિદ્વાનને ધણો હેરાન
કીધો હતો તેથી બાદશાહેને ધણો ગુસ્સો ચડ્યો હતો.

આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૪૫૮ થીતે ૧૪૮૨ સુધીનું
મહમદ બેગડા વિશેનું થોડું વર્ણન કર્યું; હવે આવતા પ-
ત્રમાં ઇ. સ. ૧૪૮૨ થીતે ૧૫૧૧ લગીનું મહમદ બેગ-
ડા વિશેનું બાકી રહેલું સવિસ્તર વર્ણન લખવામાં આવશે.

લાંબા તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ

૧-મહમદ બેગડો મોદીએ કપાઈ બોલે અને તે વ-

ખાતે તેની ઉમર કેટલાં વર્ષની હતી, તથા તે વેળાએ તે-
ણે શું બાહાદુરીનું કામ કરીયું ?

૨--વળી એ બાદશાહેને માળવા ઉપર શા શા રૂ-
ઢાઈ કરવી પડી હતી અને તે કયારે ?

૩--ત્યારપછી એ બાદશાહે સોરઠદેશ જીતવાની કયારે
અને શા બાહાનાથી તૈયારી કરવા માંડી ?

૪--પછી એ સ્વારી કરી તેનું પરીણામ શું થયું અ-
ને શી શી બિના બની ?

૫--વળી એ દેશ ઉપર બીજી સ્વારી એણે શા બા-
હાને કરી, અને તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૬--ત્યારપછી બાદશાહે ત્રીજી સ્વારી કરી તેમાં શી
બિના બની ?

૭--એ રાવ મંડળીકને મુસલમાન થયા પછી તે લો-
કોએ શું નામ આપ્યું હતું ?

૮--સોરઠદેશ મહમદ બેગડાને સ્વાધીન થયા પછી તે-
ણે ત્યાં કયું શહેર વસાવ્યું ?

૯--વળી એ બાદશાહે ઈ. સ. ૧૪૭૨ માં કયાં કયાં
ચઢાઈ કરી, અને કયાંથી પાછો ફર્યો ?

૧૦--ત્યાંથી પાછા આવતાં તેણે કયાંના રાજાને કેદ
પકડ્યો, અને તેને શી શિક્ષા કરી ?

૧૧--એ સાંચીઆ પર ચઢાઈ કરવાનું કારણ શું હતું ?

પત્ર ૧૬ માં.

પ્રિય બાઈ

ગયા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૪૫૮ થી તે ૧૪૮૨ સુધીનું
મહમદ બેગડા વિશેનું મોટુંક વર્ણન લખ્યું હતું; પણ હવે

આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૪૮૨ થી તે ૧૫૧૧ લગીનું મહત્ત્વ
દ બેગડા વિશેનું ખાત્રી રહેલું સચિત્તર વર્ણન કરેલું.

ઈ. સ. ૧૪૮૨ માં સુરતની દક્ષિણમાંના વળસાડના
ચાંચીઆ લોકનું બળ દરીઆમાં ધણું વધી પડેલું જોઈ-
ને, બાદશાહે ખંખાત બંદરે દરીઆઈ કાપણો તૈયાર કરી તે-
આ ઉપર ચઢાઈ કરી; અને તે લોકોનો પરાજય કરીને કે-
ટલાંક વહાણુ પકડી લોધાં.

વળી એજ વર્ષની આખરે બાદશાહે ચાંતનેર ઉપર
ચઢાઈ કરવાની તૈયારી કરવા માંડી. પણ તે વાત ત્યાંના
રાજા જયસિંહને કળતાંજ તે જુસ્સા ભરે શહેર બહાર
નિકળ્યો અને બાદશાહના મુલુકમાં આગ લગાડવા તથા
તરવાર ચલાવવા લાગ્યો. પરંતુ આખરે પોતાની બળે
બલબિત થઈને સલાહનું કેહેણુ કેહેવડાવ્યું. પણ એણે
બાદશાહના મુલુકમાં ધણું જુકસાન કર્યું હતું, તેથી તેણે
કોપાયમાન થઈને ઈ. સ. ૧૪૮૩ ના માર્ચની ૧૭ મીએ
ચઢાઈ કરી તે ધઈને ઘેરો ધાલ્યો. એ ઘેરો ઉડાવવાને
હિંદુઆએ ધણા હલા કર્યા પણ શાબ્યા નહોં. આખરે
ધાસ દાણાની તંગી પડવાથી રાજાે માળવાના મુલતાન
ગામુદ્દીન પાસે મદદ માંગી. અને એ મદદ મળીતો હોત,
પણ એજલામાં મહમદ બેગડાને તે વાતની ખબર પડવાથી
માળવા તરફ પોતે જઈ પોહાંચ્યો; જેથીકે માળવાના બાદ-
શાહનું મન મદદ કરવામાં ફેરું ગયું. ત્યારપછી મુસલમાન
ઈ. સ. ૧૪૮૪ ના નવંબરની ૧૭ મી તારીએ પશ્ચિમ તરફ

મજી કોઠમાં ભગદાળું પાડીને માંહે પેઠા. અને વળી બી-
જી કોરથી મલેક હમ્માઝસુલતાનીએ સીદી મુકાવી, પોતાના
લેકિને ચઢાવા લાગ્યો. એ વખતે રજપુતે તેઓને હાડી
કાઢવા સારું ઘણો શૂરવી પ્રયત્ન કર્યો, પણ તે નિષ્ફળ ગયો.
આતે તેઓએ ચિતા ખડકીને રાણી, છોકરા વગેરેને બા-
ળી મુક્યાં અને પોતે નાહી વાંધ કેસરીઆ ખર્નને મુસલ-
માનપર તુટી પડ્યા. એ કાપા કાપીમાં બન્ને પક્ષના ઘણાં
માણસો મુઆવહી આખરે રાવળ અને તેનો પ્રધાન પક-
ડાયા. ત્યારપછી બાદશાહે ધાપલ માણસ સારાં થયાં ત્યાંસુ-
ધી રહીને એક મસીદ બંધાવી. પાછળથી જ્યારે રાવળ
અને તેના પ્રધાનના ધા રૂબાર્દ ગયા, ત્યારે બાદશાહે તેને
નાહક ઠોર માર્યા. એ મારતી વખતે તેઓએ વિનંતી ક-
રી કહ્યું હતું કે જો તમે હમારો જીવ હમારો તો હમે મુ-
સલમાન થઈએ, પણ બાદશાહે કાંઈ માન્યું નહીં.

ત્યારપછી એ સાંપાનેરનું નામ મહમુદખાદ પાડીને
બાદશાહ હમરાજે ગયો અને ત્યાંના રાજાને કેદ કરી લેધને
અમદાવાદ લાવી બંધીખાને નાંખ્યો. પણ એ રાજાને
બે વરસ પછી કોઈ કુંભાર ગવિડાની યુલમાં ઘાલીને બં-
ધીખાનામાંથી લેઈ ગયો. પાછળથી તેની ફાંદાએ બાદશાહ-
ને ખડકી બરીને તેને પાછો ગાદીએ બેસાડ્યો, તથા તે
દિવસથી જ રાજાએ પ્રાર્થારાવળનું પદ ધારણ કર્યું. તે-
ના વંશજ હજીસુધી ગાદી બોમ્બેએ, અને જ્યારે કોઈ ન-
વો રાજા ગાદીએ બેસે છે ત્યારે કુંભાર રાજા તીલક કરે છે.

આગળ જતાં ઈ. સ. ૧૪૯૪ માં દક્ષિણમાંના પ્રતાપ સરદારે ગુજરાતના વેપારીના વહાણ પકડી લેધને માહીમનો ટાપુ કબજા કરી લીધો. તે ઉપરથી મહમદશાહે તેનાપર બે તરફથી ફાજ મોકલી, તેમાંની એક દરીઆને માર્ગે ને બીજી જમીનને માર્ગે.

પણ એ દરીઆઈ ફાજ તે ટાપુની લગભગ જઈ પો- હાંચી ત્યારે તેજાન લાગ્યું, તેથી ઘણા માણસનો નાશ થ- ઈ ગયો તથા બાકી રહેલા ખજાસી અને સરદાર શત્રુના હાથમાં પકડાયા. એ વાતની ખબર જમીન માર્ગનાં લશ્ક- રને લગભગ જઈ પોહ્યાંયા પછી માલમ પડી. તેવારે તે શ્રે ત્યાંજ છાવણી કરીને તે હેવાલ બાદશાહને કેહેવડાવ્યો. પણ એટલામાં દક્ષિણના સભાએ બંડોબસને વશ કરી લે- ધને ગુજરાતના સરદારને કેદમાંથી છોડવી તેમનો દરીઆ- ઈ કાપણે આપીને વદાએ કીધા. ત્યારપછી બીજે વર્ષે બા- દશાહે વાઘરપર તથા ઇડરપર ચઢાઈ કરીને ત્યાંના રાજા પા- સે યુદ્ધન થત લીકું હતું.

ત્યારપછી કેટલાંએક વર્ષ રહીને એટલે ઈ. સ. ૧૫૦૭ માં શ્રીરંબી ભેડો ગુજરાતના કીનારા ઉપર વચવાની કોશી- સ કરતા હતા, તેમના ઉપર બાદશાહે ચઢાઈ કરી. અને બાદશાહ જપારે માહીમ અને દમણ આગળ આવી પો- હાંચ્યો, ત્યારે તેને તુર્કિસ્તાનની દરીઆઈ ફાજ ત્યાં આવે- લી હતી તેની બિટ મઈ; તથા તેમની મદદ મુખ્યની દક્ષિ- ણમાંના શ્રીરંબીના ચીફ બંદર ઉપર હુમલો કરીને તેઓનો

પરાજય કર્યો, જેમાંકે શીરગીના મરદાર આદેશદા વગેરે
બહુ જાણી માચ્યા ગયા. પછી એક બીજી બદાઈ સોરઠ
કાંઠે હીવ બંદર આગળ થઈ, તેમાં બાદશાહની તથા તુર્ક-
સ્તાનની દરીઆઈ ફોજનો પરાજય થયો.

આવી રીતે સર્વ બનાવ બન્યા પછી ઇ. સ. ૧૫૧૦
માં પાછા તરફ ફરવાં ગયો હતો, તેવારે ત્યાં રાજપૂતા સ-
ર્વ મહાન પુરૂષોને એકઠા કરી કહ્યું કે હવે મારી આ છેલ્લી
સુજાકાંત છે, કેમકે હવે મને મારું મરણ નજદીક આવેલું
લાગેછે. ત્યારપછી અમદાવાદ આવતાં મરજેજમાં શેખ
અહમદ ખટ્ટની કબર પડે લાગવા ગયો, જ્યાં આગળ કે
પોતાની કબર તૈયાર થએલી જોઈને પરતાવાંથી આંખમાં
આંસુ લાગ્યો. તે પછી અમદાવાદ આવી ત્રણ મહીના
મારો રહીને ઇ. સ. ૧૫૧૧ માં મરણ પામ્યો.

એ મહમદ નેગડો ગુજરાત દેશમાં અગાઉ જેવો
સિદ્ધરાજ જયસિંહ હિંદુઓમાં મહાનરાજ થઈ ગયો હતો,
તેવાજ સુસલમાન સોડની વચે એપણુ થઈ ગયો. વળી
એની બેગડાની આડક વિશે એવું કહેવાયું છે કે એની
સુઠો સિંગડા જેવી હતી: પણ કોઈ કોઈ એવું કહેછે કે,
એજે જુનાગઢ અને આંખાનેરનો ગઠ એવા બે ગઠ બીધા-
થી પડી છે. વળી એ બાદશાહે સુસ્તશાબાદ, મહમુદાબાદ
અને વાતક નદીના કાંઠા ઉપર મહમદાવાદ એવાં ત્રણ શે-
હર વસાવ્યાં હતાં. તેમાંના છેલ્લા શેહરમાં મૈદલ બંધાવી-
ને બાદશાહ થલુ ખરે ત્યાં રહેતો હતો.

આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૪૮૨ થી તે ઇ. સ. ૧૫૧૧ સુધીનું ગયા પત્રમાં લખવાનું બાકી રહેલું મહમદ બેગડા વિશિનું વર્ણન લખ્યું છે : હો આવતા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૧૧ થી તે ઇ. સ. ૧૫૨૬ સુધીનું વર્ણન કરીશ.

લાંભમારો શુભેચ્છ બાંધવ*

૧--મહમદ બેગડાએ ઇ. સ. ૧૪૮૨ માં કયા લોકોનો પરજવ કર્યો ?

૨--એજ વર્ષમાં બાદશાહે કયાં ચઢાઈ કરવાની તૈયારી કરવામાંડી અને તેવાત માબજીને ત્યાંના રાજાએ શું ઉપદ્રવ કર્યો ?

૩--પછી બાદશાહે તેનાપર ક્યારે ચઢાઈ કરી અને તેમાં શી શી બિના બની અને આખરે શું પરીણામ થયું ?

૪--એ લડાઈમાંથી પાછા આવતાં બાદશાહે કયાંના રાજાને કેદ કરી લેતો ગયો ?

૫--એ રાજા કેદમાંથી શી રીતે નિકળી ગયો હતો, અને તેની ગાદી પાછી સ્થાપી મળી અને તે વખતથી શું વદ તેણે ધારણ કર્યું ?

૬--એ બાદશાહે દક્ષિણમાંના મોહીમના રાણા ઉપર-શામટ ફાજ મોકલાવી અને તેક્યારે તથા તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૭-- બીજે વર્ષે બાદશાહે કયાં ચઢાઈ કરી અને તેમાં તેને શું મળ્યું ?

૮--ત્યારપછી એ બાદશાહે શીરંગી લોકોપર શા માટે

મદાદ કરી, અને તે ક્યારે, તથા તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૯--વળી બાદશાહેને બીજી બડાઇ એ લોક માથે ક્યાં આગલ થઈ હતી, અને તેમાં કોણનો પરાજ પ થયો ?

૧૦--એ મહમદ બેગડો ક્યારે મરણ પામ્યો, અને તેને ક્યાં દાટયો ?

૧૧--એ બાદશાહની બેગડાની આડક વિશે શું કહેવાય છે અને વળી એણે એના વખતમાં ક્યાં ક્યાં શહેર, વખાઓ હતાં ?

પત્ર ૧૭ માં.

પ્રિય બાઈ

ગયા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૪૮૨ થીતે ૧૫૧૧ સુધીનું મહમદ બેગડા વિશેનું અગાઉનું બાકી રહેલું વર્ણન આપ્યું હતું; હવે આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૧૧ થીતે ૧૫૨૬ સુધીનું વર્ણન લખ્યું છું.

મહમદ બેગડાની પછી તેનો છોકરો મુન્શર બીનો ગાદીએ બેઠો. એ વખતે માળવાના બાદશાહ સુલતાન ખીલજીને તેનો પ્રધાન મેદનીરાય ખીલકુલ પત કરતો નહીં હતો; તેથી તેણે મુન્શરશાહ પાસે મદદ માગી. મોટે મુન્શરશાહે પાટણના સુબા હનુલમુલકને અમદાવાદમાં રાખીને પોતે માળવા તરફ કુચ કરી. પણ તે ધારા શહેર લગી જઈ પોહ્યો, એટલામાં હડરના રાવ બીને પાટણ શહેર સુધી જોઈને ઠેઠ માખરમતી સુધીનો મુલક સુદીને વેચાણ કરીશ. અને તે વખતે હનુલમુલક માડાસે જઈ પોહ

હોંચ્યો હતો, પણ ત્યાં લડાઈમાં તેનો એક અધીકારી અ-
ને ૨૦૦ માણસ માથાં ગયાથી પોતાનો પરાજય થયો,
પરંતુ એ વાતની ખબર મુજબરશાહને પડ્યાથી તે પાછો
આવ્યો અને ખંડ બેસાડીને ત્યાંના મિહલ, વજીરા, અને
દેવલ વગેરેનો નાશ કરી શૂરવીર રક્ષકોને કતલ કરી નાંખ્યા.
તે પેલાં એ સિવું નોંધને રાવળીએ કોઈ મદન ગોપાલ ના-
મના બ્રાહ્મણ સાથે ૧૦૦ પોડા અને ૨,૦૦,૦૦૦ ટકા
રોકડા બાદશાહને ભેટ માકળ્યા. તેથી તે વખતે મુજબરશાહ
માળવે જવાનો ઇરાદો રાખતો હતો, માટે પાછો ધસ્યો.

પછી કેટલેક દાહાડે રાવળીએ મરણ પામ્યો, અને
તેની બાદીએ તેના છોકરો બારમલજી બેટો. પરંતુ અ-
સલ એ ગાદીનો ત્રાહી રાવળીએનો બત્રીનો રાવમલજી
હતો. પણ તેની ઉંમર નાહાની હોવાથી એ રાવળીએ
પચાવી પડ્યો હતો. પણ આ સમયે તે ધણી પુત્ર ઉમર
આવેલા હતા, તેથી તેના સસરા ચીતોડના રાણા સંગે
તરતજ બારમલને ઢાડી મુકી, એ રાવમલજીને તન્ને બે-
સાડ્યો. તે ઉપરથી બારમલે ઇ. સ. ૧૫૧૫ માં બાદશા-
હની મદદ માંગી. જેણે પોતાના સરદાર નીજમલલમુલક-
ને ફાજ સહીત માકળ્યો. તેણે તેના પરાજય કરી પાછો
બારમલને ગાદીએ બેસાડ્યો; પણ ડુંગરામાં રાવમલજી સા-
થે બીજી લડાઈ ફીધી, તેમાં એ સરદાર હાર્યો. જેથી
બાદશાહે આ રજા ઉપરાંત કામ કરવાને બીધે ઇપકો આ-
પ્યો, અને પાછળથી તેને અહમદ નગરનો સુબા બનાવ્યો.

ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૫૧૭ માં એ રાયમલજી ઇડરવાદ તરફ પાછો આવ્યો, ત્યારે બાદશાહે જરૂલમુસ્કને ઘોડે સ્વારની ટુકડી આપી માફકર્યો; પણ તેનો ત્યાં પરાજય થયો. તેથી બાદશાહે નીજમઉલમુસ્કને વિશલનગર તરફ માફકર્યો.

એટલામાં માળવાનો બાદશાહ મહમદ ખીલજી અને ત્યાંના કેટલાક ઉમરાવો મેદનીરાયના જીલમથી અમદાવાદ આવ્યા જેમને કે યુજ્જરશાહે આદરસત્કાર કરી રાખ્યા. અને પછી ઈ. સ. ૧૫૧૭ ના નવેમ્બર મહીનાની ૧૮ મી તારીખે તેઓની મદદ માળવા તરફ કુચ કરી. એ વખતે ચીતોડનો રાણા મેદનીરાયનો પક્ષે જવાને ઇરાદો કરતો હતો. પરંતુ એટલામાં યુજ્જરશાહે મેદનીરાયનો પરાજય કરીને માંડુનો કિલ્લો સર કરી લીધો. અને પછી તેણે તે કિલ્લો મહમદખીલજીને સોંપ્યો. એ લડાઈમાં બે વર્ષ યુજ્જરી ગયાં અને તેમાં ૧૯,૦૦૦ રજપૂતોનો ખણા નિકળી ગયો. જે રાત સાંભળી રાણાસંગપાછો નાચી ગયો.

આ પરગણુ કામ કરીને બાદશાહ જ્યારે યુજ્જરાતમાં આવ્યો, ત્યારે એવી ખબર મળી કે રાયમલજીએ ડુંગરમાંથી નિકળી પાટણ પ્રગણુ ઉજડ કરી ગીલવાડનું શહેર લુટી લીધું છે. તે ઉપરથી તેને પકડવાનો નિશ્ચય કરી બાદશાહ પોતે ચલ્યો. એમાં બાદશાહની મતલબ તો પાર પડી નહીં, પરંતુ રાયમલજી રોગથી મરણ પામ્યો, તેથી તે ગમદીએ બારમલજી નિયકંટક રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

પછી બાદશાહના સાંભળવામાં એવા સમાચાર આવ્યા

બાં કે, માળવાના મુલતાન મહમદે મુઘરાતની ફાજના આખ
 અપયી મદનીરાય અને રાણા સંગની એકઠી મળેલી સેના
 ઉપર હુમલો કર્યો, તેમાં તેણે હાર ખાધી અને કેદી પકડા-
 યો. તે ઉપરથી બાદશાહે ઇડિના કારખાર ઉપરથી નુસરત-
 ઉલમુલકને ખસેડીને તેની જગાએ મુખારીઝગલમુલકને ને-
 મ્યો. એ સરદાર આગળ ડોહએ આવીને રાણાસંગના
 શૂરવીરપણું વિશે ઘણું વખાણ કર્યું, તે ઉપરથી એણે ફિ-
 હાના દરવાજા આગળ એક કુતરો બંધાવી, તેને તે રાણા-
 ને નામે બોલાવવાની સર્વેને આજ્ઞા કરી. તે વાત રાણા-
 સંગને ખબર પડવાથી, ક્રોધાપમાન થઇને ઇર ઉપર ચડી
 આવ્યો. તે જોઇને વાગરનો રાજા પણ તેની સાથે મળી
 ગયો, અને તેઓ બન્નેજણુ ડુંગરપોર આગળ આવ્યા.
 પણ તેઓનું આવતું જોઇને મુખારીઝ ઇર છોડી અહમ
 દનગર જતો રહ્યો, અને ઇડરનો કબજો રાણાસંગના હા-
 થમાં ગયો. ત્યારપછી રાણાસંગે અહમદનગર તરફ સ્થળી
 કરી. અને ત્યાં આગળ લડાઈ થઈ તેમાં મુખારીઝ બચાવો
 અને મુસલમાનનો પરાજય થયો. વળી એ વખતે રાણા-
 સંગે આસપાસનો મુલક લુટી લીધો હતા; જેમાંકે માત્ર વડન-
 ગરા 'શાકાણે'ને ઉગાર્યા હતા. પછી વિશલનગરવાળા તેની
 સામે થયા, તેમને હડાવીને ત્યાંના સુખાને છેલ્લે માર્યો. ત્યા-
 રપછી રાણાસંગ આવું વેર લેઇ ચીતોડ જતો રહ્યો.

એ રાણાસંગની ચીતોડ ગયાની ખબર સાંભળીને
 મુખારીઝ માળવાની સીમમાં હતો, ત્યાંથી પાછો આવ્યો;

તે વખતે ઇડરના રજપૂત અને કોળીનું એક ટોળું તેની સાથા ચલુ, પણ તેનો પરાજય કર્યો. વળી એ વેળાએ મુજ્જરશાહે પણ એવું નક્કી કર્યું કે અહમદનગર છોડી દે વું નહીં. તેથી તેણે ત્યાંના અમીરોને હુકમ બખ્યો કે ગમે તે થાય તોપણ કિલ્લો છોડવો નહીં. પછી ઈ. સ. ૧૫૨૦ ના ડીસેમ્બર મહીનામાં આદશાહ પોતે ફૂલ જીતને ત્યાં ગયો, અને ઇડરવાડો ઘુટ્યો, પરંતુ ચીતોડના રાણા ઉપર કંઈ ખરો જય મેળવાયો નહીં, તથાપી સલાહ થઈ. ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૫૨૧ માં મુજ્જરશાહે ચીતોડ ઉપર ચડાઈ કરવાનો ઇરાદો કરીને હતો, પણ એટલામાં તે રાણાનો કુંવર કબુલાવ પ્રમાણે ખંડણી બેઠા અમદાવાદ આવી પહોંચ્યો, તેથી તે વિચાર બેમનો તેમ રહ્યો.

વળી એ મુજ્જરશાહના વખતમા એવું ફેરુવાયલું છે કે, ઇરાનના આદશાહ હમિરાલ સફરી પાસેથી એક વઝીલ અમદાવાદ આપ્યો હતો; જેણે આદશાહને એક કિમતી ખાણો, એક કવેરની પટ્ટી, ૬૦ તુર્કી પોડા તથા બણાંક રેશમી થાત બેઠા આપ્યાં હતાં. તેમ આદશાહે પણ તેને પોશાક વગેરે મજરાણાં આપ્યાં હતાં. ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૫૨૪ ની શાલમાં એ આદશાહનો વડો દીકરો ખાહાદુરશાહ રીસાલને દીક્ષી જતો રહ્યો, તેથી આદશાહ બાદશાહેવા લાગ્યો અને એક દાહાડે માંદો પડી ઈ. સ. ૧૫૨૬ ની ૨૫ મી માર્ચે મરણ પામ્યો, અને એની ગાદીએ એનો ખીજો દીકરો શિકંદરશાહ બેઠો.

આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૧૧ થી તે ૧૫૨૬ સુધીનું
ખીન્ન મુજ્જરશાહ વિશેનું વર્ણન આવી ગયું; હવે આવ-
તા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૨૬ પછીનું વર્ણન લખીશ.

લાં તમારો શુભેચ્છુ બાંધવઃ

૧--મહમદ બેગડા પછી એની ગાદીએ કોણ બેઠો, અ-
ને ત્યારપછી તેની પાસે કોણે મદદ માગી હતી?

૨--પછી એ તેની મદદ ગયો હતો ત્યાંથી પાછા શા
ખોટો આવવું પડ્યું?

૩--મુજ્જરશાહે પાછા મુજ્જરાતમાં આવી શું કી-
ધું, અને તેથી શું પરીણામ થયું?

૪--રાવભીમ મંણુ પાછા પછી તેની ગાદીએ
કોણ બેઠો, અને તેને પાછળથી કોણે હાડી મુક્યો?

૫--પછી એ બારમલજીએ કોહોની મદદ માગી અ-
ને તે મદદથી પરીણામ શું થયું?

૬--ત્યારપછી વળી રાવમલજી ઉપર ખીજી વાર ક્યારે
ફાજ માફલવી પડી હતી, અને તેમાં પરીણામ શું થયું હતું?

૭--એ બનાવ બન્યા પછી મુજ્જરશાહેને કોહોની મદદ
જવું પડ્યું, અને તે ક્યારે, તથા તેમાં પરીણામ શું થયું?

૮--મુજ્જરશાહ માળવેથી પાછો આવ્યો ત્યારે તેના
દીકામાં શું આવ્યું, અને તેથી તેણે શું નિશ્ચય કર્યો?

૯--અંતે એ નિશ્ચયતાનું પરીણામ શું થયું?

૧૦--ત્યારપછી હોરના કારભાર ઉપર એ બાદશાહે
પા ખીન્ને સરદારને નેમ્યો, અને તે શા કારણથી?

૧૧--ચીતોડના રાણાશંગે ઇડર ઉપર શા મોટી સલાહ કરી અને તેમાં પરીભ્રામ થું થયું ?

૧૨--એ વેર સમને રાણાશંગ ચીતોડ ગયો, ત્યારપછી ઇડર આગળ શા બનાવ બન્યો ?

૧૩--એ વેળાએ મુળપ્રસાદે થું નફી કર્યું ? અને ત્યારપછી પોતે ક્યારે અહીં આવ્યો, અને તેમાં થું પરીભ્રામ થયું ?

૧૪--મુળપ્રસાદે ચીતોડ ઉપર સલાહ કરવાનો પ્રીથી ક્યારે ઇશદો કર્યો હતો, અને પછી તે નહીં ગયો તેનું કારણ થું ?

૧૫--મુળપ્રસાદે શીથી ભેટ મળી હતી, અને તે કોણની પાસેથી ?

૧૬--આદશાહના વડા દીકરાનું નામ થું, અને તે રીમાઇને ક્યાં ગયો હતો ?

૧૭--પછી, આદશાહ ક્યારે મરણ પામ્યો અને તેની પછાત કોણ ગાદીએ બેઠો ?

પત્ર ૧૮ મા.

પ્રિય બાપ

મયા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૧૧ થીતે ૧૫૨૬ સુધીનું વર્ણન ગયું; હવે આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૨૬ પછીનું કેલક વર્ણન કરેલું.

ખીજા મુળપ્રસાદ પછી એના છોકરા શીકંદરશાહ ગાદીએ બેઠા, તેણે પ્રદ્યોતના ધાત્ર પ્રમાણે સર્વ સી-

પાછાંએ ધનામ આપ્યાં એટલું જ નહીં, પણ પોતાના મિત્રોને માટી માટી પદ્મિએ ચઢાવ્યા તથા તેની સાથે પોતાની તરફથીના લોકોને એકીવારે ૧૭૦૦ ચોડા બક્ષીસ આપ્યા. તેથી માત્ર અમીર ઊમરાવોને ઘણો યુરસો ચઢ્યો અને તેઓએ ઇમાદુલમુલક કરીને આદશાહનો કરી લીધો જો બાદ હતો, તેને સમજાવ્યું કે એ આદશાહ તને માગી નાખવાનો ઇરાદો કરે છે. તે વાત એણે ખરી માની, તે પછી એક દાહાડા પગ સ્વાર બેઠા આદશાહને મળવાને આહવાને ગયો. તે વખતે આદશાહ એકાત જગાએ એકલો સુતેલો હતો, તે જોઈને તેનો પ્રાણ લીધો. શીકંદરશાહે માત્ર એ મહીના અને સોળ દાહાડા ગાદી બાગવી હતી.

પછી ઇમાદુલમુલકે શીકંદરશાહના બાદ મહમદશાહને ગાદીએ બેસાડ્યો. જેની ઊંમર માત્ર પાંચ વર્ષની હતી, તેથી પોતે રાજ્ય કારભાર સંભાળવા લાગ્યો. પરંતુ એ વાત કેટલાએક અમીર ઊમરાવોને નહીં ગમી, તેથી શીકંદરશાહનો બીજો બાદ બાહાદુરશાહ જેકે પોતાના બાપ સાથે સીસાઈ દીકરી ગયો હતો, તેને તેડાવ્યો. બાહાદુરશાહે જન્મરે પોતાના બાપ અને બાઈના મરણની ખબર સાંભળી, ત્યારે ઘણો શોકાવુર થયો. પણ પછી ફાજ જમા કરીને અમદાવાદ આગળ આવી બદ્રમાં મુકામ કીધો. એ વખતે ઇમાદુલમુલક આંખાનેર ગયો હતો. ત્યાં આદશાહે પોતે દાહાડા રહીને ચઢાઈ કરી, તેમાં ઇમાદુલમુલકને

પદ્મીને ગરદન માર્યો અને રાજપાસન લીધું. ઇ. સ. ૧૫૨૬.

આ સાલમાં અનાજ પાણીની ઘણી તંગી હતી, તેથી ખાદ્યાહુ ગરીબ લોકોને મોટું મદાવરત મળ્યાં હતા; અને વળી એ ખાદ્યદુરથાહ જ્યારે ખાહાર પ્રવા નિ-કળતો હતો, ત્યારે ગરીબ લોકોને સોનાની મહારથી કંઈ આછી બીક્ષા કદી આપતો ન હતો.

આગળ જતાં એનો ભાઈ કેટલાક જમીનદારોને લિ-ગા કર્ગને મુલતાનપુરમાં તથા બીજે કેટલેક ઠેકાણે તોશન મચાવવા લાગ્યો. તેના પર ખાદ્યાહ ફાજ માકલીને પક-ડ્યો; પણ તે જખમી થયો હતો તેથી તરતજ મરણ પા-મ્યો. ત્યારપછી એ ખાદ્યાહ, ઇમાદુલમુલ્કે ને મહમદ નામના છોકરાને ગાદીએ બેસાડ્યો હતો, તેને ઝેર દધને, દીવ બંદર ગમ્યો. અને ત્યાંના કારભાર મુજાહીદોને સોં-પાને પોતે પાછો થોડા દાક્ષણમાં અમદાવાદ આવ્યો. વ-ળી એ ખાદ્યાહ બીજી બે વાર દીવ બંદરે જઈ આવ્યો હતો. અને બીજે કેટલેક ઠેકાણે પણ સ્વારી કરી હતી.

ત્યારપછી ઇ. સ. ૧૫૨૬ માં તેણે દક્ષિણમાં સ્વાંરી કરી, ને અહમદનગર તથા બીજાં કેટલાંક શહેર છુટી આ-વ્યો. અને તે પછી બીજે વર્ષે માળવા હિપર જઈ ત્યાંની રાજધાની માંડુનો કિલ્લો સર કરી લીધો, અને આસ્તે આસ્તે તેની આસપાસનો મંત્રણો મુલક કબજ કર્યો. આ લડાઈમાં માળવાનો ખાદ્યાહ મહમદ ખીલજી પોતાના કૈ-યાં છોકરાં મુકાં ખાદ્યદુરથાહને શરણ આપ્યો હતો; તેથી

તેમને કેટલાંએક સરદારોને હવાલે કરીને યુજરાત રખાને
કચ્છાં. પણ તેમને છોડવયા સાર રસ્તામાં દોહદ આગળ
કેટલાંએક બીલ ઘોડો આડા પડ્યા, તેથી પેલા સરદારોએ
મહમદ ખીલજીને તેના કુટુંબ સહીત મારી નાંખ્યો.

આ પ્રતે યપા પછી ઉર્જીનપર ચઢાઈ કરી ત્યાંના રા-
જા સીલહાદીને કેદ કરી લીધા, તથા તે દેશ દરીઆવખાં
મંડવીને સોંપીને પોતે રાપસેલુતા કિલ્લા તરફ ગયો. એ
કિલ્લામાં ઉર્જીનના રાજાનો બાઇ બક્ષમલુસિંગ રાજ્ય કર-
તો હતો. ત્યાં જઇને બાદશાહે બગાઈના મારવા તૈયાર ક-
રવા માંડ્યા. તે વેળાએ ઉર્જીનનો રાજા બાદશાહની સંધાએ
હતો, તેણે તેની એવી વિનંતી કરી કે, મારો વિચાર તા-
રા બાઇને સમજાવીને સુમલમાન થવાનો છે, માટે જરા સ-
ખુર કરો તે ઠીક. એ વાત બાદશાહે કબુલ કરી, અને
તેણે પોતાના બાઇ બક્ષમલુસિંગને તેડાવીને સર્વે હકીકત
કહી. તેવારે બક્ષમલુસિંગ બહોલ ક્રોધ આણી બોલ્યો, જે
આપણે એને કિલ્લા થા માટે આપ્યો નોંધએ? અને
વળી આપણે ધર્મે છોડી સુમલમાન થા માટે યવું નોંધએ?
મારો દીકરો ભાંપાળ ચીતોડના રાણાપાસે ગયો છે, અને
તે રાણાને કુંવર ૪૦,૦૦૦ રવાર અને અત્યંત પા-
વશ બધાં આપણી કુમકે આવનાર છે. માટે તે આવે ત્યાં
સુધી તું બાદશાહને વાપદ કરી પાછાકર.

એ હાવ પ્રમાણે ઉર્જીનના રાજાએ બાદશાહને કહ્યું
કે, બક્ષમલુસિંગ કાંઈ કિલ્લામાંથી નિકળી જનાર છે, એમ

પ્રતાં એવી એવી કેટલીક કાંઈ ગઈ, પણ કિલ્લો બાદશાહેને
રવાધીન કીધો નહીં. પછી બાદશાહેને એવી ખબર પડી
કે, ચીતોડના રાણાનો છોકરો એની કુમરે આવેલો. તે
ઉપરથી તેણે તે કિલ્લો ધેરવા માંડ્યો. પણ એટલામાં તે રા-
જ્ય બંધ કરી બહાર ચીતોડ તરફ રવાના થયો, એવું જોઈ બા-
દશાહેણે તેની પુઠે પડ્યો. પરંતુ તે કંઈ હાથ આપ્યો નહીં,
તેથી બાદશાહે પાછા રાપસેણે આવીને તે શહેરનો કબજો
કરી લીધો. અને ત્યાંથી પાછા ફરી તેણે ઇમેલાબાદ, કુ-
સંગાબાદ તથા માળવાના બીજા કેટલાંક શહેર સર
કરી લીધાં.

આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૨૧ થીતે બાહાદુરશાહે મા-
ળવાના કેટલાંક કિલ્લા સર કરી લીધા, ત્યાં સુધીનું વર્ણન
આપ્યું છે. હવે આવતા પત્રમાં એ બાહાદુરશાહે વિશીનું
બાકી રહેલું ઈ. સ. ૧૫૩૧ સુધીનું વર્ણન આવશે.

લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ#

૧--સુળવરશાહે પછી એની ગાદીએ ફોણ બેઠો,
અને તેણે કેટલા દાહાડા રાજ્ય કર્યું ?

૨--એ બાદશાહેને ફોણે માચ્છો અને તે શા કારણથી ?

૩--ત્યારપછી ઇમાદુલમુલ્કે એની ગાદીએ ફોણે બે-
સાડ્યો, અને આગળ શું થયું ?

૪--બાહાદુરશાહે આવીને શું કીધું ?

૫--આગળ જતાં ફોણે બંધ મચાવવા લાગ્યો, અને
તે ક્યાં, તથા તેમાં પડીશું શું થયું ?

૧--એ ખાદશાહે કોહોને ઝેર દેવડબડું, અને ત્યાર-
પછી ક્યાં ગયો હતો?

૭--એ દીવખંદરનો કારખાર કોહોને સોંપ્યો હતો,
તથા એ ત્યાં સૌમળી કેટલીવાર જઈ આવ્યો હતો?

૮--ત્યારપછી એ ખાદશાહે દક્ષિણમાં ક્યાં રવારો
કરી, અને ક્યાં ફરેર લુટ્યા?

૯--વળી બીજે વર્ષે એણે ક્યાં કિલ્લો સર કરી લીધો?

૧૦--એ માળવાના ખાદશાહનું નામ શું હતું, અ-
ને આ વખતે તેના શા હાલ થયા?

૧૧--એ ૪તે મેળખ્યા પછી ખાદશાહે ક્યા ક્યા કિ-
લા પર ચઢાડ કરી, અને તેમાં પરીણામ શાં થયાં?

૧૨--વળી એ ખાદશાહે ત્યાંથી યુદ્ધસત આવતાં
રસ્તામાં ક્યા ક્યા કિલા સર કરી લીધા?

પત્ર ૧૯ માં.

પ્રિય બાહ

ગમા મત્રમાં ઈ. સ. ૧૪૨૧ થી તે ખાહાદુરશાહે
માળવાના કેટલાએક કિલા સર કરી લીધા, ત્યાં સુધીનું
વર્ણન આવી ગયું; હવે આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૪૩૧ સુ-
ધીનું ખાહાદુરશાહનું ખાકી રહેલું વર્ણન અનુલું.

એ ખાદશાહ માળવા તરફથી જ્યારે ચાંપાનેર આ-
ગમ આવ્યો, ત્યારે એણે અખર મળી કે શ્રીરંગી લોકો
કેટલાએક વહાણ સહી દીવખંદરે આવી પોહ્યાંપાછે; તે
ઉપરથી ખાદશાહ એકદમ અખાત ગયો, પણ એનું

આવડું સાંભળાને પ્રીતંગી લોકો પાછા પ્રી ગયા. બાદશાહે પછી દીવખંદર જઈને ચીતોડને ઘેરો ધાલવા માટે બે માટી અને ૧૦૦ નાની ટોપો આપાનેર મોકલી. પાછળથી બાહાદુરશાહ દીવખંદરથી અમદાવાદ આવી આપાનેર ગયો. અને ત્યાંથી તેણે મહમદશાહ અસારીને ચીતોડ ઉપર ઘેરો ધાલવા મોકલ્યો. તથા ખુદાવંદખાં અને વજીરખાં નામે સરદારો જે કે માકુતા કિલામાં હતા, તેમને પણ મહમદ અસારીની ફાજમાં જઈ મળવાને હુકમ લખ્યો. ત્યારપછી બાદશાહ પોતે માંડ ગયો. જ્યાં રાણાશંકરે બાદશાહ પાસે વજીર મોકલી કેહેવડાવું કે, જો તમે ચીતોડને ઘેરો નહોં ધાલો, તો હું તમારું કહેવું અને ત્યાંસુધી કચ્છલ રાખીશ. પણ બાદશાહે તે કચ્છલ કર્યું નહોં, ને લશ્કરે ચીતોડને ઘેરો ધાલ્યો. પરંતુ તે રાણાની મામ્મ બાદશાહને કેહેવડાવું કે, રાણાશંકરે માળવાના બાદશાહ પાસેથી બીંધેલા સોનાનો કમરપટો તથા બવાહીરનો સુમટ અને તે ઉપરાંત ૧૦ હાથી, ૧૦૦ ઘોડા અને ૫,૦૦,૦૦૦ રૂપિયા આપ્યું, પણ તમે અમને ઈજા ન આપો તો સારું. તે વાતબાદશાહે કચ્છલ રાખી ચીતોડનો ઘેરો ઊઠાવી લીધો.

ત્યારપછી એ બાદશાહે દક્ષિણમાં બેઝિક ચઢાઈ પ્રી હતી. અને ત્યાંથી જ્યારે પાછો આવ્યો, ત્યારે ચીતોડ લેવાની પ્રીથી મરજી કીધી. પણ સિંઘલામાં દીક્ષીના બાદશાહ હુમાયુની બીકથી ખુરાસાનના બાદશાહનો પૌત્ર મહમદ જમાન મોરબાં જે સુરંગરાતમાં બાંસી આવ્યો હતા,

તેને બાદશાહે આશ્રય આપ્યો. તેથી હુમાયુએ ગુસ્સે થઈને બાહાદુરશાહ ઉપર કાગળ લખ્યો, કે તું એ મીરજાને મારી તારૂં મોકલીદે, કે દેશ પાર કર. પણ એ બાહાદુરશાહે બાબુકાર્યું નહોં, તે ઉપરથી એ બંને વચ્ચે દુશ્મનાઈ થઈ. પછી અગાઉના વિચાર પ્રમાણે બાદશાહે ચીતોડને કિલ્લો ધેવા માટે ફરીબાને ફાજસહીત માંડવી રવાને કર્યો. અને એ સુરદારને એવું વચન આપ્યું, કે જો એ કિલ્લો મળેતો ત્યાંનું રાજ્ય તનેજ સોંપીશ.

પણ અંતલામાં એવી ખબર આવી કે દીલ્લીનો હુનાહું બાદશાહ યુજરાત પર ચડી આવવાના મનસુબાથી જાલીઅર સુધી આવી પોહ્યાંયો છે. પરંતુ બાહાદુરશાહે કંઈ ચીતોડની લડાઈ ખાંધ રાખી નહોં. પણ આગળ જતાં ફરીથી ખબર મળી કે હુમાયુ નમી આવેલો, ત્યારે તેણે એક ફાજ દીલી ઉપર મોકલી અને તે એવે વિચારે કે, જો હુમાયુ યુજરાત આવે, તો હું દીલ્લી સર કરી લઉં. પણ તે મનસુબો પાર ન પડતા હુમાયુના બાઈ હીન્દાબે તે ફાજને હરાવીને પાછી કાઢી. એવું થયાં છતાં પણ ચીતોડનો ધેરા બાદશાહે ઉઠાવ્યો નહોં, અને અંતે તે કિલ્લો પોતાને સ્વાધીન કર્યો.

પરંતુ એ કિલ્લાની સુખાગીરી તેણે વચૂત પ્રમાણે ફરીબાને સોંપી નહોં, તેથી તેણે ક્રોધાપમાન થઈને હુમાયુને ખાનગી કાગળ લખ્યો, તથા બાહાદુરશાહના કામમાં હરેક રીતે હરકત કરવા લાગ્યો. પછી જ્યારે હુમાયુ યુજ-

સત્પર ચઢી આવ્યો, ત્યારે બાહાદુરશાહ માંડુતા કિન્નામઈ
જઈ રહ્યો. ત્યાંથી તે કિલ્લો પણ હુમાયુએ લીધો, ત્યારે
તે નામીને આંખાનેરમાં બતાવ્યો. અને ત્યાંથી દીવજંદરના
રાયમાં જતો રહ્યો. પાછળથી હુમાયુ તરતજ આંખાનેર સર
કરીને અમદાવાદ આવ્યો. પણ એટલામાં કોન શીરશાહ
નામના પડાણે આગ્રામાં ખંડ કર્યું, તેથી તેને ત્યાં જઈ
પડ્યું. ગાંઠે તેણે અમદાવાદની અમલદારી પોતાના બાઈ
મીરજાં અસ્કરીને સોંપી; અને બહુમાં કાસમબેગને,
પાટણમાં પાદશાહનાં તથા આંખાનેરમાં બાબાબેક બાણે-
સરીને રાખીને પોતે આગ્રે ગયો.

એવો વખત જોઈને બાહાદુરશાહના સરદાર, જેઓ
કે રણથંભાર, ચીતોડ અને આજમેર વગેરેમાં હતા, તેઓ
ભગા થઈને ૪૦,૦૦૦ સ્વાર સહીત પાટણ આગળ આવ્યા,
અને બાહાદુરશાહને કાહાવી મોકલ્યું, કે જો તમારી મરજી
હોય, તો હમે હુમાયુના સુખા ઉપર હુક્મ કરીએ. જે
વાત આંખાનેરને તે પોતેજ ત્યાં આવી પોહ્યાંયો. પણ એ
ખબર ત્યાંના સુખા પાદશાહનાં માલમ પડી, તેથી તે અ
મદાવાદ આવ્યો આવ્યો; અને ત્યાં આગળ ગોતરશથી
ફાજ એકઠી કરવા માંડી. એટલામાં બાહાદુરશાહ અમદા-
વાદ આગળ આવી પોહ્યાંયો અને મેમદાવાદ આગળ
લડાઈ થઈ, તેમાં દીલીવાળાનો પગ યોગી ચડ્યો નહીં.
તેથી તેઓ સર્વે હુમાયુ પાસે જતા રહ્યા. અને સુબરાત
પાછું નવ મહીતમાં બાહાદુરશાહના હાથમાં આવ્યું.

થોડા દહાડા મયા પછી એવું સાંભળવામાં આવ્યું, કે શ્રીરંગી લોકે દીવખંદર ઉપર એક કિલ્લો બાંધ્યો. તે ઉપરથી બાદશાહ એક ફોજ લેઈને ત્યાં ગયો. અને તે બન્ને મને કેટલા દિવસ સુધી લડાઈથી ચાલ્યા કરી આખરે બન્ને જાણના ધામ્મા માણસ મરાતાં જોઈને તેઓએ સલાહ કરી. તેમાં એવું કરાવ્યું, કે બાદશાહ જો તેના અમીરા સાથે શ્રીરંગીઆને પેઠેલો મળવા જાય, તો તેઓ પણ પછી બાદશાહને મળવા આવે. જે વાત બાદશાહના અમીરાને તો પસંદ નહોતી પડી, પણ તેના પોતાના મનમાં એવી દગલબાજી હતી કે, જો હું તેમને મળવા જઈશ તો તેઓ મને પણ મળવા આવશે. અને તે વેળાએ હું સૌને દગેથી મારી તેમની માલ મીલકત લુટી લેશ. પણ શ્રીરંગી લોકોના મનમાં તો પ્રથમથીજ એવું કપટ રચેલું હતું. ને એનાથી કળાયું નહીં; તેથી પોતે કેટલાએક મિત્રોને લેઈને પેઠેલો વાહાણુ ઉપર મળવા ગયો. જ્યાંકે શ્રીરંગી લોકે તેને તથા તેના મિત્રોને દરીઆમાં ફેંકી દીધા, અને કેટલાંએક ઠેકાણાં લુટી ગોવાતરજ જતારઘ્યા.

એ બાહાદુરશાહ માત્ર ૧૦ વર્ષ રાજ્ય કર્યા પછી આવો રીતે માર્યો ગયો, અને તે વખતે તેની ઉંમર ૭૧ વર્ષની હતી. એના પછી એના બાઈ હતીબખાનોએ એકરો મહામદશાહ કેદમાં હતો, તેને છુટા કરી, અમીરાએ ગાદી ઉપર બેસાડ્યો.

આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૩૬ સુધીનું બાહાદુરશાહનું

બાકીરહેલું વર્ણન આવી ગયું; હવે આવતાં પત્રમાં કીંમત,
૧૫૩૬ થી તે ૧૫૫૪ સુધીનું વર્ણન લખીશ.

લાઠ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવઃ

૧-બાદશાહ જ્યારે માળવાથી ચાંપાનેર આબો ત્યારે
તેના સાંબળ્યામાં શું આબુ, અને તેમણે એ ક્યાં ગયો?
અને ત્યાં શું થયું?

૨-ત્યાંથી આબ્યા પછી બાદશાહે ચીતોડ ઉપર કો-
હાને મોકલ્યા, અને તેનું પરીણામ શું થયું?

૩-ત્યારપછી બાદશાહે કેળીગમ મદદ કરી હતી?
અને ત્યાંથી આબ્યા પછી પાછી ક્યાં મદદ કરવાની હતી
મદદ કરી?

૪-એ ચીતોડ ઉપર કોહાને મોકલ્યો?

૫-એ વખતમાં એને કયા બાદશાહ સાથે દુશ્મનાઈ
થઈ, અને તે શા કારણથી?

૬-ત્યારપછી એ હુમાયુ બાદશાહ વિશે શી ખબર મળી?

૭-એવી ખબર મળ્યાથી બાહાદુરશાહે શું કીધું,
અને તે શા વિચારે તથા તેનું પરીણામ શું થયું?

૮-આણીગમ ચીતોડના ત્રેરાનું શું પરીણામ થયું?

૯-ત્યારપછી હુમાયુને યુજરાતપર આવવા માટે કોણે
પત્ર લખ્યો, અને તેનું કારણ શું?

૧૦-હુમાયુ યુજરાતમાં આબો ત્યારે ત્યાં શી ખિ-
ના બની, અને શું પરીણામ થયું?

૧૧-હુમાયુને યુજરાતમાંથી પાછા શા માટે આવ્યું?

મડા', અને બિના ગયા પછી મુજરાતમાં શું પરીણામ
'નિપજ્યું' ?

૧૨-આગળ જતાં બાહાદુરશાહે દીવ ખંદેરે શા
મારે જવું પડ્યું, અને તેમાં આખરે શી બિના બની?

૧૩-એ બાહાદુરશાહ કેટલાં વર્ષ રાજ્ય કરીને, અને
કયારે મરણ પામ્યો ?

પત્ર ૨૦ માં.

પ્રિય બાઈ

ગયા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૨૬ થીતે ૧૫૩૬ સુધીનું
વર્ણન આપી ગયું; હવે આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૩૬ થી તે
૧૫૫૪ સુધીનું વર્ણન કરું છું.

મહમદ બલીખાં ગાદીએ બેઠા, ત્યારે હમાદુલમુલ્ક-
ને પાતાને મુખ્ય પ્રધાન બનાવ્યો અને દરીઆખાંને તે-
થી જીતરતી પદ્ધિ આપી. એ બાદશાહ ગાદીએ બેઠા ત્યા-
રે ૧૧ વર્ષની ઉંમરનો હતો, મોટે ઉપર લખેલા અમલદારો
સે સુધ્ધો રાજ્ય કારબાર ચલાવતા હતા. તેમાં બાદશાહનું
કંઈ ચાલવું ન હતું. તે મનમાં સમજીને કંઈ બો-
લતો નહીં હતો, અને હમેશા માન શાપ તથા શિકાર
રમવામાં મર્યો રહેતો હતો. પરંતુ આગળ જતાં બે સ-
રદારોમાંથી દરીઆખાંની મગજ એવી થઈ કે કુલે રાજ્ય
ચલાવવાની સત્તા મારે એકલાએ જ મેળવવી. તે ઉપરથી
બાદશાહને લઈને અમલદારથી ત્રીસ કોશ ઉપર મહી નહીં
તરફ ધરવાને બાહાને મૂક્યો. અને ત્યાંથી બાદશાહને ત્યાં

ધંધાદુલમુઠ્ઠ ઉપર હુકમ લખ્યો કે, તારે તારી જગીર હો-
ય ત્યાં તાકીદથી જઈ રહેવું. જે હુકમ પ્રમાણે તે ઝાલા-
વાડ તરફ આશ્યો. તે વખતે દરીઆખાં પણ તેની પાછળ
ખરહાનપુર સુધી જઈને મુખારકશાહ શરફને લખી મોક-
લ્યું કે મને પકડી આમારી પાસે મોકલી દેવો. પણ તે
મુખારકશાહે માન્યું નહીં, તેથી તે બંને વચ્ચે સગર્ષ થઈ,
તેમાં મુખારકશાહે નાંડો, તથા તેના સારા સારા હાથી ખાદ-
શાહેને હાથ લાગ્યા.

ત્યારપછી ધંધાદુલમુઠ્ઠ માંડુના કિલ્લા તરફ નાચી
ગયો. તે વખતે ત્યાંના અમલદારને પણ દરીઆખાંએ,
તેને પકડી મોકલી દેવાનો અથવા હદમાંથી કાઢી કુક-
વાનો હુકમ લખ્યો. પણ તે હુકમ પત કંઈ નહીં, તેથી
દરીઆખાં ખાદશાહેને લેઈને શહેરબહાર નિકળ્યો, અને કાં-
કરીઆ તળાવ ઉપર પડાવ નાંખી સૂઈ બેસી એક કુંડા
રચા માડ્યું. એ છાવણીમાં એક દાહાડો દરીઆખાંએ
નામ કરાવ્યો. તેમાં તેણે ખાદશાહેની કંઈ પણ અદબ ન-
હીં રાખતાં એ અદબી ધણી કરી. તે જોઈ ખાદશાહેના
મનમાં ધણો ક્રોધ આવ્યો, પણ અમાદ્ય રાખી બેસી ર-
હ્યો. પરંતુ તે વાત ધંધુકાનો સરદાર આલમખાં જોઈ
અમજી ગયો. તેણે ખાદશાહેને છુપી રીતે કહાવ્યું, કે જો
તમારી મરજી હોય તો હું એ દરીઆખાંને હાંકી કાઢું.
જે વાત ખાદશાહે પણ કબુલ રાખી અને એક દાહાડો છા-
વોમાનો ધંધુકે જતો રહ્યો. પછી દરીઆખાંએ ખાદશા

હતા સગામાંના એક છોકરાને ગાદીએ બેસાડી, પોતે ૫૦૦૦૦ ન્યાર લેઈ આલમખાં લોદી સામે ગયો, અને આલમખાં લોદી તથા બાદશાહનો પરાજય કર્યો. પણ તેઓએ પાછળથી એક બીજી ફાજ બેગો કરી અમદાવાદ ઉપર ચઢાઈ કરી, તેવારે દરીઆખાં લોકોનું મન ઉતરી ગયું. જો-
ઈને ખરહાનપોર તરફ જતો રહ્યો. ઈ. સ. ૧૫૪૩. ૫થી બાદશાહે પોતાના મદદગારોને મોટી પદ્ધતિએ ચઢાવ્યા અને પાછળથી દરીઆખાં આવે કેટલીક લડાઈઓ કીધી. જેમાં દરીઆખાંનો પરાજય થયો, તેથી તે દીલી જતો રહ્યો.

એ વખતે બાદશાહે પોતાની આગલી માજ શાખ-
ની માલ છોડી દીધે પોતાનું મન રાજ્ય કારભારમાં લ-
ગાડવા માંડ્યું. ત્યારપછી ઈ. સ. ૧૫૪૫ માં એને માળવા જી-
તવાની હઠેલા થઈ, તેથી તેણે વજીરને સલાહ પુછી. તેવારે.
વજીરે એવું સમજાવ્યું કે, આપણા દેશની વાંટાની જમીન
ન અરાસોઆ તથા કોળી લોક આવે, તે જો કબજે કરી
લેશે, તો માળવા જેટલો દેશ વધશે અને ૨૫,૦૦૦ પો-
ડાનો ખર્ચ આલશે. તે વાત બાદશાહે પસંદ પડી, તે-
થી તે જમીન સરકાર દાખલ કરી લીધી. પણ તે ઉપર-
થી સીરાઈ, ડુંગરપુર, ઇડર, લુણાવાડા, વાંઘવાડા, રાજપી-
પળા, મહીઝાંઠા, અને બાલાવાડના ગરાસીઆઓ તોશાન
કરવા લાગ્યા. તે જોઈ બાદશાહે સીરાઈ, ઇડર વગેરે કેટ-
લીક જગોએ કુક્રમ કર્યો, કે રજપૂત અને કોળીને વીણી વી-
ણી દાર કરીને તેમનું નામ પણ રહેવા દેવું નહીં. પરંતુ

તેમથી જે રજપૂત કે કોળી લોકો આપણી નોકરીમાં હોય, કે વેપાર કરતા હોય, તેઓના હાથપરની લાલ પટાની નિશાન જોઈ તેમને બચાવવા. આ હુકમથી મુસલમાન ઐશ્વર્ય તો ઘટી ગયા, કે કોઈ હિંદુને ધોડાપર બેસી શકવા તો દત્તાવ નહોતું, તથા તેઓને મારા લુગડાંલતાં પહેરવાની અનુમતિ દીવાળી, હુણી વગેરે તેહેવારની માજ કરવાની પરવાનગી આપતા નહોતું.

પછી ઇ. સ. ૧૫૫૪ ની શાલમાં બાદશાહ ગંગાવાદ ગયો. જ્યાં પેંગબરની વરમગાંઠને દિવસે ઘણી ધામધુમ થઈ હતી. ત્યાં તેણે આજો દાહાડો ગંગતમાં તથા શિકારમાં કાઢ્યો. પછી એજ રાત્રે એ માજમાં સુતો હતો, ત્યાંથી ઘોડીકે રાત ગયા પછી તે ઐશ્વર્ય ઘટ્યો; અને માકર પાસે સરખતનું પાણી માગ્યું. તે વેળાએ જુગત નામના માકરે તે પાણીમાં ઝેર ભળીને આપ્યું, તેથી બાદશાહને હલકી થઈ. ત્યારે તેણે જુગતને પુછ્યું, કે સરખત આનું કેવું કર્યું? તેવારે તેણે જવાબ દીધો જે સાંહેબ એ સરખતમાં તો અવગુણ નથી, પણ આપને આમો દાહાડો ઘણી તરફી પડી હતી, તેથી આપનો જીવ શરી આબો હશે. પછી બાદશાહ જેવો સુવા જતો હતો તેવોજ જુગતે તેને કટાર મારી ઠાર કર્યો. અને તેજ કોટડીમાં હથીઆરખંધ માલુસ સંતાડી રાખીને વજીર અશરખાને, ખુદાવંદખાને અને અશરખાને બાદશાહના નામથી બોલાવી ત્યાં ઠાર કરાવ્યા, અને પછી પોતે એજ રા-

ને જાદવાદનો પોશાક પેહરીને તથા જવેરનો ગલપટો ખાં-
ધીને સિંહાશનપર ચઢી બેઠો.

આ પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૩૬ થી તે ૧૫૫૪ સુધીનું
વર્ણન કર્યું; હવે આવતા પત્રમાં ઇ. સ. ૧૫૫૪ થી ૧૫૬૧
સુધીનું વર્ણન લખીશ.

લા૦ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવઃ

૧--મહમદ લતીખામાં ગાદીએ બેઠો ત્યારે તે કેટલાં
વર્ષનો હતો, અને તેણે પોતાનો મુખ્ય પ્રધાન કોણને બ-
નાવ્યો હતો ?

૨--આગળ જતાં એ અમલદારોમાંથી કોણની ઘ-
નાત બગડી, અને તે શા વિશેની ?

૩--તેથી એ દરીઆખાંએ શી તદ્દમીર કીધી ?

૪--જેવારે હિંદુલુચ્ક ઝાલાવાડ તરફ ગયો, તે
વર્ષને દરીઆખાંએ શું કીધું, અને તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૫--ત્યારપછી હિંદુલુચ્ક ક્યાં નાચી ગયો હતો,
અને દરીઆખાંએ શું કીધું ?

૬--પણ માંડુતા અમલદારે તે હુકમ પત કર્યો નહીં,
તેથી દરીઆખાંએ શું કીધું ?

૭--કાંકરીઆ તળાવ આગળ શા બનાવ બન્યો,
અને ત્યારપછી બાદશાહ ક્યાં જતો રહ્યો ?

૮--એ બાદશાહ જપારે ધંધુકે ગયો ત્યારે દરીઆ-
ખાંએ શું કીધું અને તેમાં શું પરીણામ થયું ?

૯--પણ પછી આલમખાં લોદીએ અને બાદશાહે

કયો અને કયારે ચલાઈ કરી, અને તેમાં શું પરીણામ રહ્યું ?

૧૦--એ બાદશાહની ઈ. સ. ૧૫૪૫ માં કયો રેથ ખીતવાની ઇચ્છા થઈ હતી, અને તેવારે વજીરે શી સલાહ આપી, અને તેથી શું પરીણામ નિપજ્યું ?

૧૧--ત્યારપછી એ બાદશાહનું મરણ થી રીતે, કયો અને કાલે થયું ?

૧૨--બુરાને ત્યારપછી કયા કયા અમલદારોને બેલાવીને મરાબ્યા, અને પછી પોતે શું કીધું ?

• પત્ર ૨૧ માં.

પ્રિય બાઈ

ગયા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૪૬ થી ૧૫૫૪ સુધીનું વર્ણન ગયું હતું; હવે આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૫૪ થીતે ૧૫૬૧ સુધીનું વર્ણન લખ્યું.

બુરાને સિંહાસનપર બેઠા પછી આગ સારા પોડાઓ, છુન તથા સોના રૂપાના સણગાર સહિત, આપી દીધા, અને બાંધીઆનામાંથી સર્વે કેદીને છોડી દીધા; પછી પોતે ખુદી-રીતે અમલ ચલાવવા લાગ્યો, પણ ઐરલામાં એ વાતની ખબર બાદશાહના વિધાસુ કારભારીઓને પડી, તેથી તેઓ-એ અમલનો કબજો કરી લીધો. ત્યારપછી એક લડાઈ થઈ તેમાં શીરવાનખાં નામના અમીરે બુરાનને ડોર માર્યો.

પછી અમીરોએ અહમદખાં નામનો કોઈ બાદશાહ-નો સંગો હતો, તેને ઈ. સ. ૧૫૫૪ ના ફેબ્રુઆરી મહીના-ની ૨૯ થી તારીએ માદીએ બેસાડ્યો. એ તખ્ત અપા-

વતારે કોઈ સૈયદ મુબારક નામે હતો, તેથી તેના ઉપર અ-
હમદખાં ધણે વિશ્વાસ રાખતો હતો. પાછળથી તેણે ઈ-
તીમદખાંને પોતાનો મુખ્ય પ્રધાન બનાવ્યો. ત્યારપછી એ
બાદશાહની નાની ઉમરને લીધે રાજ્યમાં ઘણી ગડબડાટ
વધી ગઈ, તેથી અમીર ઉમરાવે અજનો માંહોમાંહું પેહું-
ચી લેવાનો ઠરાવ કર્યો. પણ એટલામાં એ સમાચાર બા-
દશના બાદશાહને પોહ્યાથી તે ફાજ સેઈ ગુજરાતમાં
એવો અને ભરચની સામે નર્મદા નદીને પેલે કાંઠે પડા-
વ નાંખ્યો. પણ આખરે ગુજરાતના અમીરોની ચતુરાઈ
આગળ કંઈ ચાલ્યું નહીં, તેથી તેને પાછું શરૂ પડ્યું.

પછી આગળ જતાં અમીર ઉમરાવોમાં શટકુટ ચા-
લી, તેમાં જે અમીર જોરાવર થતો, તે બાદશાહને પોતા-
ની પાસે રાખી, તેના ઉપર મજબુત પેહરો રાખતો. પણ
એવામાં દીલ્લીના બાદશાહ હુમાયુએ પોતાના હાથમાં ના-
મના એક સરદારને ૫૦,૦૦૦ માણસો આપીને ગુજરાત
પર મોકલ્યો. તેણે પેહલપેહલો મેવાડ ઉપર હલો કરીને
ત્યાંના રાણાને હરાવી ગુજરાત તરફ કુચ કીધી. એ વ-
ખતે ઈતીમદખાંએ તથા ઈમાંદુલમુલ્કે એવું ધાર્યું કે, આ
ફાજ બાદશાહ તથા સૈયદ મુબારકનો સલાહથી અહોઆ
આવતી હશે; માટે તેઓએ સૈયદ મુબારકશાહને મારી નાં-
ખવાનો નિયાર કીધો. પછી તેઓ ૩૦,૦૦૦ સ્વાર લઈ-
ને સૈયદ મુબારકશાહ ઉપર ચડી ગયા, જે બડાઈમાં સૈ-
યદ મુબારક માર્યો મર્યો તથા સૈયદપૂર તેમણે લુટી લીધું.

પણુ એ વખતે સુખારકનો છોકરો સૈપદમીરાન પોતાના કુ-
ટુંબ સહિત કપડવંજ જતો રહ્યો. પછી પેલા બેઠુ સરદાર
બાદશાહને લેઇને અમદાવાદ આગ્યા. પણ આગળજતાં
બંને સરદારોમાં સંપં રહ્યો નહીં, અને ઇતીમદખાં ઘણે
જોરાવર થઈ પડ્યો, તેથી ઇમાદુલમુલ્કને ભરૂચ જવું ર-
હેવું પડ્યું.

પરંતુ એ સુલતાન અહમદખાં ઘણે કેરી હતો, તેથી
કેજના સુમારમાં હાથમાં તરવાર લેઈ કેજના પાંદડાં કાપતો,
અને મ્હોડેથી બોલતો કે, આ ઇતીમદખાંનું માથું કાપ્યું
અને ઇમાદુલમુલ્કના મડદાના હમણા કટતા કરી નાખ્યું.
તે વાત ઇતીમદખાંના હાથ નીચેના પ્રધાન વજીરુલમુલ્કના
સંભળ્યામાં આવી, તેથી તેણે ઇતીમદખાંને જાણને કહ્યું કે,
બાદશાહ ક્ષેઈ દાહાડો આપણને ઇતિ કરશે; માટે આગળથી-
જ એને આપણે પુરો કરવો જોઈએ. પણ ઇતીમદખાંએ
એ વાત માની નહીં, તેથી વજીરુલમુલ્કે બાદશાહનું પાર-
ખું જોવાને કેહેવડાવ્યું, કે જો મને સુખ્ય પ્રધાનની જ-
ગા આપો, તો હું ઇતીમદખાંને મારી નાંખું. જે વાતની
બાદશાહે બાળપણથી તરત હા કહી. પછી તે વાત પણ
વજીરુલમુલ્કે ઇતીમદખાંને કહી સંભળાવી. તોપણ ઇતીમ-
દખાં બોલ્યો કે હું કાને સંભળ્યા વિના એ વાત માનું ન-
હીં. ત્યારે વજીરુલમુલ્ક તેને ભદ્રમાં લેઈ ગયો, અને ત્યા
એક ધર હતું, તેમાંની એક ઓરડોમાં સજાડયો. પછી
એણે એવો દોર કરીને બાદશાહને કેહેવડાવ્યું, કે ઇતીમદ-

આંતા રાખેલા જાણુસેને લીધે મારાથી તમારી પાસે આ-
વી શકાય તેવું નથી; મારે જો આપ મહેરબાની કરી અ-
હોંઆ આવો, તો આપણે પેલી બાબત વિશે વિચાર કરીએ.

પછી જ્યારે બાદશાહ ત્યાં આવ્યો, ત્યારે વજીહલ-
સુલ્તે પેલી વાત કાઢી, અને ત્યાં જો વાતચીત થતાં, તે
સંત્રણી ઈતિમદખાંએ કોટડીમાંથી સાંભળી. અને તેવાજ
બાહાર નિકળીને બાદશાહની સામે આવી, ઉભો રહીને બો-
લ્યો કે, મેં તારું શું બગાડ્યું છે, કે તું મારો જીવ લેવાને
હરિએ છે? તે જોઈ બાદશાહ બગ જેવો થઈ ગયો. પછી
ઈતિમદખાંના માણસોએ તરતજ તેને મારી નાંખી, તેની
માથ સાબરમતીની રેતીમાં ફેંકી દીધી. ઈ. સ. ૧૫૬૧ ની
૧૨ મી એપ્રિલ.

આ પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૫૪ થીતે ૧૫૬૧ સુધીનું વ-
ર્ણન લખ્યું; હવે મારા આવતા પત્રમાં ઈ. સ. ૧૫૬૧ થી
૧૫૭૨ સુધીનું વર્ણન લખીશ.

લાઠ તમારો મુલેચ્છુ બાંધવ*

૧-જુરાને સિંહાસનપર બેસતાંજવારને શું કર્યું, અને
આખરે એને કોણે માર્યો?

૨-પછી અમીરાએ ગાદીએ કોણેને બેસાડ્યો, અને
તે ક્યારે?

૩-અહમદખાં કોણના ઉપર ધણે વિધાય રાખતો હ-
તો, અને પોતાનો મુખ્ય પ્રધાન કોણેને બનાવ્યો હતો?

૪-ત્યારપછી મુજરાતપર કોણ ચઢી આવ્યું હતું, અ-

નૈ તે શા માટે ? તથા આખરે તેનું પરીણામ શું થયું ?

૫-ત્યારપછી ગુજરાતપર કોણે સ્વારી કરવા માંડી, તંથા તે જોધને ઇતીમદખાને અને ઇમાદુલમુલ્કને શું શક આવ્યો ?

૬-એવો શક આવ્યાથી તેઓએ શું કીધું, અને તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૭-અહમદખાં કેશના સુમાંરમાં હમેશા શું કરતો હતો ?

૮-એ વાત ઇતીમદખાને કોણે જાણને કહી, અને તે તેણે માની કે નહી ?

૯-પછી વજીહુલમુલ્કે ખાદશાહનું પારખું જોવા માટે શું કેહેવડાવ્યું ? અને તેનો ખાદશાહે શા જવાબ દીધો ?

૧૦-ત્યારપછી એ સૂઝળી વાત વજીહુલમુલ્કે જ્યારે ઇતીમદખાને કહી, ત્યારે તેણે શા જવાબ દીધો ?

૧૧-ત્યારે વજીહુલમુલ્કે ઇતીમદખાંની ખાતરી કરવા માટે શું તરકટ રચ્યું, અને તેમાં પરીણામ શું થયું ?

૫૩ ૨૨ મો.

ત્રિપ બાઈ

મં ગયા ૫૩માં ઈ. સ. ૧૫૫૪ થીતે ૧૫૬૧ સુધી-નું વર્ણન લખ્યું હતું; હવે આ ૫૩માં ઈ. સ. ૧૫૬૧ થી તે ૧૫૭૨ સુધીનું વર્ણન લખીને ઇતિહાસનો આ પ્રથમ ભાગ પુરો કરેલું.

આવી રીતે અહમદખાંને માર્યા પછી ઇતીમદખાંએ કોઈ નરયુ નામના છોકરાને મહમદ બતીખખાંનો છોકરો છે એવું કહી તમ ઉપર ખસડ્યો, અને તેનું નામ ત્રીજો

સુજરશાહ ખાડુ. પણ આવી રીતે ઇતીમદખાનું ઘણું
ગોરું વધી જવાથી ખીજા અમીર ઉમરાવોને ઘણી અદખા-
ઈ ઊભા થઈ, અને તેથી જે પણ લડાઈ થઈ તેમાં ઇતી-
મદખાં હાથો. ત્યારમઢી એ અમીર ઉમરાવો વચે યુજરા-
તના વિભાગ થઈ ગયા હતા, તેમાં ઇતીમદખાએ ખાંખાન,
અમદાવાદ અને ખીજા કેટલાંએક ભાગ લીધા, મુશાખાં
અને શેરખાં ફૈલાહીએ પાટણ લીધું, જંધીસખાંએ સુરત,
ભરૂચ, માંપાનેર અને વડોદરા વગેરે કેટલાંક પ્રગણું લીધાં,
સૈયદ આમદે ધાળકા, ધંધુકા વગેરે કેટલાં પ્રગણું મેળવ્યાં,
અને જુનાઘડ તથા સોરઠ અમીરખાં ગોરીએ લીધાં. પ-
છી એ અમલદારો રૈયત ઉપર ધણો જુલમ કરી માહોમાં
હે લડવા લાગ્યા.

એટલામાં મહમદ હુસેન મીરજાં, મસાજિફ હુસેન મી-
રજાં અને અલીહુસેન મીરજાં નામના ત્રણ સખસો લીક્ષી-
ના ખાદશાહ અકબરના ત્રાસથી તાચીને યુજરાતમાં આ-
વ્યા. અને ભરૂચમાં જંધીસખાંને આશ્રયે રહ્યા. પણ
એ વેળાએ ઇતીમદખાં અને જંધીસખાંની વચે લડાઈ મા-
લતી હતી, તેથી જંધીસખાંએ મીરજાંઓથી ડરીને તેઓને
ભરૂચ પ્રમણું, ભગીરમાં આપ્યું. પરંતુ ત્યારમઢી લડાઈ-
માં તે માર્યો ગયો, ત્યારે પેલા મીરજાંઓ સુરત, ભરૂચ
અણે આંધ્રનિર ફાપવી ખાયા. જ્યાં એવામાં સુજરશાહ
ઇતીમદખાં પાસેથી નિકળીને પાટણના સુખાખા મહમદ બગ-
વો, તેથી ઇતીમદખાં અમદાવાદનું રાજ્ય પેત્રે પખાવી

પડ્યો; પણ પાછળથી પાટણનો સુખો અને ખાદશાહ અને મળી ઇતીમદખાં ઉપર ચઢી આબ્યા, ત્યારે તે પેલા ચીર-જાએ સાથે મળી ગયો, અને પંછવાડેથી અકબર ખાદશાહ ઉપર કાગળ લખ્યો, કે તમે આવી ગુજરાત દેશ યાજો પા-ડો. તે ઉપરથી અકબર ખાદશાહ ઇ. સ. ૧૫૭૨ માં પો-તે ચઢી આબ્યા. અને જ્યારે ડીમા આગળ આવી પો-હોંચ્યો, ત્યારે પાટણનો સુખો અમદાવાદનો ઘેરો ઉઠાવી પાંડો ર્યો. અને પોતાના કુટુંબને નિર્ભય જગોએ આક-લી દીધું. એ વેળાએ અકબર ખાદશાહે ઇતીમદખાંને તે-ડવા સારૂં એનુલમુદકને તથા ચીરઆબુતુરાબને આકસ્પા. પણ તેઓ ઝાટાણા આગળ આવી પોહોંચ્યા, ત્યારે એવી અબર મળી, કે ગુજરાતનો ખાદશાહ પાટણના સુખાથી છુટો પડી રક્ષણતો રહે; તેથી તેમણે અકબર ખાદશાહને ને વિશ્વ લખી જણાવ્યું, અને પોતે આગળ આપ્યા. પછી અકબર ખાદશાહે તે ખાદશાહને પકડવાને સારૂં માલુસો મા-ક્રપા, જેઓએ મુગલશાહને ખેતરમાંની દાણાની ખ-ળીમાંથી સંતાપણા પકડ્યો, અને ખાદશાહ પાસે લેઈ ગયા. પણ અકબર ખાદશાહે ઉદારપણેથી તેને જીવતદાન આપ્યું, અને કરમઅલી નામના સરદારના હાથમાં તેને સોંપ્યો.

પછી સૈયદ મહમદ બુખારી અને હલદખાં અબચી ખાદશાહને શરણ આબ્યા; અને એવામાં ઇતીમદખાં પણ-ત્યાં આવી પોહોંચ્યો. એ વેળાએ ખાદશાહે એક મોટા હાથીપર બેસીને સ્વારી કરી, અને પોતાની સાથેના ગુજ-

સતતા સરદારને જેવું થોડે તેવું માત આમ્હુ'. પછી મ-
ને અમીરાએ એક મત થઈને બાદશાહના નામના સિકા
પડાવ્યા, અને તેના નામનો ખુતબો વંચાવી, સર્વે તેને ન-
મ્યા. ત્યારપછી બાદશાહ અમદાવાદ આવીને અર્ધે અમીર
ઉમરાઓની મળા બરીને કહ્યું, કે આ ઇતીમદખાના કલ્લાથી
મેં આ દેશ ડાઘાયો છે, મોટે તેની મારફતે તમે જેજે
મોગશા તે આપીશ. અને હવે પછી તમે સંપ રાખીને
આશો, તે વિશ્વના મને જામીન આપો. તે સાંભળી ઇતી-
મદખાએ ખીરઆબુતુરાખને પોતાનો જામીન આપ્યો. અ-
ને પોતે અમમી શિવાપે ખીજા સર્કનો જામીન થયો. પ-
છી એ અમમી લોકોને સુલતાન મહમદ ખીજાએ રાખ્યા
હતા, તેથી અકબર બાદશાહ કહ્યુંકે, એમને પણ મારા મા-
લુસ ગણી રાખવા. એટલે કંઈજ કહીઆનું કારણ રહે-
શ નહીં. આવી રીતે બંદોબસ્ત કરી અકબર બાદશાહ
વાહાણમાં ખેતી ખંખાત તરફ હવા ખાવા ગયો; એવામાં
પાછળથી કોઈ લુચ્ચા માલુસોએ એવી ખુમ ઉરાડી, કે બા-
દશાહ પોતાની ફાજને દેશ છુટવાનો હુકમ આપી ગયોછે.
તેથી કેટલાએક બળવાગારોએ ગુજરાતની છવ્વથી છુટવા
માંડી. પણ તે વાત તથા આગળ જતાં ઇતીમદખા અને
ખીજા ઉમરાવો પણ નિમક હરામી કરવાના, એવું માલમ
પડવાથી બાદશાહ તે હરામખોરોને પકડવા માફ શાહખાજા-
ખાને તરત અમદાવાદ માકલ્યો. અને પછી જ્યારે તે
લોકો પકડાયા, ત્યારે તેઓની પાસેથી જેની મીનકત ગઈ

હતી તેની પાછી અપાવી, અને પછી પાદશાહ પોતે ત્રણ
ઊપર ખીરાબો. ત્યારપછી જે લોકો હુઝુરમાં આવેલ હ-
તા, તેમને હાથીના પગ તળે કચરાવી નાંખ્યા. અને ઇ.
સ. ૧૫૭૨ ના નવેમ્બર મહીનાની ૧૮ મી તારીખે અમ-
દાવાદ ઉપર પોતાનો વાવેટો ચઢાવ્યો. વળી પાછળથી દરે-
ક જાણુની સાથે પોતાના ભરોસાનું પાદશાહે એકેક માણસ
મુકબુલ, કે જેથી કંઈ ગરબડ થોડે નહીં.

આ વચમાં ઇ. સ. ૧૫૬૨ થી તે ઇ. સ. ૧૫૭૨
માં દીકરીના મોગલ વંશી અકબર પાદશાહે યુજરાત પ્રાં-
ત પાલસા કરી લીધા, ત્યાં લગીનું વર્ણન આમુકિ. અ-
ને હાલ આ યુજરાતના ઇતિહાસનો પ્રથમ ભાગ પુરો ક-
ર્યો છે. તથા હવે પાકી રહેલો બીજો ભાગ સમયનુ-
કૂળે શરૂ કરવાનો વિચાર રાખ્યો છે.

લા ૦ તમારો શુભેચ્છુ બાંધવ

૧--અહમદખાને માર્યા પછી ઇતીમદખાંએ કોહાને
ગાદી ઉપર બેસાડ્યો, અને તેને શુ' નામ આપ્યું.

૨--પછી યુજરાતના અમીર કોહાની અદખાં કર-
તે લાંબા, અને તેનું પરીણામ શુ' થયું?

૩--એકલામાં અકબર પાદશાહના ત્રાસથી યુજરાતમાં કો-
ણ નાશી આબ્યા હતા, અને કોહાને આશ્રયે રહ્યા હતા?

૪--એ મીરજાંઓ યુજરાતમાંનાં કયાં શહેર દબાવી
પડ્યા, અને તે શી રીતે?

મ--ત્યારપછી અમદાવાદનું રાજ્ય કોણ પમાવી વડયું, અને તે શાથી ?

૬--જ્યારે હતીમદખાં ઉપર પાટણનો સુબો અને બાદશાહ અહીં આંખા, ત્યારે તેણે શું કીધું ?

૭--અકબર બાદશાહ યુજરાતમાં ક્યારે આંખો, અને તેણે યુજરાતના બાદશાહને શી રીતે પકડ્યો ?

૮--પછી અકબર બાદશાહે ત્યાંની શી રીતે બંદોબસ્ત કર્યો, અને પછી તે ક્યાં ગયો ?

૯--ત્યારપછી અમદાવાદમાં પાછા કોણ હુટરાટ કરના લાગ્યા, અને તેમને પકડવા સાર બાદશાહે કોહીને નોકરખો ?

૧૦--બાદશાહે એ લોકને પકડાવ્યા પછી શું કીધું, અને અમદાવાદમાં ખેતાનો જાવટો ક્યારે અદાખો ?

પ્રથમ ભાગ સમાપ્ત

જીવશાંતમાં થઈ ગયેલા રાજાઓની ટીપ્પણી

ભાગ ૧ હો.

બાવડા વંશના રજપૂત રાજા.	ક્યાંયો ક્યાં સુધી રાજ કર્યું.	કેટલાં વર્ષ.
૧ જયશિખરી	૧૬૬	* *
૨ વનરાજ... ..	૭૪૬	૮૦૬ ૬૦
૩ મોક્ષરાજ..	૮૦૬	૮૪૧ ૩૫
૪ મેમરાજ..	૮૪૧	૮૬૬ ૨૫
૫ જૂવટ (પીપુ)	૮૬૬	૮૯૫ ૨૯
૬ ત્રિજયસિંગ.	૮૯૫	૯૨૦ ૨૫
૭ રત્નાદિત (રાવતસિંગ)... ..	૯૨૦	૯૩૫ ૧૫
૮ શામતસિંગ.	૯૩૫	૯૪૨ ૭

સોળાંકી (આસુડપ) વંશના રજપૂત રાજા.

૧ મૂળરાજ... ..	૯૪૨	૯૬૭ ૨૫
૨ આસુડ... ..	૯૬૭	૧૦૨૫ ૨૮
૩ વલ્લભસેન..	૧૦૨૫	૧૦૨૬ ૧
૪ દુલ્લભસેન..	૧૦૨૬	* } ૪૬
૫ ભીમદેવ... ..	*	૧૦૭૨
૬ કરસુ.	૧૦૭૨	૧૦૮૪ ૨૨

૭ સિદરાજ જયશિંખ ...	૧૦૯૪	૧૧૪૩	૪૬
૮ કુમારરાજ... ..	૧૧૪૩	૧૧૭૪	૩૧
૯ અન્નેપાળ... ..	૧૧૭૪	૧૧૭૭	૩
૧૦ બાળ મૂળરાજ	૧૧૭૭	૧૧૭૯	૨
૧૧ ભાળો ભીમદેવ... ..	૧૧૭૯	૧૨૧૫	૩૬

વાધેજા વંશના રાજપૂત રાજા.

૧ વિશ્વવળ... ..	૧૨૧૫	*	} ૮૨
૨ વિશ્વદેવ... ..	*	*	
૩ ભીમદેવ.... ..	*	*	
૪ અરજુનદેવ,	*	*	
૫ ચારંગદેવ	*	*	
૬ રાજકરણ... ..	*	૧૨૯૭	

ખીસજીવંશના સુસજમાન ખા-
દશાદ દીક્ષીના તખ્તાચિપતિ.

૧ અક્ષાઉદીન.	૧૨૯૭	૧૩૧૬	૧૯
૨ સુખારકશાહ.. . . .	૧૩૧૬	૧૩૨૧	૫

સગલખ વંશના સુસજમાન ખા
દશાદ દીક્ષીના તખ્તાચિપતિ.

૧ ખામુદીન,... ..	૧૩૨૧	૧૩૨૫	૪
૨ મહમદ પેટુભા	૧૩૨૫	૧૩૫૧	૨૬
૩ શિરોજશાહ... ..	૧૩૫૧	૧૩૮૮	૩૭
૪ ખામુદીન ખાળો... ..	૧૩૮૮	૧૩૮૯	૧

૫ અખ્યમેકર...	૧૩૮૯	૧૩૯૦	૧
૬ નાચરદીન...	૧૩૯૦	૧૩૯૪	૪
૭ મહમદખીજો	૧૩૯૪	૧૩૯૬	૨

પરચુરણ મુમલમાન રાખ (મા-
ત્ર મુજરાતનાજ સ્વતંત્ર તત્તા-
ધિપતિ.)

૧ મુજરાતશાહ...	૧૩૯૬	૧૪૧૧	૧૫
૨ અહમદશાહ...	૧૪૧૧	૧૪૨૩	૩૨
૩ મહમદશાહ...	૧૪૪૩	૧૪૫૧	૮
૪ કુતુબશાહ.....	૧૪૫૧	૧૪૫૮	૭
૫ દાઘીશાહ...	૧૪૫૮	૧૪૫૮	મો.દા
૬ મહમદ બેગડો	૧૪૫૮	૧૫૧૧	૫૩
૭ મુજરાતશાહ ખીજો.	૧૫૧૧	૧૫૨૬	૧૫
૮ ચિત્રદરશાહ.....	૧૫૨૬	૧૫૨૬	મો.દા
૯ ખાહાકુરશાહ.....	૧૫૨૬	૧૫૩૬	૧૦
૧૦ મહમદઅતિખખાં...	૧૫૩૬	૧૫૫૪	૧૮
૧૧ અહમદશાહ ખીજો	૧૫૫૪	૧૫૬૧	૭
૧૨ મુજરાતશાહ ત્રીજો.	૧૫૬૧	૧૫૭૨	૧૧

ભાગ ૨ જો.

મોગલ વંશના મુસલમાન પા-
દશાહ દીક્ષીતા તત્ત્વાધિપતિ.

૧ અકબર	૧૫૭૨	૧૬૦૫	૩૩
૨ જહાંગીર... ..	૧૬૦૫	૧૬૨૭	૨૨
૩ શાહજહાન.	૧૬૨૭	૧૬૫૮	૩૧
૪ ઔરંગઝેબ	૧૬૫૮	૧૭૦૭	૪૯
૫ મહમદ મોમ્તાઝમ	૧૭૦૭	૧૭૧૨	૫
૬ જહાંગીરશાહ	૧૭૧૨	૧૭૧૩	૧
૭ પ્રકાશીર... ..	૧૭૧૩	૧૭૧૬	૬
૮ રૂપીકુદર્જન.	૧૭૧૬	૧૭૧૬	૦
૯ શાહજહાન બીજો	૧૭૧૬	૧૭૧૬	૦
૧૦ મહમદશાહ..	૧૭૧૬	૧૭૪૬	૩૦
૧૧ અહમદશાહ.	૧૭૪૬	૧૭૫૪	૮
૧૨ આલમગીર.	૧૭૫૪	૧૭૫૫	૧

ગાપકવાડ વંશના મરેઠા રાજા
વરદાસ સંસ્થાનના માત્ર
તત્ત્વાધિપતિ.

૧ પીલાણ	૧૭૩૧	૧૭૩૨	૧
૨ દામાણ	૧૭૩૨	૧૭૬૬	૩૪
૩ શીવાણ	૧૭૬૬	૧૭૬૬	૦
૪ પ્રતેસિંગ... ..	૧૭૬૬	૧૭૬૬	૧૦

૫ માનાજી (માણેકજી) ...	૧૭૮૬	૧૭૯૩	૪
૬ ગાવિંદરાવ.. ...	૧૭૯૩	૧૮૦૦	૭
૭ આનંદરાવ.. ...	૧૮૦૦	૧૮૧૬	૧૬
૮ શીયાજીરાવ. ...	૧૮૧૬	૧૮૪૭	૨૮
૯ ગણપતરાવ.. ...	૧૮૪૭	૧૮૫૬	૯
૧૦ ખંડેરાવ ...	૧૮૫૬	૧૮૭૧	૧૫
૧૧ મહારાવ.. ...	૧૮૭૧	૧૮૭૫	૪
૧૨ શીયાજીરાવ બીજો ...	૧૮૭૫		

હાલના ગુજરાતી પેહુલા વર્ગના રાજ્યો.

સંસ્થાનનું નામ.	રાજ્યની સાધારણ તોખની	
	જનન	નામ. સંખ્યા
વરોદડા (ગાયકવાડનું સંસ્થાન)	મરેઠા.	ગાયકવાડ. ૨૧
હડિરનું સંસ્થાન.	રજપૂત.	રાણા. ૧૫
રાજ પીપળા (નર્મદા)	,,	રાજા ૧૧
બ્રાગંદ્રાનું સંસ્થાન.	,,	,, ૧૧
નવાનગર	,,	જનમ. ૧૧
બાવનગર	,,	ઠાકોર. ૧૧
જુનાગઢ	મુસલમાન	નવાખ. ૧૧
પાલણપોર	,,	દીવાન. ૧૧
રાધણપોર	,,	નવાખ. ૧૧
ખંખાત	,,	,, ૧૬

ભરત ખંડમાં થઈ ગયેલા પ્રિટીશ સર સુબા

નામ.	કપારે આબ્યા	કપારે કેટલ ગયા ધ	
૧ વોરન હેસ્ટીંગ્સ	૧૭૭૨	૧૭૮૫	૧
૨ લાર્ડ કાર્નવાલીસ... ..	૧૭૮૫	૧૭૯૩	
૩ સર જન જોર... ..	૧૭૯૩	૧૭૯૮	
૪ લાર્ડ ગાર્નગ્ટન... ..	૧૭૯૮	૧૮૦૫	
૫ સર જ્યોર્જ બોર્ડો... ..	૧૮૦૫	૧૮૦૯	
૬ લાર્ડ મીન્ટો... ..	૧૮૦૯	૧૮૧૩	
૭ લાર્ડ મોરીઆ... ..	૧૮૧૩	૧૮૨૩	
૮ લાર્ડ આમહર્સ્ટ... ..	૧૮૨૩	૧૮૨૮	
૯ લાર્ડ વિલ્યમ બેન્ટીન	૧૮૨૮	૧૮૩૬	
૧૦ લાર્ડ આર્ચર... ..	૧૮૩૬	૧૮૪૨	૬
૧૧ લાર્ડ એલિનબોરો... ..	૧૮૪૨	૧૮૪૪	૨
૧૨ સર હેનરી હારડીંગ	૧૮૪૪	૧૮૪૮	૪
૧૩ લાર્ડ હેલાક્રી... ..	૧૮૪૮	૧૮૫૬	૮
૧૪ લાર્ડ કપાર્નોગ... ..	૧૮૫૬	૧૮૬૨	૬
૧૫ લાર્ડ મિલબોર્ન	૧૮૬૨	૧૮૬૩	૧
૧૬ સર જન બોરો-સ... ..	૧૮૬૩	૧૮૬૬	૬
૧૭ લાર્ડ મેન્સી... ..	૧૮૬૬	૧૮૭૨	૬
૧૮ લાર્ડ નાઈચુક... ..	૧૮૭૨	૧૮૭૬	૪
૧૯ લાર્ડ બીટન... ..	૧૮૭૬		૬

